

Pētījums “Masu plašsaziņas līdzekļu
piekļūstamība (rakstveida ziņas (internets/
drukātā prese), radio, TV)”

Sadarbībā ar SIA AC Konsultācijas

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

**2024/
2025**

Saturs

Saīsinājumi	0
Ievads	2
Pētījumā izmantotās metodes	5
Metode Nr. 1: Juridiskā analīze	5
Metode Nr. 2: Citu valstu sniegtās informācijas analīze	5
Metode Nr. 3: Fokusgrupas diskusijas un strukturētas intervijas ar NVO pārstāvjiem.....	5
Metode Nr. 4: Fokusgrupas diskusijas un intervijas ar personām ar invaliditāti	7
Metode Nr. 5: Intervijas ar mediju pārstāvjiem	8
1. Juridiskais ietvars.....	12
1.1. Starptautiskais un Eiropas Savienības normatīvais regulējums un tā nosacījumi informācijas piekļūstamībai	13
1.2. Nacionālais normatīvais regulējums un tā nosacījumi informācijas piekļūstamībai	18
1.3. Tiesības uz piekļūstamu informāciju īstenošana	21
1.4. Par informācijas piekļūstamību atbildīgās institūcijas un piekļūstamības prasību izpilde ..	28
1.5. Piekļūstamības prasību izpilde.....	29
1.6. Juridiskās analīzes secinājumi	31
2. Citu valstu prakse	34
3. Piekļūstamības aspekti dažādos medijos	38
3.1. Drukātā prese.....	38
3.2. Radio	46
3.3. Televīzija.....	53
3.4. Interneta mediji	67
4. Cita identificētā informācija un problemātika saistībā ar pētāmo jomu.....	78
4.1. Redzes FT (daļējs un pilnīgs redzes zudums)	78

4.2. Dzirdes FT (daļējs dzirdes zudums)	79
4.3. Dzirdes FT (pilnīgs dzirdes zudums)	81
4.4. Garīga rakstura traucējumi (GRT)	82
4.5. Kustību un citi FT	83
Secinājumi un ieteikumi	84
Secinājumi	84
Ieteikumi	89
Pateicības	96
Izmantoto avotu saraksts	97

Saīsinājumi

ANO Konvencija	ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām
EPL	Elektroniskie plašsaziņas līdzekļi - privātpersonas, kurām tiesību aktos noteiktajā kārtībā ir izsniegta apraides atļauja vai retranslācijas atļauja vai kuras atbilstoši Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumam ir iesniegušas Nacionālajai elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomei paziņojumu par elektroniskā plašsaziņas līdzekļa pakalpojumu pēc pieprasījuma sniegšanu
EPLL	Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums
EPL nacionālā stratēģija	Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālā stratēģija 2023.- 2027. gadam
ES	Eiropas Savienība
FT	Funkcionālie traucējumi
GRT	Garīga rakstura traucējumi
IKT	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
LNS	Biedrība "Latvijas Nedzirdīgo Savienība"
LR	Latvijas Republika
Latvijas Radio	Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Latvijas Radio"
Latvijas Televīzija	Valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību "Latvijas Televīzija"
MIL	Masu informācijas līdzekļi
NEPLP	Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome
NVO	Nevalstiskās organizācijas (biedrības un nodibinājumi)
Pieklūstamības likums	Preču un pakalpojumu pieklūstamības likums
SEPL	Sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi
SEPL padome	Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome
SEPLPL	Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums
SEPLP darbības stratēģija	Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes darbības stratēģija 2022. - 2025. gadam

Vadlīnijas1	NEPL padomes “Vadlīnijas Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma piemērošanā satura pieejamības veicināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un pakalpojumos” (2022)
Vadlīnijas2	Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes 2025.gada 14.janvāra lēmums Nr.7/1-2 “Vadlīnijas pakalpojumu piekļūstamības prasību nodrošināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu jomā.”

Ievads

“Labdien! Vēlētos atkārtoti aktualizēt problēmu, kāda ir neredzīgiem vai vājredzīgiem cilvēkiem Latvijā! Tikko televīzijā noskatījos emocionālo basketbola valsts vienības sagaidīšanas pasākumu pie Brīvības pieminekļa. Skatījos un vienlaicīgi maksimāli detalizēti stāstīju savai neredzīgajai mammai ekrānā notiekošo - kāda ir transporta kolonna, motociklu eskorts, līdzjutēji ielu malās, notiekošais pie Brīvības pieminekļa. Jo zinu - ka tas, kas redzams man - nav redzams neredzīgai personai. Un tāpēc - vai tiešām nevienā no Latvijas Televīzijas kanāliem nevarētu būt audio gids, kurš izstāsta notiekošo!? [..] Lūdzu pamēģiniet aizklāt acis un klausīties Latvijas Televīzijas “Panorāmu” vai jebkuras ziņas! Sākotnēji tiek pateikts, kādi žurnālisti vada ziņu raidījumu un tad viss kļūst “neredzams”, jo ir titri, kas informē par runātāju, bet ir personu grupa, kura neredz šos titrus. Lūdzu palīdziet!” (fragments no tiesībsargam adresētās vēstules)

Saskaņā ar ANO Konvencijas¹ 9. pantu personām ar invaliditāti ir jānodrošina pieeja informācijai vienlīdzīgi ar citiem cilvēkiem. Minētais pienākums attiecas uz visiem pakalpojumu sniedzējiem, kas sniedz pakalpojumu publiski, vispirms jau uz sabiedriskajiem medijiem. Dažādu sabiedrības grupu iespējas piekļūt mediju saturam būtiski ietekmē to, kā veidojas mediju un šo grupu mijiedarbība, cik kvalitatīvi publiskajā telpā tiek apmierinātas šo grupu informatīvās vajadzības, pārstāvētas to intereses, kopumā - cik kvalitatīvi mediji kalpo demokrātiskas sabiedrības mērķiem.

Tiesībsarga līdz šim saņemtajās sūdzībās par kvalitatīvu mediju satura piekļūstamību tiek aktualizēta sporta pārraižu piekļūstamības problēma cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Sporta pārraides pārsvarā tiek raidītas televīzijā, kur komentētāji neatspoguļo sporta norises stadionā vai uz spēles laukuma, tādēļ nav iespējams kvalitatīvi uztvert to, kas redzams ekrānā.

“Mūsu sporta fani seko pārraidēm lsm.lv tiešraidēs un LTV7, labākais komentētājs esot Anatolijs Kreipāns. [...] Ar sava veida nostalgiju atcerējāties 80-to gadu beigas / 90-to gadu sākumu, kad visas hokeja spēles translēja un komentēja radio. [Mums] Cilvēkiem ar redzes traucējumiem uztvert uz ekrāna notiekošo palīdz pēc iespējas precīzāks situācijas apraksts. Piemēram, ja

¹ Spēkā esoša Latvijas Republikā kopš 2010.gada 31.marta.

redzīgais redz ekrānā sportistu un var izlasīt vārdu, uzvārdu u.c. un paralēli klausīties diktora runāšanu par jauku laiku un garšīgu kafiju, tad cilvēkam ar redzes zudumu šāda informācija neko neizsaka. [Mums] Cilvēkiem ar redzes traucējumiem priekšstatu par notiekošo uz ekrāna rada komentētāja teikums par to, ka Jānis gatavojas/dodas uz startu, trasē Mārtiņš patraucās garām u.tml. [..] Arī komandu spēlēs mums patīk informācija par to, pie kā ir bumba/ripa. Mūsaprāt, labākais hokeja komentētājs ir nu jau mūžībā aizgājušais Mariss Andersons, par kuru gremdējāties nostaļģijā. [..] Sporta skatītāju vidū ir pietiekami daudz cilvēku ar ne pārāk labu redzi, piemēram, tām pašām vecuma izmaiņām, kad nevar skaidri izlasīt un saskatīt sejas u.c. sīkas detaļas.”
(fragments no tiesībsargam adresētās vēstules)

Pētījuma “Personu ar invaliditāti piekļuve masu plašsaziņas līdzekļu informācijai (rakstveida ziņas (internets/ drukātā prese), radio, TV)” mērķis ir iegūt datus par personu ar invaliditāti piekļūstamību mediju sniegtajai informācijai, tostarp, izprast personu ar invaliditāti, viņu intereses pārstāvošo organizāciju un masu plašsaziņas līdzekļu viedokli par piekļūstamību informācijai, kā arī noskaidrot labākos un neveiksmīgākos tehniskos risinājumus, kurus mediji izmanto informācijas piekļūstamībai, kā arī apkopot citu valstu pieredzi mediju satura piekļūstamības nodrošināšanai personām ar FT.

Pētījuma mērķa sasniegšanā tika izvirzīti šādi darba **uzdevumi**:

- Izvērtēt, analizēt un apkopot Latvijā spēkā esošo normatīvo regulējumu, kas attiecas uz informācijas piekļūstamību plašsaziņas līdzekļos dažādām personu ar invaliditāti mērķgrupām, tai skaitā izvērtējot, vai, kādas un cik detalizētas ir noteiktas piekļūstamības prasības.
- Analizēt septiņu valstu iesniegto informāciju par informācijas piekļūstamības nodrošināšanu masu plašsaziņas līdzekļos.
- Noskaidrot NVO, kuras pārstāv personu ar invaliditāti intereses, viedokli par piekļūstamību mediju sniegtajai informācijai.
- Noskaidrot personu ar invaliditāti viedokli par piekļūstamību mediju sniegtajai informācijai.
- Veikt intervijas ar lielākajiem Latvijas medijiem (drukātā prese, interneta ziņu vietnes, radio stacijas un televīzijas kanāli) un noskaidrot, vai un kādi informācijas piekļūstamības risinājumi pašlaik tiek īstenoti, ja nē, vai tādi ir plānoti.

Pētījuma ziņojumu veido astoņas nodaļas: pētījuma metodoloģija, četras saturiskās nodaļas, secinājumi un ieteikumi, pateicības un izmantoto avotu saraksts.

Pētījuma robežas. Pētījumā tiek analizēta personu ar dažāda veida invaliditāti piekļūstamība drukātajiem medijiem, interneta medijiem, radio un televīzijai, bet netiek analizēta piekļūstamība valsts un pašvaldības iestāžu tīmekļvietnēm un citiem digitālajiem pakalpojumiem.

Jāņem vērā, ka mediju satura pieejamību kopumā ietekmē dažādi faktori, kā piemēram, personu digitālā prasme, ierīču veiktspēja, finansiālais stāvoklis, piemēram, spēja maksāt par interneta pieslēgumu, televīzijas kanālu pakotni vai iegādāties avīzes un žurnālus. Šī pētījuma ietvaros minētās problēmas tika identificētas, taču padziļināts to izklāsts un analīze netika veikta.

Pētījumā izmantotās metodes

Metode Nr. 1: Juridiskā analīze

Pētījuma ietvaros tika veikta juridiskā analīze. Tika analizēti šādi spēkā esošie regulējumi: LR Satversme, ANO Konvencija, ES Direktīvas, EPLL, SEPLPL, likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”, Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums (turpmāk – Piekļūstamības likums) u.c. tiesību akti.

Pētījumā tika analizēti arī politikas plānošanas un darbības dokumenti, kā arī dažādi starptautiski standarti, kurus var piemērot informācijas piekļūstamībai MIL.²

Analīzē tika pielietota gramatiskā, vēsturiskā, teleoloģiskā un sistēmiskā metode. Gramatiskā metode ietvēra tiesību normās ietverto vārdu un terminu analīzi. Vēsturiskā metode ietvēra vēsturisko faktu, kas sekmēja noteikto tiesību normu pieņemšanu, pārbaudi. Ar sistemātisko metodi tika pārbaudīta tiesību normas atrašanās vieta tiesību normu sistēmā, un ar teleoloģisko metodi - analizēti tiesību normu mērķi.

Metode Nr. 2: Citu valstu sniegtās informācijas analīze

Plašsaziņas līdzekļu piekļūstamības aspektu izzināšanai sporta raidījumu kontekstā, tiesībsargs lūdza citu Eiropas valstu vienlīdzības institūcijām informāciju par pieredzi šī jautājuma risināšanā.³ Balstoties uz iegūtajām atbildēm, pētījumā tika raksturota septiņu valstu pieredze: Austrija, Bosnija un Hercegovina, Serbija, Ukraina, Grieķija, Čehija, Polija.

Metode Nr. 3: Fokusgrupas diskusijas un strukturētas intervijas ar NVO pārstāvjiem

Pētījumā tika veiktas **piecas fokusgrupas diskusijas un divas intervijas** ar NVO, kuras pārstāv personu ar FT intereses. Katra diskusija tika veltīta noteiktam FT veidam.

² Pētījumā kā sinonīmi tiek lietoti termini masu informācijas līdzekļi un plašsaziņas līdzekļi. Normatīvajos aktos šie jēdzieni tiek lietoti pamīšus, un tiem ir vienāds tvērums.

³ Atbildes sniegtas 2022. gada sākumā, līdz ar to pastāv iespēja, ka normatīvais regulējums vai faktiskā situācija ir mainījusies.

Četras no piecām diskusijām norisinājās tiešsaistē, platformā Zoom. Vidēji katra diskusija ilga no 1,5 līdz 2 stundām. Viena diskusija tika organizēta klātienē, LNS. Tā ilga 2,5 stundas, ņemot vērā gan nelielu kafijas pauzi diskusijas vidū, gan tulkojumam zīmju valodā papildu nepieciešamo laiku.

Lielā daļā gadījumu NVO pārstāvēja personas, kurām arī ir kāds no FT traucējumiem, tādēļ organizāciju pārstāvji varēja ļoti konkrēti un ar piemēriem no personīgās pieredzes raksturot to, ar kādiem izaicinājumiem saskaras mediju satura piekļūstamībā.

Pēc fokusgrupas diskusijām papildus tika veiktas divas strukturētas intervijas ar to NVO pārstāvjiem, kuri vēlējās piedalīties diskusijā, taču dažādu apstākļu dēļ piedalīties nevarēja. Intervijās strukturēti tika pārrunāta diskusijās izskanējušā informācija.

Pārskatu par veiktajām diskusijām un intervijām skatīt 1. tabulā.

1. tabula. Īstenotās fokusgrupas diskusijas un intervijas ar NVO, kas pārstāv personu ar FT intereses

Metode	Norises veids	Norises laiks	FT veids	Dalībnieki
Fokusgrupas diskusija	Tiešsaistē, platformā Zoom	2024. gada 25. septembrī	Redzes FT	5 dalībnieki (pārstāvji no Liepājas Neredzīgo biedrības, Liepājas Neredzīgo sporta organizācijas "Amber of Liepaja", SIA "Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centrs" Liepājas filiāles, Latvijas Neredzīgo sporta savienības un Latvijas Neredzīgo biedrības)
Fokusgrupas diskusija	Tiešsaistē, platformā Zoom	2024. gada 26. septembrī	Dzirdes FT (daļējs dzirdes zudums)	4 dalībnieki (pārstāvji no Latvijas Vājdzirdīgo atbalsta asociācijas "Sadzirdi.lv", Talsu invalīdu biedrības, Latvijas Sieviešu invalīdu asociācijas "Aspazija")
Fokusgrupas diskusija	Klātienē, LNS	2024. gada 27. septembrī	Dzirdes FT (daļējs un pilnīgs dzirdes zudums)	12 dalībnieki (no LNS vadības, kā arī no šādām reģionālajām biedrībām: Liepājas, Daugavpils, Smiltenes, Valmieras, Ventpils, Kuldīgas) Diskusiju tulkoja divi surdotulki.
Fokusgrupas diskusija	Tiešsaistē, platformā Zoom	2024. gada 2. oktobrī	GRT	9 dalībnieki (no biedrības "Rīgas pilsētas "Rūpju bērns"", atbalsta centrs "Pērle" (Cēsis), biedrības "Gaismas stars", nodibinājuma "Fonds Kopā", personu ar invaliditāti un atbalstītāju biedrības "Laimiņa", biedrības "Oranžais stars" un Jelgavas novada Daudzfunkcionālais sociālo pakalpojumu centra "LAIPA". Papildu diskusijā piedalījās

Metode	Norises veids	Norises laiks	FT veids	Dalībnieki
				arī divas personas ar GRT, kuras pārstāvēja biedrību "Rīgas pilsētas" Rūpju bērns" un atbalsta centru "Pērle")
Fokusgrupas diskusija	Tiešsaistē, platformā Zoom	2024. gada 4. oktobrī	Kustību un citi FT	6 dalībnieki (no Latvijas Kaulu, locītavu un saistaudu slimnieku biedrības, biedrības "ILGAS", Latvijas Sieviešu invalīdu asociācijas "Aspazija", biedrības "Oranžais stars", Augšdaugavas novada invalīdu biedrības "Ildra", Rēzeknes Invalīdu biedrības. Vienlaikus jānorāda, ka diskusijā atsevišķi dalībnieki atslēdzās / nesniedza viedokli)
Strukturēta intervija	Telefonintervija	2024. gada 4. oktobrī	Redzes FT	1 dalībnieks; Rīgas Vājredzīgo un Neredzīgo biedrības "Redzi mani" pārstāve
Strukturēta intervija	Telefonintervija	2024. gada 7. oktobrī	GRT	1 dalībnieks; biedrības "Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi" pārstāve

Metode Nr. 4: Fokusgrupas diskusijas un intervijas ar personām ar invaliditāti

Pētījumā kopumā tika veiktas **trīs fokusgrupas diskusijas un astoņas intervijas** ar personām ar invaliditāti. Metodoloģija tika veidota tā, lai noskaidrotu personu ar dažāda veida FT viedokli.

Visas trīs fokusgrupas diskusijas notika klātienē. Viena diskusija bija veltīta ar dzirdes FT (galvenokārt, ar dzirdes zudumu) saistīto jautājumu izpētei, tā norisinājās LNS. Otra diskusija bija veltīta ar personu ar GRT saistīto jautājumu izpētei, īpašu uzmanību vēršot uz iespējamām problēmām un izaicinājumiem, ar kuriem saskaras institūcijā dzīvojošās personas. Tā norisinājās VSAC Zemgale filiālē "Ropaži". Trešā diskusija bija veltīta ar redzes FT saistīto jautājumu izpētei un norisinājās Liepājas Neredzīgo biedrībā.

Visas intervijas, izņemot vienu, norisinājās klātienē. Intervijās piedalījās personas ar dažāda veida FT, atsevišķos gadījumos arī ar kombinētiem traucējumiem. Pārstāvētie FT veidi bija: daļējs dzirdes zudums (1), redze (1), GRT (4), kustību un citi FT (4). Uzrunātajām personām bija dažādas invaliditātes smaguma pakāpes un mediju lietošanas paradumi. Intervijās kopumā lielāks uzsvars tika likts tieši uz personu ar smagāku invaliditāti viedokļu noskaidrošanu, pieņemot, ka viņu vajadzības un identificētās problēmas aptvers arī personu ar vieglāku invaliditāti vajadzības.

Informācija par diskusiju un interviju norisi atspoguļota 2. tabulā.

2. tabula. Īstenotās fokusgrupas diskusijas un intervijas ar personām, kurām ir noteikta invaliditāte

Formāts	Norise	Norises laiks	FT veids	Dzimums
Fokusgrupas diskusija	Klātienē, LNS	2024. gada 9. oktobrī	Dzirdes FT (dzirdes zudums)	Sievietes, vīrieši (24 dalībnieki)
Fokusgrupas diskusija	Klātienē, VSAC Zemgale filiālē "Ropaži"	2024. gada 9. oktobrī	GRT	Sievietes, vīrieši (10 dalībnieki)
Fokusgrupas diskusija	Klātienē, Liepājas Neredzīgo biedrībā	2024. gada 23. oktobrī	Redzes FT	Sievietes, vīrieši (8 dalībnieki)
Strukturēta intervija	Rakstiski, e-pastā	2024. gada 21. oktobrī	Dzirdes FT (daļējs dzirdes zudums)	Sieviete, (3. inval. grupa)
Daļēji strukturēta intervija	Klātienē	2024. gada 23. oktobrī	GRT	Vīrietis (1. inval. grupa)
Daļēji strukturēta intervija	Klātienē	2024. gada 23. oktobrī	GRT	Vīrietis (2. inval. grupa)
Daļēji strukturēta intervija	Klātienē	2024. gada 23. oktobrī	GRT	Vīrietis (2. inval. grupa)
Daļēji strukturēta intervija	Klātienē	2024. gada 16. oktobrī	Kustību un citi FT	Sieviete (1. inval. grupa)
Daļēji strukturēta intervija	Klātienē	2024. gada 16. oktobrī	Kustību un citi FT	Vīrietis (1. inval. grupa)
Daļēji strukturēta intervija	Klātienē	2024. gada 17. oktobrī	Kustību un redzes FT	Vīrietis (1. inval. grupa)
Daļēji strukturēta intervija	Klātienē	2024. gada 29. oktobrī	Kustību FT un GRT	Sieviete (1. inval. grupa)

Metode Nr. 5: Intervijas ar mediju pārstāvjiem

Pētījumā kopumā tika veiktas deviņas unikālās intervijas ar 12 pēc reitinga populārāko mediju pārstāvjiem. Intervijās tika aptverti trīs drukātie izdevumi, trīs radio stacijas, trīs televīzijas kanāli un trīs interneta mediji.

Balstoties uz Kantar Media datiem par 2024. gada septembri (01.03.2024.-31.08.2024.), **trīs populārākās radio stacijas** bija Latvijas Radio 1, Latvijas Radio 2 un Radio Skonto.⁴ Ar visu trīs kanālu pārstāvjiem tika veiktas intervijas (skatīt 3. tabulu).

3. tabula. Pēc reitinga populārākās un intervētās radio stacijas

Radio	Klausīšanās laika daļas procentos	Iegūts viedoklis intervijā
Latvijas Radio 2	17,7 %	Intervija veikta 2024. gada 28. novembrī
Radio Skonto	13,1 %	Intervija veikta 2024. gada 27. novembrī
Latvijas Radio 1	9,0 %	Intervija veikta 2024. gada 28. novembrī
Radio Star FM	6,3 %	Nesniedza atbildi / piekrišanu dalībai intervijā
Radio SWH	5,2 %	Netika uzrunāts
EHR (Eiropas Hitu Radio)	4,6 %	Netika uzrunāts
TOP RADIO	4,4 %	Netika uzrunāts

Balstoties uz Kantar Media datiem par 2024. gada oktobri (01.01.2016.- 31.10.2024.), **trīs populārākie televīzijas kanāli** bija LTV1, TV3 un 8TV.⁵ Ņemot vērā, ka TV3 nesniedza atbildi un piekrišanu intervijai, tika intervēti ceturgtā populārākā kanāla – LTV7 pārstāvji (skatīt 4. tabulu).

4. tabula. Pēc reitinga populārākie un intervētie televīzijas kanāli

Televīzijas kanāls	Skatīšanās laika daļa procentos	Iegūts viedoklis intervijā
LTV1	11,3 %	Intervija veikta 2024. gada 26. novembrī
TV3	11,2 %	Nesniedza atbildi / piekrišanu
8TV	4,3 %	Intervija veikta 2024. gada 25. novembrī
LTV7	3,2 %	Intervija veikta 2024. gada 26. novembrī

⁴ Kantar. [2024.gada pavasarī un vasarā vismaz reizi dienā radio klausījās 61,5% jeb 932 tūkstoši Latvijas iedzīvotāju – KANTAR Latvia](#)

⁵ Kantar. [Konsolidētās TV skatītākais kanāls septembrī – LTV1 – KANTAR Latvia](#)

Televīzijas kanāls	Skatīšanās laika daļa procentos	Iegūts viedoklis intervijā
TV6	3,0 %	Nesniedza atbildi / piekrišanu
TV3 Life	2,8 %	Nesniedza atbildi / piekrišanu

Balstoties uz Kantar Media datiem par 2023. gada rudeni (24.10.2023. – 22.12.2023.), trīs **populārākie drukātie mediji**, vērtējot pēc pēdējo 6 numuru kopējās auditorijas, bija “Ieva”, “MK Latvija” un “Privātā Dzīve”.⁶ No populārākajiem medijiem tikai – “MK Latvija” piekrita dalībai intervijā. Pārējie uzrunātie mediji dalību intervijā atteica / nesniedza atbildi (skatīt 5. tabulu).

Arī nākamie 5. tabulā norādītie pēc reitinga populārākie drukātie izdevumi nepiekrita dalībai intervijā, tādēļ pētnieki uzrunāja reģionālo drukāto izdevumu pārstāvjus. Intervijā tika uzrunāti un piekrita piedalīties žurnāla “A12” un laikraksta “Kurzemes Vārds” pārstāvji.

5. tabula. Pēc reitinga populārākie un intervētie drukātie mediji

Izdevums	Pēdējo 6 numuru kopējā auditorija procentos	Iegūts viedoklis intervijā
Ieva (Izdevniecība ŽURNĀLS SANTA)	11,2 %	Atteica
MK Latvija (krievu valodā)	10,5 %	Intervija veikta 2024. gada 22. novembrī
Privātā Dzīve (Izdevniecība ŽURNĀLS SANTA)	8,6 %	Atteica
Kas Jauns (Izdevniecība “Rīgas Viļņi”)	8,5 %	Nesniedza atbildi / piekrišanu
Ievas Stāsti (Izdevniecība ŽURNĀLS SANTA)	8,2 %	Atteica
Ilustrētā Zinātne (Izdevniecība “Dienas Žurnāli”)	6,9 %	Nesniedza atbildi / piekrišanu
Ilustrētā Pasaules Vēsture (Izdevniecība “Dienas Žurnāli”)	6,7 %	Nesniedza atbildi / piekrišanu

⁶ Kantar. [Pēdējo 6 mēnešu laikā viens miljons 108 tūkstoši Latvijas iedzīvotāju ir lasījuši kādu no periodiskās preses izdevumiem.](#)

Izdevums	Pēdējo 6 numuru kopējā auditorija procentos	Iegūts viedoklis intervijā
Žurnāls "A12"	Nav pieejami dati par reitingu	Intervija veikta 2024. gada 22. novembrī
Laikraksts "Kurzemes Vārds"	Nav pieejami dati par reitingu	Intervija veikta 2024. gada 3. decembrī

Balstoties uz Kantar Media datiem par 2024. gada vasaru (14.06.2024-23.07.2024)⁷, tika intervēti divi pēc reitinga **populārākie interneta mediji** - DELFI (latviešu un krievu valodā) un LSM.lv. Citi pēc reitinga populārākie interneta mediji nepiekrita dalībai intervijā, tādējādi pētnieki uzrunāja nākamo mediju, kurš reitingā ierindojas aiz populārākajiem. Trešā intervija tika veikta ar mediju liepajniekiem.lv (skatīt 6. tabulu).

6. tabula. **Intervētie interneta mediji**

Interneta portāls/vietne	Reitings	Intervijas norise
liepajniekiem.lv	Dati nav publiski publiskojami	Intervija veikta 2024. gada 26. novembrī
LSM.lv	Dati nav publiski publiskojami	Intervija veikta 2024. gada 26. novembrī
DELFI	Dati nav publiski publiskojami	Intervija veikta 2024. gada 27. novembrī

⁷ Dati nav publiski pieejami.

1. Juridiskais ietvars

Juridiskās analīzes mērķis bija novērtēt:

- ko attiecībā uz informācijas piekļūstamību nosaka starptautiskais normatīvais regulējums;
- vai nacionālā līmeņa normatīvajā regulējumā ir ietverta norma par informācijas piekļūstamību cilvēkiem ar invaliditāti;
- vai un kādi ir definētie piekļūstamības risinājumi;
- kāda ir atbildība par piekļūstamības saturs neievērošanu un kura iestāde veic uzraudzības funkciju.

Jāņem vērā, ka juridiskajā analīzē tiek izmantoti tie termini, kas ir noteikti spēkā esošajā normatīvajā regulējumā. Tādējādi, runājot par informācijas piekļūstamību, pamatā tiek lietots jēdziens – pieejamība. ANO Konvencijas versija angļu valodā (9.pants), pieminot gan fizisko, gan informatīvo piekļūstamību, lieto vienu terminu “accessibility”. Sākotnēji ANO Konvencijas 9.pants tika tulkots latviešu valodā kā pieejamība. Līdz ar to Latvijas normatīvajā regulējumā, pieminot personu ar invaliditāti vajadzību nodrošināšanu vides pieejamības kontekstā, tiek lielākoties lietots jēdziens “pieejamība.” Kopš 2023.gada beigām ANO Konvencijas 9.panta termins “pieejamība” ir precizēts kā “piekļūstamība”. Tādējādi šī pētījuma kontekstā tiek lietoti abi termini – pieejamība un piekļūstamība – un tie ir uzskatāmi par sinonīmiem.

Atbilstoši Satversmes⁸ 91. un 100. panta nosacījumiem, ikvienam un bez jebkādas diskriminācijas ir tiesības brīvi iegūt informāciju. Savukārt piekļūstamība ir priekšnosacījums tam, lai personas ar invaliditāti varētu pilnīgi un līdztiesīgi piedalīties sabiedriskajā dzīvē.⁹ Ja nav pieejama informācija un komunikācijas līdzekļi, personām ar invaliditāti var būt nopietni apgrūtināta un ierobežota domas un vārda brīvība, kā arī daudzu citu pamattiesību un brīvību īstenošana.¹⁰

⁸ [Latvijas Republikas Satversme](#)

⁹ Apvienoto Nāciju organizācija. Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Personu ar invaliditāti tiesību komiteja. Vispārējā piezīme Nr.2 (2014), 9.pants pieejamība. 2014.gada 22.maijs.

¹⁰ Apvienoto Nāciju organizācija. Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Personu ar invaliditāti tiesību komiteja. Vispārējā piezīme Nr.2 (2014), 9.pants pieejamība. 2014.gada 22.maijs.

1.1. Starptautiskais un Eiropas Savienības normatīvais regulējums un tā nosacījumi informācijas piekļūstamībai

Vairāki ANO Konvencijas panti uzliek pienākumu valstij nodrošināt, ka plašsaziņas līdzekļi sniedz piekļūstamu informāciju. ANO Konvencijas 9.pants noteic valsts pienākumu veikt atbilstošus pasākumus, lai personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem nodrošinātu piekļūstamību informācijai, tai skaitā informācijas un komunikācijas tehnoloģijām un sistēmām. Šie pasākumi ietver arī esošo šķēršļu un barjeru identificēšanu un likvidēšanu. Pienākums nodrošināt informācijas piekļūstamību attiecas uz objektiem un pakalpojumiem, kas ir atvērti vai ko sniedz sabiedrībai gan pilsētās, gan lauku rajonos. Valsts pienākums ir arī veicināt citus atbilstošus palīdzības un atbalsta veidus, lai nodrošinātu informācijas piekļūstamību personām ar invaliditāti, tāpat jauno informācijas un komunikācijas tehnoloģiju un sistēmu, tostarp tīmekļa, piekļūstamību.¹¹ ANO Konvencija uzsver, ka informācijas un komunikāciju tehnoloģijas un sistēmas projektēšanas un izstrādes sākumposmā jau ir jānodrošina piekļūstamība, lai panāktu šo tehnoloģiju un sistēmu piekļūstamību par minimālām izmaksām.¹²

Savukārt ANO Konvencijas 21.pants uzliek pienākumu valstij veikt atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu personu ar invaliditāti tiesības uz vārda un uzskatu brīvību, tostarp brīvību meklēt, saņemt un izplatīt informāciju vienlīdzīgi ar citiem, visos komunikācijas veidos pēc savas izvēles, nosakot, ka informācija, kas paredzēta plašai sabiedrībai, savlaicīgi un bez papildu maksas tiek sniegta personām ar invaliditāti piekļūstamos formātos un ar tehnoloģijām, kas atbilst dažādiem invaliditātes veidiem; mudinot privātās struktūras, kas sniedz pakalpojumus plašai sabiedrībai, tostarp ar tīmekļa palīdzību, sniegt informāciju un pakalpojumus personām ar invaliditāti piekļūstamā formātā, ko tās var izmantot; tāpat mudinot plašsaziņas līdzekļus, tostarp tos, kas informāciju izplata ar tīmekļa palīdzību, padarīt savus pakalpojumus piekļūstamus personām ar invaliditāti; kā arī atzīstot un veicinot zīmju valodu izmantošanu.¹³

¹¹ [ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieņemta 13.12.2006, stājas spēkā 31.03.2010, Latvija pievienojās 01.03.2010.](#), 9.pants.

¹² [ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieņemta 13.12.2006, stājas spēkā 31.03.2010, Latvija pievienojās 01.03.2010.](#), 9.pants.

¹³ [ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieņemta 13.12.2006, stājas spēkā 31.03.2010, Latvija pievienojās 01.03.2010.](#), 21.pants.

Atbilstoši ANO Konvencijai piekļūstamības nodrošināšanā ir jāņem vērā šādi faktori¹⁴:

a) valstij ir jāizstrādā **obligātie standarti** (tiesību akti) par sabiedrībai atvērto objektu un sniegto pakalpojumu piekļūstamību, kā arī **jāpārtrauc to īstenošana**. Piekļuves liegšana ir skaidri jādefinē kā diskriminējoša rīcība, īpaši ja piekļūstamība nav nodrošināta pēc piekļūstamības standartu ieviešanas. Definējot pieejamības standartus, ir jāņem vērā, ka personas ar invaliditāti ir dažādas, un ka dažkārt ir nepieciešama citu cilvēku vai dzīvnieku palīdzība, lai tās varētu pilnībā baudīt piekļūstamību (piemēram, personīgs asistents, surdotulks, Braila raksts vai suņi-pavadoņi).

Personām ar invaliditāti, kam ir liegta piekļuve sabiedrībai pieejamai informācijai, komunikācijas līdzekļiem vai pakalpojumiem, jānodrošina **efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi**.

Lai novērstu valsts līdzekļu izmantošanu nevienlīdzības turpināšanā, ir jāparedz, ka tiesību aktos par **publisko iepirkumu ir iekļautas piekļūstamības prasības**. Ir jānodrošina **mācības par piekļūstamības problēmām** ieinteresētajām personām, t.i., apraides organizāciju padomes un IKT licencētie uzņēmumi. Apmācība ir jānodrošina ne tikai personām, kas izstrādā preces, pakalpojumus un produktus, bet arī šo pakalpojumu sniedzējiem.

b) nav svarīgi, kam pieder informācijas un komunikācijas līdzekļi un kas nodrošina pakalpojumus (privātais vai publiskais sektors), bet gan tam, vai pakalpojumi tiek sniegti sabiedrībai. Ja pakalpojums tiek sniegts sabiedrībai, tam ir jābūt piekļūstamam.

c) potenciālās izmaksas saistībā ar šķēršļu novēršanu nevar izmantot kā aizbaidinājumu, lai izvairītos no pienākuma pakāpeniski novērst šķēršļus piekļūstamībai.

d) ir jānodala pienākums nodrošināt piekļūstamību no jauna izveidotajiem pakalpojumiem un pienākums likvidēt barjeras un nodrošināt piekļuvi esošajiem pakalpojumiem. Visiem jaunajiem objektiem, infrastruktūrai un pakalpojumiem ir jābūt pilnībā piekļūstamiem personām ar invaliditāti. Esošo vidi ir jāpielāgo pakāpeniski, bet ir jābūt noteiktiem galīgajiem termiņiem un pietiekamiem līdzekļiem esošo barjeru likvidēšanai, kā arī jāparedz efektīvi uzraudzības mehānismi, lai nodrošinātu un uzraudzītu sankciju piemērošanu ikvienai personai, kas neīsteno piekļūstamības standartus.

e) plašsaziņas līdzekļiem ir ne tikai jārūpējas par savu programmu un pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti, bet arī aktīvi jāpopularizē pieejamība un jāsniedz savs ieguldījums izpratnes vairošanā. Piemēram, plašsaziņas līdzekļi *inter alia* tiek rosināti attēlot personas ar invaliditāti tādā veidā, kas atbilst ANO Konvencijas mērķim, un mainīt nelabvēlīgo viedokli par personām ar invaliditāti, piemēram, to, kas viņus attēlo nepatiesi kā bīstamus sev un citiem vai kā

¹⁴ Apvienoto Nāciju organizācija. Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Personu ar invaliditāti tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr.6 (2018) par vienlīdzību un nediskrimināciju. 2018.gada 26.aprīlis.

cietējus un no aprūpes atkarīgus objektus bez neatkarības, kuri uzskatāmi par neproduktīvu ekonomisko un sociālo slogu sabiedrībai.

h) pāreja no formālas vienlīdzības modeļa uz faktiskas vienlīdzības modeli, t.i., ka vienlīdzība tiek nodrošināta ņemot vērā dažādu cilvēku atšķirības.¹⁵

Latvijai kā ES dalībvalstij ir saistošas arī ES direktīvas. ES ir paredzējusi informācijas piekļūstamības nosacījumus MIL trīs direktīvu tvērumā. Visas šīs direktīvas skar audiovizuālo mediju pakalpojumus. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (turpmāk – direktīva 2010/13/ES¹⁶) paredz gan padarīt mediju pakalpojumus piekļūstamākus, gan saturiski aizliedz ietvert un popularizēt diskrimināciju invaliditātes dēļ audiovizuālajos komercpaziņojumos.¹⁷ Direktīva 2010/13/ES uzliek pienākumu nodrošināt pakalpojumu pakāpenisku (nevis nekavējošu) pielāgošanu, vienlaikus šis pienākums attiecas tikai uz pakalpojumu saņēmējiem ar redzes vai dzirdes traucējumiem.¹⁸ Direktīva 2010/13/ES norāda uz šādiem piekļūstamības nodrošināšanas veidiem: žestu valoda, subtitri, akustiskie apraksti, viegli saprotama izvēlnes vadība, vienlaikus uzsverot, ka minētais saraksts nav visaptverošs.¹⁹ Minētā direktīva nesniedz arī tehniski detalizētu informācijas kā tajā norādītos piekļūstamības risinājumus tehniski nodrošināt.

2018.gadā tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2018/1808, ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (turpmāk – Direktīva 2018/1808),²⁰ lai sekotu līdzi straujajai mediju tehnoloģiju attīstībai televīzijā un internetā. Direktīva 2018/1808 noteic konkrētākas un plašākas prasības piekļūstamības nodrošināšanai, salīdzinot ar Direktīvu 2010/13/ES, piemēram,

¹⁵ Apvienoto Nāciju organizācija. Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Personu ar invaliditāti tiesību komiteja. Vispārējais komentārs Nr.6 (2018) par vienlīdzību un nediskrimināciju. 2018.gada 26.aprīlis.

¹⁶ Pamata redakcija. Piezīme.

¹⁷ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/13/ES \(2010.gada 10.marts\) par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētos noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 15.04.2010, L 95/1., 7. un 9.pants.](#)

¹⁸ [Turpat.](#), 7.pants

¹⁹ [Turpat.](#), 46.apsvērums.

²⁰ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2018/1808 \(2018.gada 14.novembris\), ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētos noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 28.11. 2018, L 303/69](#)

piekļūstamība ir jānodrošina personām ar invaliditāti,²¹ tātad, vairs netiek uzsvērtas tikai personas ar redzes vai dzirdes traucējumiem, bet gan personas ar invaliditāti kopumā, vienlaikus personas ar redzes vai dzirdes invaliditāti tiek izvirzīta kā primārā mērķgrupa. Dalībvalstīm ir uzlikts pienākums bez liekas kavēšanās nodrošināt piekļūstamības pakāpenisku īstenošanu. Piekļūstamības nodrošināšanas pienākums, tāpat kā iepriekš attiecas uz mediju pakalpojumu sniedzējiem, tomēr Direktīvā 2018/1808 tiek uzlikts pienākums mediju pakalpojumu sniedzējiem regulāri ziņot valstu regulatīvajām iestādēm par piekļūstamības nodrošināšanu (pieejamības nodrošināšanas plāni), savukārt dalībvalstis tālāk par to informē Eiropas Komisiju.²² Mediju pakalpojumu sniedzējiem var tikt sniegta samērīga palīdzība piekļūstamības nodrošināšanā, bet tiek uzturēts pienākums piekļūstamību nodrošināt nepārtraukti un pakāpeniski.²³ Direktīvā 2018/1808 pastāv pieņēmums, ka raidījumi vai pasākumi, kas tiek pārraidīti reāllaikā var nebūt piekļūstami. Vienlaikus kā piekļūstamības risinājumi tiek norādīti: zīmju valoda, subtitri cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem, ierunāti subtitri un akustiski apraksti, attiecīgi uzsverot, ka šis nav uzskatāms par pilnīgu sarakstu. Direktīva 2018/1808 neattiecas uz funkcijām/ pakalpojumiem, ar ko sniedz piekļuvi audiovizuālo mediju pakalpojumiem, nedz uz elektroniskā raidījumu apraksta pieejamības funkcijām (nav attiecināma uz tīmekļvietnēm, tiešsaistes lietojumprogrammām, elektroniskajiem raidījumu aprakstiem vai informācijai par pieejamību vai tās sniegšanu pieejamos formātos).²⁴ Savukārt dalībvalstu pienākums ir nodrošināt vienotu un viegli pieejamu kontaktpunktu, kas var sniegt informāciju un saņemt sūdzības par jebkādam pieejamības problēmām, tātad paredzot tiesību aizsardzības mehānismu. Tāpat tiek noteikts pienākums informāciju par ārkārtas situācijām (publiskiem paziņojumiem, informāciju dabas katastrofu gadījumā) sniegt personām ar invaliditāti piekļūstamā formātā.²⁵ Direktīva 2018/18, tāpat kā Direktīva 2010/13/ES, patur spēkā aizliegumu audiovizuālajos komercpaziņojumos ietvert un popularizēt diskrimināciju invaliditātes dēļ.²⁶

Kā pēdējā direktīva ir minama Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/882 par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām (turpmāk – Direktīva 2019/882),²⁷ saukta arī

²¹ Turpat, 22.apsvērums.

²² [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2018/1808 \(2018.gada 14.novembris\), ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 28.11. 2018, L 303/69](#), 11.apakšpunkts par 7.pantu.

²³ Turpat, 11.apakšpunkts par 7.pantu.

²⁴ Turpat, 23.apsvērums.

²⁵ Turpat, 11.apakšpunkts par 7.pantu.

²⁶ Turpat, 13.apakšpunkts par 9.pantu.

²⁷ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2019/882 \(2019.gada 17.aprīlis\) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 7.6.2019, L151/70](#)

par digitālo preču un pakalpojumu piekļūstamības direktīvu. Direktīva 2019/882 paredz, ka gan audiovizuālo mediju pakalpojumu saturs, gan arī mehānismi, kas lietotājiem ar invaliditāti ļauj izmantot palīgtechnoloģijas, ir piekļūstami.²⁸ Pakalpojumi, kas nodrošina piekļuvi audiovizuālo mediju pakalpojumiem, varētu ietvert tīmekļvietnes, tiešsaistes lietojumprogrammas, uz televizora papildierīces balstītas lietojumprogrammas, lejupielādējamas lietojumprogrammas, uz mobilajām ierīcēm balstītus pakalpojumus, tostarp mobilās lietotnes un ar tām saistītus mediju atskaņotājus, kā arī hibrīdtelevīzijas pakalpojumus.²⁹ Atšķirībā no iepriekš minētajām direktīvām, Direktīva 2019/882 paredz sankciju noteikšanu par piekļūstamības pārkāpumiem, bet vienlaicīgi noteic, ka piekļūstamība nav jānodrošina, ja tā rada nesamērīgu slogu, paredzot arī nesamērīga sloga noteikšanas kritērijus.³⁰ Tāpat Direktīva 2019/882 sniedz vairāk skaidrojumus par piekļūstamas elementiem, kas būtu jānodrošina, salīdzinot ar iepriekš minētajām direktīvām.³¹ Vienlaikus tā paredz atkāpi audiovizuālo mediju piekļūstamības nodrošināšanai, ja šie mediju darbi ir publicēti pirms 2025.gada 28.jūnija.³²

Tātad, sākot ar 2010.gadu, starptautiska līmeņa tiesību akti, kas Latvijai ir saistoši, noteica pienākumu nodrošināt tiesības uz piekļūstamu informāciju MIL. Ja ANO Konvencija uzsver pienākumu nodrošināt informācijas piekļūstamību personām ar invaliditāti, ņemot vērā invaliditātes veidu dažādību, tad Direktīva 2010/13/ES uzsvēra nepieciešamību nodrošināt piekļūstamību tikai personām ar redzes un dzirdes invaliditāti. Savukārt Direktīva 2018/1808 un Direktīva 2019/882 jau atgriežas pie ANO Konvencijas plašākā termina – personas ar invaliditāti. Vienlaikus visas direktīvas, nosaucot piekļūstamības risinājumus, vairāk piemin tādus, kas attiecas uz personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem, tomēr neviena no direktīvām neparedz detalizētus tehniskos standartus, kas sniegtu konkrētu informāciju kā nodrošināt informācijas piekļūstamību. ANO Konvencija piemin visa veida MIL, savukārt minētās trīs direktīvas vairāk koncentrējas uz audiovizuālajiem MIL. Gan ANO Konvencija, gan direktīvas paredz nepārtrauktu un pakāpenisku piekļūstamības nodrošināšanu. Tāpat gan ANO Konvencija, gan direktīvas paredz pienākumu valstij noteikt personām ar invaliditāti iespēju aizstāvēt savas tiesības, ja informācijas

²⁸ Turpat, 31.apsvērums.

²⁹ [Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva \(ES\) 2019/882 \(2019.gada 17.aprīlis\) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, 7.6.2019, L151/70](#), 31.apsvērums.

³⁰ Turpat, 14. un 20.pants

³¹ Turpat, 1.pielikuma III. un IV. iedaļa.

³² Turpat, 2.panta ceturtais punkts.

piekļūstamība netiek nodrošināta. Līdz ar to ir jāvērtē, kā Latvija ir nodrošinājusi informācijas piekļūstamību MIL.

1.2. Nacionālais normatīvais regulējums un tā nosacījumi informācijas piekļūstamībai

Nacionālais normatīvais regulējums paredz trīs likumus, kas ir saistīti ar MIL. **Likumā “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”** (1990), kas attiecināms uz drukātajiem izdevumiem un likumā noteiktajiem citiem MIL³³, norma par informācijas pieejamību personām ar invaliditāti nav iekļauta.

EPLL reglamentē Latvijas jurisdikcijā esošo komerciālo, nekomerciālo un sabiedrisko EPL darbību.³⁴ Tā 24.¹ pants nosaka EPL pienākumus:

- nodrošināt, ka to pakalpojumi tiek **nepārtraukti un pakāpeniski darīti pieejamāki** personām ar invaliditāti, un par to reizi gadā ziņot NEPL padomei;
- sadarbībā ar NVO, kas pārstāv personu ar invaliditāti intereses, izstrādāt rīcības plānu, norādot plānotos pasākumus pieejamības nodrošināšanai, un 14 dienu laikā no tā apstiprināšanas brīža informēt NEPL padomi;
- publiskus paziņojumus un informāciju par ārkārtējām situācijām (tostarp dabas katastrofu gadījumā) sniegt personām ar invaliditāti pieejamā veidā.

Šādā redakcijā norma ir spēkā no 2020. gada, kad tiesību norma tika grozīta atbilstoši Direktīvas 2018/1808 prasībām. Savukārt EPLL sākotnējā redakcijā, kas bija spēkā no 2010. līdz 2020. gadam, tika lietots šaurāks personu ar invaliditāti jēdziens, vērsot uzmanību tikai diviem no FT veidiem – uz redzes un dzirdes traucējumiem. Tādējādi secināms, ka likuma sākotnējā redakcijā netika minētas personas ar citiem FT, piemēram, kustību traucējumiem vai garīga rakstura traucējumiem.

EPLL pamata redakcijas 24. panta piektā daļa arī noteica to, ka EPL pasākumi, kas veicina pakalpojumu pieejamību cilvēkiem ar redzes vai dzirdes traucējumiem, ir jānorāda publiski pieejamā EPL izstrādātā rīcības kodeksā.³⁵ Tādējādi līdz 2020. gadam pastāvēja EPL Rīcības kodeksi,

³³ Saskaņā ar likumu prese un citi masu informācijas līdzekļi ir avīzes, žurnāli, biļeteni un citi periodiskie izdevumi (kas iznāk ne retāk kā reizi trīs mēnešos, vienreizējā tirāža pārsniedz 100 eksemplārus), kā arī elektroniskie plašsaziņas līdzekļi, kinohronika, informācijas aģentūru paziņojumi, audiovizuāli ieraksti, kas paredzēti publiskai izplatīšanai. Arī interneta vietni var reģistrēt kā masu informācijas līdzekli.

³⁴ Likuma noteikumi ir piemērojami arī EPL audiovizuālo programmu izplatīšanai interneta vidē, ja attiecīgā programma tur tiek izplatīta nemainītā veidā, neizmantojot tehniskos ierakstīšanas līdzekļus, bet neattiecas uz citu veidu audiovizuālo informāciju, kas ir izvietota un pieejama interneta vidē, ciktāl likumā nav noteikts citādi (2. p. (3) daļa).

³⁵ [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums](#), pamata redakcija. Pieņemts 12.07.2010, stājas spēkā 11.08.2010.

kas bija publiski pieejami. Savukārt pēc 2020. gada šo kodeksu vietā EPL ir jāizstrādā Rīcības plāni un reizi vai divas reizes gadā EPL ir jāsniedz atskaite NEPLP par plānu izpildi. Tātad EPL kopš 2010. gada pastāv pienākums informēt un veikt darbības, lai nodrošinātu informācijas piekļūstamību personām ar FT.

Visbeidzot līdz 2010. gadam, pirms spēkā stājās EPLL, EPL darbību regulēja Radio un televīzijas likums (1995).³⁶ Tajā personas ar invaliditāti un piekļūstamības prasības nebija norādītas nemaz.

Trešais likums ir SEPLPL, kura mērķis³⁷ ir nodrošināt valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību “Latvijas Sabiedriskais medijs” un citu sabiedrisko EPL (ja tādi ir izveidoti) efektīvu un atklātu pārvaldību, neatkarību, atbildīgumu sabiedrības priekšā un veicināt to kvalitatīvu statusu (turpmāk -SEPL). Minētais likums stājās spēkā 2021.gada 1.janvārī, tomēr SEPL darbības regulējumu iepriekš noteica EPLL. Attiecīgi SEPL kopš 2010.gada bija uzdevums paredzēt raidījumus cilvēkiem ar īpašām vajadzībām un paredzēt atsevišķu raidījumu pieejamību cilvēkiem ar redzes un dzirdes traucējumiem.³⁸

Kopš 2021.gada SEPLPL darbības pamatprincips ir nodrošināt SEPL sniegto pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti.³⁹ Vienlaikus tālākie SEPLPL panti jau paredz atkāpšanos no šī pamatprincipa, nosakot, ka SEPL “pēc iespējas nodrošina savu raidījumu, to fragmentu un citu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti. SEPL nodrošina atsevišķu audiovizuālu raidījumu pielāgošanu personām ar dzirdes traucējumiem, šos raidījumus subtitrējot vai tulkojot latviešu zīmju valodā.”⁴⁰ Tātad piekļūstamība tiek definēta kā SEPLPL darbības pamatprincips, kuru ir pienākums nodrošināt, tomēr turpmāk tekstā tiek lietoti termini “pēc iespējas” un “atsevišķu raidījumu” pielāgošana. Turklāt kā mērķgrupa attiecīgi tiek izdalīti tieši personas ar dzirdes traucējumiem, kamēr citos gadījumos tiek lietots termins “personas ar invaliditāti”, kas ļauj secināt, ka piekļūstamības risinājumi varētu attiekties arī uz citiem invaliditātes veidiem, ne tikai personām ar dzirdes traucējumiem.

³⁶ [Radio un televīzijas likums. Pieņemts 24.08.1995, stājas spēkā 11.09.1995, zaudē spēku 11.08.2010.](#)

³⁷ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums. Pieņemts 19.11.2020, stājas spēkā 01.01.2021.](#)

³⁸ [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums. Pieņemts 12.07.2010., stājas spēkā 11.08.2010.,](#) 71.panta pirmās daļas 18. un 19. apakšpunkts. Pamata redakcija.

³⁹ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums. Pieņemts 19.11.2020, stājas spēkā 01.01.2021.,](#) 3.panta deviņā daļa.

⁴⁰ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums. Pieņemts 19.11.2020, stājas spēkā 01.01.2021.,](#) 8.panta piektā daļa.

Vienlaikus SEPLPL ietver nosacījumu, ka sabiedriskajā pasūtījumā ietilpst arī pieejamības nodrošināšana,⁴¹ kas ļauj secināt, ka pieejamību ir iespējams nodrošināt pakāpeniski, atbilstoši ANO Konvencijai un ES direktīvām.

Izvērtējot iepriekš minēto informāciju, var secināt, ka pirmie nosacījumi par piekļūstamiem medijiem nacionālajos tiesību aktos tika iekļauti ap 2010.gadu, kas atbilst laikam, kad Latvija pievienojās ANO Konvencijai un Direktīvas 2010/13/ES pieņemšanas laikam. Nacionālajos normatīvajos aktos ir atšķirīga terminoloģija attiecībā par personu ar invaliditāti veidiem, uz kuriem attiecas pienākums nodrošināt piekļūstamību. Tiek lietots gan termins “personas ar invaliditāti”, kas aptver visus invaliditātes veidus, gan “personas ar dzirdes un redzes traucējumiem”, kas ietver divus dažādus traucējumu veidus ar diametrāli pretējām vajadzībām. Tāpat tiek lietots termins “personas ar dzirdes traucējumiem”, kas iekļauj arī tās personas, kurām var nebūt oficiāli noteikta invaliditāte, bet ir maņu traucējumi. Šī pētījuma kontekstā minētajai atšķirībai nav būtiskas nozīmes, jo saskaņā ar ANO Konvencijas 1.pantu invaliditātes statuss nav primārais, lai iegūtu tiesības ANO Konvencijas ietvarā, primārie ir traucējumi, kas rada šķēršļus efektīvai līdzdalībai sabiedrības dzīvē.⁴²

Pienākums nodrošināt piekļuvi audiovizuāliem EPL pakalpojumiem ir noteikts arī **Preču un pakalpojumu piekļūstamības likumā** (turpmāk – Piekļūstamības likums), kas ir jaunākais no likumiem.⁴³ Vienlaikus minētais likums paredz arī izņēmumu piekļūstamības nodrošināšanā, t.i., saimnieciskās darbības veicējs, kurš nodarbina mazāk par 10 personām un kura gada apgrozījums nepārsniedz 2 000 000 euro vai gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 000 000 euro, bet kurš sniedz šā likuma darbības jomā ietilpstošos pakalpojumus.⁴⁴ Turklāt ir jāņem vērā, ka piekļūstamības prasības nav jānodrošina, ja tās būtiski maina preces vai pakalpojuma pamatraksturu, kā arī uzliek nesamērīgu slogu.⁴⁵ Piekļūstamības likums noteic, ka piekļūstamība tiek nodrošināta gan, lai skatītos EPL pakalpojumus, gan piekļūtu elektronisko sakaru tīkliem, kurus izmanto, lai identificētu, izvēlētos un saņemtu informāciju par audiovizuālu EPL pakalpojumiem.⁴⁶ EPL pakalpojumiem ir šādas piekļūstamības prasības: elektronisko raidījumu apraksti, kas ir

⁴¹ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums. Pieņemts 19.11.2020, sājas spēkā 01.01.2021., 9.panta otrā daļa.](#)

⁴² [ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieņemta 13.12.2006, stājas spēkā 31.03.2010, Latvija pievienojās 01.03.2010., 1.pants.](#)

⁴³ [Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums. Pieņemts 16.03.2023. stājas spēkā 28.06.2025.](#)

⁴⁴ [Turpat. 3.panta sestā daļa.](#)

⁴⁵ [Turpat, 13.panta pirmā daļa.](#)

⁴⁶ [Turpat, 1.panta 11.apakšpunkts.](#)

uztverami, izmatojami, saprotami un skaidri, kā arī nodrošina informāciju par piekļūstamību; tāpat ir jānodrošina subtitri, audioapraksti, ierunāti subtitri un tulkojumi zīmju valodā, kas ir pārraidīti precīzai attēlošanai atbilstīgā kvalitātē un tie ir sinhronizēti ar skaņu un video, vienlaikus ļaujot lietotājam kontrolēt attēlošanu un lietošanu.⁴⁷ Piekļūstamības likums neparedz konkrētus tehniskos standartus, ko nepieciešams ievērot, lai nodrošinātu piekļūstamību. Uz minētā likuma pamata izdotie Ministru kabineta 2024.gada 27.februāra noteikumi Nr.128 "Preču un pakalpojumu piekļūstamības prasības" detalizētāk definē piekļūstamības prasības, tomēr arī šajos noteikumos nav iekļautas tehniskās prasības, kas ļautu vienkāršāk izprast piekļūstamību.

Tātad kopš 2010.gada normatīvajā regulējumā tiek noteikts pienākums nodrošināt informācijas piekļūstamību. Minētais pienākums attiecas uz EPL un ietver nosacījumu nodrošināt informācijas piekļūstamību personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem. Kopš 2020.gada pienākums nodrošināt informācijas piekļūstamību ir paplašināts, t.i., personām ar invaliditāti. Vienlaikus ir noteikts, ka piekļūstamības nodrošināšana notiek pakāpeniski, nenosakot termiņu, ko attiecīgi var uzskatīt par ANO Konvencijas pārkāpumu. Latvijas nacionālais normatīvais regulējums nosauc piekļūstamības risinājumus, piemēram, subtitri vai zīmju valoda, tomēr nenoteic konkrētas tehniskās piekļūstamības prasības, kas var palīdzēt nodrošināt piekļūstamību.

1.3. Tiesības uz piekļūstamu informāciju īstenošana

Latvijas nacionālajā normatīvajā regulējumā ir iekļauti informācijas piekļūstamības principi, tomēr tajā nav iekļautas konkrētas tehniskās prasības, kas palīdzētu EPL padarīt savu sniegto informāciju vai pakalpojumus piekļūstamus. Līdz ar to turpmāk tekstā tiks vērtēti dažādi plānošanas dokumenti, kas attiecas uz medijiem.

Vēsturiski (no 1996. gada – 2009.gadam) Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālajā koncepcijās personas ar invaliditāti **nebija norādītas**,^{48, 49} bet viens no nacionālā pasūtījuma uzdevumiem bija "nodrošināt sabiedrības vajadzības [...] raidījumiem (arī ar surdotulkojumu)".

⁴⁷ [Ministru kabineta 2025.gada 28.jūnija noteikumi Nr.128 "Preču un pakalpojumu piekļūstamības prasības.", 16.punkts.](#)

⁴⁸ Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālā koncepcija (1996).

⁴⁹ [Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome. Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālās koncepcijas \(2000-2002, 2003-2005, 2006-2008\)](#)

Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālās koncepcijas 2009. - 2011. gadam izstrādē jau tika ņemta vērā Direktīva 2010/13/ES. Tajā ir norādīts, ka “cilvēkiem ar īpašām vajadzībām [...] tiesības piedalīties sabiedriskajā un kultūras dzīvē ir nedalāmi saistītas ar audiovizuālo mediju pakalpojumu pieejamību”. Turklāt tiek norādīts, ka informācijas nepietiekamība ir viena no lielākajām barjerām personām ar redzes un dzirdes FT. Šajā koncepcijā ir norādīti veidi, kā padarīt pakalpojumus pieejamus **cilvēkiem ar redzes vai dzirdes FT**: zīmju valodas tulkojums, subtitri, akustiskie apraksti, viegli saprotami elektroniskie programmu gidi u.c. **Citi FT, kā arī citi sasniedzami rādītāji pieejamības nodrošināšanai šajā koncepcijā nav norādīti.**⁵⁰

Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālajā stratēģijā laika periodam līdz 2018. gadam subtitri tika pieminēti saistībā ar latviešu valodas stiprināšanu mediju telpā. Tāpat stratēģijā subtitri tika norādīti saistībā ar kabeltelevīzijas abonentiem pieļaujamu papildu iespēju ar gala iekārtas palīdzību noņemt vai uzlikt subtitrus.⁵¹

Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālajā stratēģijā 2018.-2022. gadam viens no pamatmērķiem bija nodrošināt **“sabiedriski nozīmīgas informācijas vispārēju pieejamību”**, un prioritārā virziena “Medijpratības un mediju ētikas attīstība” ietvaros **bija plānots veicināt satura pieejamību personām ar īpašajām vajadzībām**, tai skaitā “veicinot finansējuma palielināšanu (mērķdotācija nav mainījusies kopš 2014. gada, kas ierobežo šī satura palielināšanas iespējas”. Stratēģijā noteiktais uzdevums bija uzlabot piekļuvi mediju saturam personām ar FT, mediju satura pieejamību palielinot no 1,61 % (bāzes vērtības 2017. gadā) līdz > 3 % (2022. gadā).⁵²

EPL nacionālā stratēģijā⁵³ plānotie rezultatīvie rādītāji ir norādīti **subtitrētam un surdotulkotam saturam** - Latvijas Televīzijas programmā LTV 1 subtitrētā un surdotulkotā satura (% no raidlaika) palielināšana no 35 % (2022. gadā) līdz ≥ 50 % (2027. gadā). Kopējā subtitrētā satura apjoma palielināšana Latvijā reģistrētajās un pieejamajās komerciālajās televīzijas programmās (% no kopējā diennakts raidlaika gadā) noteikta no vidēji 3 % (2022. gadā) līdz ≥ 5 % (2027. gadā). Lai gan EPL nacionālās stratēģijas sadaļā C-2 “EPL pakalpojumu, to satura pieejamība” ir norādīti satura pieejamības pamata risinājumi, kā subtitrēšana, zīmju valoda, subtitri personām ar dzirdes FT, ierunāti subtitri un audio apraksti, līdz 2027. gadam saistībā ar satura pieejamības veicināšanu

⁵⁰ [Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības Nacionālā koncepcija 2009.-2011. gadam](#).

⁵¹ Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālo stratēģijā laika periodam līdz 2018. gadam.

⁵² [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālā stratēģija 2018.-2022. gadam](#) (2018).

⁵³ Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālā stratēģija 2023.-2027.gadam (2022)

noteikti uzdevumi subtitrēšanā⁵⁴ un zīmju valodā.⁵⁵ **Tādējādi secināms, ka šie risinājumi pamatā ir attiecināmi uz satura piekļūstamības veicināšanu personām ar dzirdes FT.** Nav definēti rezultatīvie rādītāji piekļūstamības risinājumiem personām ar cita veida FT.

SEPLP **darbības stratēģijā**,⁵⁶ kas noteic SEPL padomes kompetences īstenošanu un prioritātes SEPL jomā, pakalpojumu piekļūstamības jautājumi **nav tieši iekļauti**, bet ir atsauce uz Nacionālo attīstības plānu 2021-2027.gadam, norādot, ka informatīvā telpa ir jāpadara pieejama visiem, tai skaitā cilvēkiem ar FT, lai samazinātu manipulācijas risku un palielinātu saliedētību.

Ministru kabineta 2024.gada 21.maija noteikumi Nr.396 “Plāns personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju veicināšanai 2024.-2027.gadam” paredz vairākas darbības, lai sekmētu informācijas piekļūstamību MIL. Kā atbildīgās institūcijas ir noteiktas NEPLP un SEPLP. Paredzētās darbības ir piekļūstamības vadlīniju izstrāde un palielināts subtitrēšanas un surdotulkošanas apjoms, nosakot konkrētu apjomu un termiņu.⁵⁷ Vienlaikus netiek paredzētas konkrētas tehniskās prasības, lai minēto īstenotu.

Konkrēti risinājumi ir ietverti Vadlīnijās⁵⁸(skatīt 9. tabulu). Vadlīnijās1 norādītie risinājumi ir:

- zīmju valodas lietošana (surdotulkošana) – personām ar dzirdes traucējumiem;
- subtitrēšana – personām ar dzirdes traucējumiem;
- audio aprakstu sagatavošana – personām ar redzes traucējumiem;
- satura vieglajā valodā veidošana – personām ar dažāda veida uztveres traucējumiem.

Papildus Vadlīnijās1 norādīti satura pieejamības veicināšanas pakalpojumi, kā atšifrēts audio ieraksts, kas izvietots EPL mājaslapā vai sociālo tīklu kontos, iespēja EPL mājaslapā palielināt burtu izmēru, noklausīties audio režīmā rakstiski pieejamo informāciju vai iepazīties ar elektronisku

⁵⁴ Subtitrēšanā veicamie uzdevumi ir: panākt būtiski lielāku satura pieejamību EPL, it īpaši nacionāla līmeņa televīzijas programmās, nodrošinot subtitrus raidījumiem latviešu valodā, izstrādāt un attīstīt mākslīgā intelekta risinājumus un ieviest tos mediju darbā lielāka apjoma subtitrēta satura nodrošināšanai medijos, nodrošināt mērķētu atbalstu medijiem satura pieejamības palielināšanai, tostarp primāri specifisku subtitru nodrošināšanai, piemēram, akustiskiem (darbību, procesu) aprakstiem, kas ir resursietilpīgs, manuāli veicams risinājums, izstrādāt standartu subtitriem, lai veicinātu vienotu pieeju kvalitatīvu un atbilstošu risinājumu izmantošanā, veicināt digitalizētā satura, tostarp arhīva, pieejamību, nodrošinot subtitrus.

⁵⁵ Veicināt centralizētu risinājumu zīmju valodas (surdotulka) nodrošināšanā, vismaz sabiedrībai svarīgas informācijas pasniegšanas laikā medijiem, tostarp valsts institūcijām piesaistot surdotulku nozīmīgas informācijas paziņošanas gadījumos, un veicināt mērķētas un samērīgas zīmju valodas nodrošināšanu mediju tiešraides raidījumos, tostarp primāri ziņu, informatīvi analītiskajiem raidījumiem, kā arī raidījumiem bērniem, jauniešiem.

⁵⁶ Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes darbības stratēģija 2022.–2025. gadam (2022).

⁵⁷ [Ministru kabineta 2024.gada 21.maija noteikumi Nr.396 “Plāns personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju veicināšanai 2024.-2027.gadam”](#), 4.15.-4.17.punkts.

⁵⁸ NEPL padome, Lēmums Nr.311/1-2 Vadlīnijas elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma piemērošanā satura pieejamības veicināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un pakalpojumos (2022).

raidījuma aprakstu audiovizuālajam saturam, kuram nav nodrošināti subtitri. Šie pakalpojumi attiecas uz EPL veidotā satura pieejamību dažādās platformās, t.i., digitālajā vidē. Lai gan Vadlīnijās nav norādīta konkrēta mērķa grupa, uz kuru risinājums vērsts, digitālie risinājumi pārsvarā attiecas uz personām ar redzes un dzirdes FT.

Turpinājumā, 9. tabulā, sniegts Vadlīnijās ietvertu risinājumu satura piekļūstamības veicināšanai raksturojums, t.sk. izmantojot oriģinālos Vadlīniju terminus un definējumus.

9. tabula. **Vadlīnijās Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma piemērošanā satura pieejamības veicināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un pakalpojumos**

Zīmju valodas lietošana. Surdotulkojums		
Skaidrojums	Metodes	Tehniskie norādījumi
Zīmju valoda – valoda, kas skaņu vietā izmanto žestus, ķermeņa valodu un lūpu formas. Runātāja doma tiek izteikta, vienlaikus kombinējot delnu, roku un ķermeņa kustības un sejas izteiksmi jeb mīmiku, lai iespējami precīzi nodotu paustās informācijas nozīmi. Latvijā tiek izmantota latviešu zīmju valoda.	Atbilstoši kvalificēti zīmju valodas prezentētāji un tulki. Surdotulkam jāizmanto piemērotas metodes, lai norādītu, kuras personas runu viņš interpretē un jāpievērš uzmanība arī nozīmīgiem skaņas efektiem.	Uz raidījuma oriģināla surdotulka attēls parasti izvietojams ekrāna labajā pusē. Surdotulka attēls aizņem vietu, kas nav mazāka par vienu sesto daļu no attēla. Attēlam jābūt pietiekami asam un saprotamam.
Mērķgrupa ⁵⁹ – cilvēki, kuri ir nedzirdīgi vai ar ievērojamiem dzirdes traucējumiem, visbiežāk jau kopš bērnības.		

Subtitrēšana		
Skaidrojums	Metodes	Tehniskie norādījumi
Rakstveida tulkojuma pievienošana runātiem tekstiem. Teksts ekrānā, kas attēlo runas un skaņas efektus, kas, iespējams, nav dzirdami cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem, tiek sinhronizēts pēc iespējas tuvāk skaņai.	Runas un subtitru sinhronizēšana. Subtitru atspoguļošana vienlaicīgi ar runas sākumu un beigām. Ne vairāk kā 3 sekunžu aizkavēšanās subtitriem tiešraides raidījumos. Subtitru precīza	Subtitru parastais garums - viens teikums, kas aizņem ne vairāk kā divas rindiņas. Subtitri neaizsedz attēlu. Nepieciešamības gadījumā garus teikumus var pārveidot vairākos teikumos. Subtitros skaidri jāapraksta būtiska ar runu nesaistīta informācija, piemēram, fona

⁵⁹ Mērķgrupa norādīta atbilstoši Vadlīnijās lietotajiem terminiem.

	atbilstība runātāja izklāstītajai informācijai. Pēc iespējas precīzi subtitri. Iepriekšēja sagatavošanās subtitru nodrošināšanai tiešraides raidījumiem, piemēram, iepazīstoties ar pasākuma scenāriju vai izmantojot kādu īpašu vārdnīcu.	trokšņi, mūzikas atskaņošanas noskaņojums, nedzirdama murmināšana, arī ilgstošs klusums un tamlīdzīgi. Iepriekš ierakstītām programmām izmantojami iepriekš sagatavoti bloku subtitri. Ieteicamās krāsas ir balta, dzeltena, zaļa uz melna fona.
Mērķgrupa ⁶⁰ – vājdzirdīgas personas, pilnīgi kurlas personas, citas personas (nav primārā mērķgrupa), kuras izmanto subtitrus, lai varētu skatīties televīziju ar izslēgtu skaņu vai apgūtu valodu.		

Audio apraksts	
Skaidrojums	Metodes
Ap skaņu celiņu veidoti komentāri, izmantojot pauzes, lai izskaidrotu darbību ekrānā, tajā skaitā aprakstītu varoņus, vietas, kostīmus, ķermeņa valodu un sejas izteiksmes.	Audio aprakstā aprakstāmas rakstzīmes, atrašanās vietas, laiks un apstākļi, visas skaņas, kas nav viegli identificējamās, darbība ekrānā. Varoņu identificēšana un aprakstīšana – pēc iespējas ātrāk identificējot galvenās iezīmes. Rakstzīmju svarīgie aspekti - ģērbšanās, fiziskās īpašības, sejas izteiksme, ķermeņa valoda, etniskā piederība un vecums. Tāpat ir izmantojamas tādas pazīmes kā “skaists”, “tumšmatains”, “gara auguma”. Ekrānā notiekošo darbību apraksts – ir īpaši svarīgi attiecībā uz komiskām situācijām. Atrašanās vietas apraksts, pēc iespējas jāaptver ainas izmaiņas – vietas, attiecīgā gadījumā diena/sezona/datums; grūti identificējamās skaņas, un ekrānā redzamo informāciju (piemēram, zīmes, hieroglifus, parakstus un sākuma un beigu titrus). Audio apraksts necenzē ekrānā redzamo. Audio aprakstā nelieto aizvairojošu valodu, ja vien tas netiek izmantots, atsaucoties uz saturu, kas ir neatņemama programmas izpratne. Audio aprakstā sniedz informācija tikai par to, kas redzams ekrānā.
Mērķgrupa - cilvēki ar redzes traucējumiem: vājredzīgas personas, pilnībā neredzīgas personas. Norāde, ka,	

⁶⁰ Mērķgrupa norādīta atbilstoši Vadlīnijās lietotajiem terminiem.

redzes traucējumi var
būt iegūti dzīves laikā
vai jau kopš dzimšanas
un ka daļai potenciālo
audio aprakstu lietotāju
redze kādreiz ir bijusi.

Ziņas vieglajā valodā	
Skaidrojums	Metodes
Vieglā valoda – komunikācijas veids, kas padara informāciju saprotamu ikvienam. Ziņas vieglajā valodā – viegli saprotama un uztverama informācija, kuras izklāstīšanai izmantoti vienkārši vārdi un īsi teikumi, parasti tiek lasītas lēnāk, uzsverot pašu svarīgāko.	Sarežģītu vārdu aizstāšana ar vienkāršiem vārdiem. Īsi teikumi. Svarīgākā izskaidrošana par konkrētā jautājuma būtību.
Mērķgrupa ⁶¹ - cilvēki ar dažāda rakstura uztveres traucējumiem, invalīdi, personas, kurām ir problēmas uztvert sarežģītu rakstītu tekstu, personas, kurām ziņu saturu uztvert traucē valodas zināšanu trūkums.	

Vadlīnijas¹ tiek lietoti termini “invalīdi” un “kurls”. Uzsverams, ka šāda terminoloģija ir novecojusi, neatbilst ANO Konvencijai un ir aizskaroša pret personām ar invaliditāti. Līdz ar to tekstā būtu lietojama terminoloģija “personas ar invaliditāti” vai “personas ar pilnu dzirdes zudumu”.

NEPLP Vadlīnijas²⁶² ir vienīgais dokuments, kas sniedz EPL plašāku informāciju par dažādiem starptautiskajiem standartiem, kas varētu palīdzēt nodrošināt piekļūstamību (piemēram, Eiropas harmonizētais standarts NE 301 549 IKT produktu un pakalpojumu pieejamības prasības).⁶³

Vadlīnijas 2 paredz, ka piekļūstamības prasības jānodrošina digitālā vidē balstītiem pakalpojumiem un ar to nodrošināšanu saistītām precēm (iekārtām),⁶⁴ t.i., tīmekļvietnes; tiešsaistes lietojumprogrammas; uz televizora papildierīces balstītas lietojumprogrammas; lejuplādējamas lietojumprogrammas; uz mobilajām ierīcēm balstīti pakalpojumi, tostarp mobilās lietotnes un ar tām saistīti mediju atskaņotāji; televizorā iebūvēta vai tam pievienota tehnoloģija digitāla satura

⁶¹ Mērķgrupa norādīta atbilstoši Vadlīnijās lietotajiem terminiem.

⁶² Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes 2025.gada 14.janvāra lēmums Nr.7/1-2 “Vadlīnijas pakalpojumu piekļūstamības prasību nodrošināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu jomā.”

⁶³ NEPLP padome, Lēmums Nr.311/1-2 Vadlīnijas elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma piemērošanā satura pieejamības veicināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmās un pakalpojumos (2022).

⁶⁴ [Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes 2025.gada 14.janvāra lēmums Nr.7/1-2 “Vadlīnijas pakalpojumu piekļūstamības prasību nodrošināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu jomā.”](#)

straumēšanai (piemēram, Xbox, PlayStation, Amazon Fire TV, Apple TV), kas tiek/ var tikt izmantoti piekļuves nodrošināšanai EPL audiovizuālajiem pakalpojumiem.

Vadlīnijās2 ir norādīts, ka, sniedzot pakalpojumu, ir jāievēro četri piekļūstamības pamatprincipi:

- a) uztveramība – attēlu, audiovizuāla satura un cita digitālā satura atspoguļošanas alternatīvu pieejamība ((informācija ir pieejama, izmantojot vairāk nekā vienu sensoro kanālu (piemēram, redze un dzirde); izmantoti atbilstoša lieluma un piemērotas formas burti, ņemot vērā paredzamos lietošanas apstākļus, kā arī izmantots pietiekams kontrasts un pielāgojami attālumi starp burtiem, rindām un rindkopām; netekstuāls saturs ir papildināts ar šā satura alternatīvu attēlojumu));
- b) darbināmība – iespēja piekļūt digitālajam saturam un izmantot to brīvi – ne vien ar datorpeli, bet arī, piemēram, tab taustiņu ((informācijas saturs ir pieejams tādos teksta formātos, ko lietotājs var izmantot, lai ģenerētu alternatīvus palīgformātus, kurus var attēlot dažādos veidos un izmantojot vairāk nekā vienu sensoro kanālu));
- c) saprotamība – digitālā satura atspoguļošana vienkāršā valodā, lai tas būtu saprotams ikvienam lietotājam, arī cilvēkiem ar dažādiem uztveres traucējumiem ((informāciju sniedz lietotājam saprotamā un uztveramā veidā; elektronisko informāciju, kas nepieciešama pakalpojuma sniegšanai, sniedz konsekventā un piemērotā veidā, nodrošinot, ka tā ir uztverama, izmantojama, saprotama un skaidra));
- d) robustums – iespēja salāgot digitālo saturu ar dažāda veida iekārtām, piemēram, ekrāna lasīšanas ierīcēm, viedtālrunu virtuālajiem balss asistentiem u. tml.⁶⁵

Vadlīnijas 2 sniedz informāciju par informatīvajiem resursiem, kuros ir iekļauta tehniskā informācija, kas nepieciešama piekļūstamības nodrošināšanai, piemēram, Eiropas harmonizētais standarts NE 301 549 IKT produktu un pakalpojumu pieejamības prasības.⁶⁶ Vadlīnijas2, vairāk un skaidrāk nekā Vadlīnijas1, definē piekļūstamības tehniskās prasības, vienlaikus sniedzot informāciju par tehniskajiem standartiem, kas ir jāņem vērā, lai piekļūstamība tiktu ieviesta. Šāds formāts var palīdzēt EPL veiksmīgāk nodrošināt piekļūstamību, kā arī nodrošināt piekļūstamību pēc būtības, nevis formāli.

Kopumā var secināt, ka pirmie piekļūstamības risinājumi politikas plānošanas dokumentos parādījās ap 2010.gadu. Lai arī pirms tam bija nosacījums par titru izmantošanu, tomēr tas bija

⁶⁵ [Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes 2025.gada14.janvāra lēmums Nr.7/1-2 "Vadlīnijas pakalpojumu piekļūstamības prasību nodrošināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu jomā."](#)

⁶⁶ [Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes 2025.gada14.janvāra lēmums Nr.7/1-2 "Vadlīnijas pakalpojumu piekļūstamības prasību nodrošināšanai elektronisko plašsaziņas līdzekļu jomā."](#)

vairāk saistāms ar valsts valodas prasību īstenošanu nekā piekļūstamības nodrošināšanu. Ir pozitīvi, ka ir politikas plānošanas dokumenti, kas paredz konkrētus risinājumus, to apmēru un noteic ieviešanas termiņus. Politikas plānošanas dokumentos vairāk ir iekļauti risinājumi, kas attiecas uz personām ar dzirdes un redzes traucējumiem, savukārt piekļūstamības risinājumi, ko varētu izmantot citas personas ar invaliditāti, nav norādīti. Pozitīvi ir vērtējams, ka ir Vadlīnijas¹ un Vadlīnijas 2, kurās ir sniegta detalizētāka informācija, tomēr kritiski būtu vērtējama terminoloģija, kas tiek izmantota, īpaši Vadlīnijās¹. Ir jānorāda, ka termini “kurls” un “invalidi” ir aizskaroši un šādi nebūtu lietojami.

1.4. Par informācijas piekļūstamību atbildīgās institūcijas un piekļūstamības prasību izpilde

Likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” nenosaka MIL pienākumu nodrošināt informācijas piekļūstamību. Tajā nav noteiktas atbildīgās institūcijas. Atbilstoši likuma 16. pantam par MIL publicējamo **materiālu saturu atbild masu informācijas līdzekļa redaktors** (galvenais redaktors). Vienlaikus tas noteic, ka Valsts policijai un NEPLP (ja iespējamais pārkāpējs ir EPL) ir kompetence administratīvo pārkāpumu procesā, lai izskatītu iespējamu pārkāpumu minētā likuma ietvaros.

EPLL noteic, ka NEPLP uzklauša sūdzības par pakalpojumu vai informācijas pieejamību personām ar invaliditāti.⁶⁷ NEPLP pienākums, kopš 2010.gada EPLL redakcijas, bija uzklaut un pārbaudīt sūdzības, tomēr kopš 2020.gada tika īpaši izdalīts nosacījums par sūdzību izskatīšanu, kas attiecas uz personu ar invaliditāti vajadzībām.⁶⁸ Vienlaikus NEPLP uzrauga pakalpojumu atbilstību piekļūstamības prasībām attiecībā uz pakalpojumiem, kas nodrošina piekļuvi audiovizuāliem EPL pakalpojumiem.⁶⁹ EPLL paredz sodus par administratīvajiem pārkāpumiem EPL jomā, tomēr neviens no sodiem nav saistīts ar pakalpojuma vai informācijas piekļūstamības nenodrošināšanu personām ar invaliditāti. Vienlaikus Valsts policijas un NEPLP kompetencē ir veikt administratīvā pārkāpumu procesu par EPLL noteiktajiem pārkāpumiem.

⁶⁷ [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums. Pieņemts 12.07.2010., stājas spēkā 11.08.2010.](#), 60.panta otrās daļas ceturtais punkts.

⁶⁸ [Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums. Pieņemts 12.07.2010., stājas spēkā 11.08.2010.](#), 60.panta otrās daļas ceturtais punkts.

⁶⁹ [Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums. Pieņemts 16.03.2023, stājas spēkā 28.06.2025, 22.pants.](#)

Attiecībā par SEPL darbību ir iespējams vērsties pie sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļa ombuda (turpmāk – mediju ombuds). Vienlaikus ir jānorāda, ka mediju ombuda lēmumi iesniedzējam nav saistoši (attiecīgi nav arī apstrīdami, pārsūdzami), tomēr SEPL ir pienākums ņemt vērā mediju ombuda norādīto. Īpašos gadījumos SEPL atteikumu īstenot mediju ombuda norādīto var pamatot rakstveidā.⁷⁰ SEPL darbību attiecībā uz piekļūstamības nodrošināšanu arī vērtē NEPLP.

1.5. Piekļūstamības prasību izpilde

NEPLP 2022.gadā pozitīvi vērtēja EPL, tai skaitā SEPL, paveikto satura piekļūstamības nodrošināšanā, jo liela daļa EPL nodrošina satura pieejamības risinājumus subtitru formātā. Ļoti maz EPL nodrošina surdotulkojumu (2), savukārt informācija par audio aprakstu netika norādīta.⁷¹ 2023.gadā EPL satura pieejamības risinājumus nodrošināja par 185% vairāk nekā 2022.gadā.⁷² Minētais pieaugums ir skaidrojams ar to, ka vairākās televīzijas programmās saturam tika uzsākta subtitru nodrošināšana 100% apmērā, bet ne vienmēr subtitru mērķis ir pieejamības nodrošināšana, bet gan svešvalodā izvietotā satura apjoma saprotamības nodrošināšana. Radio programmu gadījumā satura pieejamības risinājumi ir “Ziņas vieglajā valodā” un subtitru nodrošināšana radio tīmekļvietnēs izplatītajam audiovizuālajam saturam. Dažādas radio programmas minēto īsteno atšķirīgi, vienlaikus vēršot uzmanību uz nepietiekamo finansējumu.⁷³ 2023.gadā visbiežāk nodrošinātais pieejamības pakalpojums bija subtitri, sabiedriskie mediji nodrošina arī surdotulkojumu, un atsevišķi pakalpojuma pēc pieprasījuma sniedzēji nodrošina arī audio aprakstus, vienlaikus personu ar invaliditāti pārstāvošas organizācijas norādīja, ka esošie risinājumi nav pietiekami. Pozitīvi ir vērtējams, ka sākot no 2023.gada, EPL apsver mākslīgā intelekta izmantošanu, lai palielinātu piekļūstamību.⁷⁴ 2024.gadā, tāpat kā iepriekšējos gados EPL (televīzijas) pamatā nodrošināja subtitrus, bet subtitru pieaugums, salīdzinot ar 2023.gadu, ir nepilns procents, vienlaikus atsevišķās programmas subtitrus nodrošina gandrīz 100% apjomā vai ir ieviesuši specializētos titrus (HOH), kuros tiek aprakstītas arī fona skaņas. Tomēr ir uzlabojusies subtitru kvalitāte, piemēram, tie tiek izvietoti ekrāna augšdaļā vai sānos, neaizsedzot citu ekrānā

⁷⁰ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums. Pieņemts 19.11.2020, sājas spēkā 01.01.2021.](#), 18.panta otrā daļa.

⁷¹ [Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome. Ziņojums par elektronisko plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu pieejamības veicināšanu 2022.gadā.](#)

⁷² Ar dažādu pārklājumu.

⁷³ [Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes 2024.gada 7.marta lēmums Nr.100/1-2 ziņojums Nr.1/6-8 “Ziņojums par elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu un pakalpojumu pieejamības veicināšanu 2023.gadā.”](#)

⁷⁴ [Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes 2024.gada 7.marta lēmums Nr.100/1-2 ziņojums Nr.1/6-8 “Ziņojums par elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu un pakalpojumu pieejamības veicināšanu 2023.gadā.”](#)

izvietoto tekstu vai subtitri tiek izvietoti uz balta fona ar melniem burtiem, lai būtu vieglāk uztverami auditorijai. Saturam, kas tiek izplatīts platformā YouTube.com 2024.gadā, ir attīstīta iespēja uzlikt automātiskos subtitrus saturam latviešu valodā. Zīmju valodu pastāvīgi nodrošina tikai VSIA "Latvijas Sabiedriskais medijs." Ir EPL, kas trīs gadu laikā vispār nav ieviešu satura pieejamības risinājumus, piemēram, subtitrus vai zīmju valodu.⁷⁵ Ir uzsverams, ka ziņojumā nav pieminēta audio apraksta ieviešana.

Mediju ombuds vērtē sabiedrisko pasūtījumu, ko īsteno SEPL. Sabiedriskais pasūtījums ir sabiedrības demokrātiskajām, sociālajām un kultūras vajadzībām un interesēm atbilstošs plašs un daudzveidīgs informatīva, analītiska, izglītojoša, izklaidējoša, iesaistoša un kultūras satura un pakalpojuma kopums, kas ietver arī pieejamības nodrošināšanu.⁷⁶ Sabiedrisko pasūtījumu īsteno VSIA "Latvijas Televīzija", VSIA "Latvijas Radio" un LSM.lv.⁷⁷

Mediju ombuds, izvērtējot sabiedrisko pasūtījumu 2021.gadā, ir norādījis, ka notiek personu ar invaliditāti integrēta iekļaušana satura veidošanā.⁷⁸ Mediju ombuds 2021.gadā vairāk vērtēja saturu, kas ir veltīts personām ar invaliditāti, nevis to, vai šis saturs tiek nodrošināts piekļūstamā formātā, norādot, ka "sabiedriskie mediji definēja nozīmīgas tēmas (vides pieejamība, stigmatizācija sociālajā vidē, institūciju attieksme), piedāvājot daudzveidīgu saturu, tostarp, pētniecisko materiālus, diskusijas, informatīvus formātus sociālo mediju platformās."⁷⁹ 2022.gadā mediju ombuds ir norādījis, ka "ļoti plašs un daudzveidīgs bija saturs, kas pielāgots personām ar invaliditāti dodot iespēju sekot informācijai, regulāri nodrošinot pieejamību saturam par svarīgākajiem notikumiem politikā, kultūrā, izklaidē un sportā. Sabiedriski politiskos formātos risinātas personu ar invaliditāti problēmas, veidoti personības apraksti."⁸⁰ Mediju ombuds ir norādījis, ka, salīdzinot ar komerciāliem medijiem, sabiedriskā medija saturs daudz lielākā mērā pieejams personām ar invaliditāti.⁸¹ Mediju ombuds, izvērtējot sabiedrisko pasūtījumu 2023.gadā,

⁷⁵ [Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes 2025.gada 31.jūlija lēmums Nr.495/1-2, ziņojums Nr.1/6-8 "Ziņojums par elektronisko plašsaziņas līdzekļu programmu un pakalpojumu pieejamības veicināšanu 2024.gadā."](#)

⁷⁶ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums. Pieņemts 19.11.2020, stājas spēkā 01.01.2021., 9.panta pirmā un otrā daļa.](#)

⁷⁷ Kopš 2025.gada 2.janvāra VSIA "Latvijas Televīzija" un VSIA "Latvijas Radio" ir apvienoti.

⁷⁸ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sabiedriskā pasūtījuma 2021.gada plāna izpildes izvērtējuma ziņojums. 2022.gada 15.jūnijs Nr.8/6-3.](#)

⁷⁹ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sabiedriskā pasūtījuma 2021.gada plāna izpildes izvērtējuma ziņojums. 2022.gada 15.jūnijs Nr.8/6-3.](#)

⁸⁰ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sabiedriskā pasūtījuma 2022.gada plāna izpildes izvērtējuma ziņojums. Anda Rožukalne, sabiedrisko elektronisko mediju ombuds. 2023.gada 20.jūnijs Nr.14/6-3.](#)

⁸¹ [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sabiedriskā pasūtījuma 2022.gada plāna izpildes izvērtējuma ziņojums. Anda Rožukalne, sabiedrisko elektronisko mediju ombuds. 2023.gada 20.jūnijs Nr.14/6-3.](#)

ir norādījis, ka personu ar invaliditāti atspoguļojums notiek dažādos formātos, regulāri parādoties gan ziņās, gan analītiskajā un pētnieciskajā saturā, izceļot personības un dzīvesstāstus.⁸² 2024.gada mediju ombuda ziņojumā nav nepārprotamas norādes vai analīzes, kas attiektos uz pieejamību personu ar invaliditāti tiesību kontekstā.⁸³ Papildus ir norādāms, ka mediju ombuda 2022.⁸⁴ un 2023.⁸⁵ gada ziņojumos nav norādes par sūdzībām, kas attiecas uz piekļūstamas informācijas veidošanu. Mediju ombuda 2024.gada ziņojumā ir norāde uz “tehniskajām nebūšanām”, piemēram, par titru salasāmību, kas medija ombuda ieskatā minētais neattiecas uz mediju ombuda risināmiem jautājumiem.⁸⁶ Tomēr titru izšķirtspēja var būt saistīta ar piekļūstamības prasību nodrošināšanu personām ar invaliditāti.

1.6. Juridiskās analīzes secinājumi

- ANO Konvencija paredz vairākus aspektus, lai varētu īstenot tiesības uz piekļūstamu informāciju pēc būtības: a) nacionālais normatīvais regulējums; b) institūcija, kas pārrauga normatīvā regulējuma īstenošanu praksē; c) efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi personām ar invaliditāti. Publisko iepirkumu procesā paredzētas piekļūstamības prasības, kā arī nodrošinātas mācības iesaistītajām personām par piekļūstamības problēmām.
- Tiesības uz piekļūstamu informāciju personām ar invaliditāti ir noteiktas Satversmē, ANO Konvencijā, Direktīvā 2010/13/ES, Direktīvā 2018/1808 un Direktīvā 2019/882, kā arī EPLL, SEPLPL un Piekļūstamības likumā. Satversme un ANO Konvencija tiesības attiecina uz ikvienu personu ar invaliditāti. Direktīva 2010/13/ES minētās tiesības attiecina uz personām ar redzes un dzirdes traucējumiem. Direktīva 2018/1808 un Direktīva 2019/882 tiesības attiecina uz personām ar invaliditāti, īpaši izceļot personas ar redzes un dzirdes traucējumiem. SEPLPL piemin gan personas ar invaliditāti, gan personas ar redzes un dzirdes traucējumiem. EPLL norāda uz tiesībām uz piekļūstamu informāciju personām ar invaliditāti. Piekļūstamības likums piemin gan personas ar invaliditāti, gan personas ar konkrētiem traucējumu veidiem.

⁸² [Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu sabiedriskā pasūtījuma 2023.gada plāna izpildes vērtējuma ziņojums. 2024.gada 7.jūnijs Nr.13/6-3. Anda Rožukalne, Sabiedrisko elektronisko mediju ombuds.](#)

⁸³ [Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuda Edmunda Apsalona ziņojums par sabiedriskā pasūtījuma 2024.gada plāna izpildi.](#)

⁸⁴ [Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuda Andas Rožukalnes ziņojums par 2022./2023.gadu.](#)

⁸⁵ [Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuda Andas Rožukalnes ziņojums par 2023.gadu.](#)

⁸⁶ [Latvijas sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu ombuda Edmunda Apsalona ziņojums par 2024.gadu.](#)

- ANO Konvencijā, direktīvās un nacionālajos likumos tiek lietoti dažādi termini: personas ar invaliditāti un personas ar konkrētiem traucējumiem. Šī pētījuma ietvaros nav nepieciešams nodalīt personas, kuras ir ieguvušas invaliditātes statusu, no personām, kurām nav invaliditātes statuss, bet ir konkrēts traucējumu veids, kas apgrūtina pilntiesīgi realizēt tiesības uz informāciju. Minētais atbilst arī ANO Konvencijā norādītajam, ka invaliditātes jēdziens attīstās, turklāt piekļūstamības nodrošināšanai svarīgi ir nevis invaliditātes statuss, bet gan traucējums kā tāds.
- ANO Konvencijā noteiktais pienākums nodrošināt tiesības uz piekļūstamu informāciju ir attiecināmas uz ikvienu MIL. Direktīvās minēto tiesību īstenošanas pienākums ir attiecināms uz audiovizuālajiem medijiem. Savukārt, EPLL un SEPLPL noteic pienākumu īstenot tiesības uz piekļūstamu informāciju EPL, tai skaitā SEPL. Drukātajiem medijiem Latvijā nav paredzētas atsevišķas prasības nodrošināt piekļūstamu informāciju.
- ANO Konvencija, tāpat arī direktīvas, paredz pienākumu īstenot tiesības uz piekļūstamu informāciju pakāpeniski un nepārtraukti. Vienlaikus ANO Konvencija paredz, ja tiek veidots jauns elements vai objekts, tam ir jābūt piekļūstamam uzreiz.
- ANO Konvencija noteic vispārīgu pienākumu īstenot tiesības uz piekļūstamu informāciju MIL, neparedzot konkrētus risinājumus vai tehniskos standartus. Direktīvas nosauc iespējamus risinājumus, ko var izmantot, lai nodrošinātu personu ar redzes un dzirdes invaliditāti tiesības uz informāciju, bet ne risinājumus, kas attiektos uz citiem invaliditātes veidiem. EPLL un SEPLPL tāpat nosauc risinājumus, kas attiecas uz cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem. Piekļūstamības likums un tam pakārtotie Ministru kabineta noteikumi noteic principus un risinājumus, bet nesniedz pietiekami detalizētu tehnisko informāciju. Tādējādi neviens normatīvais regulējums nenoteic tehniskos standartus vai kritērijus, kas varētu sniegt informāciju, kā nodrošināt piekļūstamību.
- NEPLP ir izstrādājis vairākas vadlīnijas, kas attiecas uz piekļūstamību un kas var palīdzēt EPL, īstenot piekļūstamības risinājumus. Vadlīnijas² iekļauj informāciju par tehniskajiem standartiem, kas ir īpaši svarīgi, lai piekļūstamību nodrošinātu pēc būtības. Tomēr būtu

norādāms, ka politikas plānošanas dokumenti un Vadlīnijas vairāk koncentrējas tieši uz personām ar redzes un dzirdes traucējumiem, nevis uz personām ar invaliditāti kopumā.

- NEPLP ir institūcija, kas uzrauga EPL (tai skaitā SEPL) piekļūstamību, tāpat NEPLP var izskatīt iedzīvotāju sūdzības par nepieklūstamu informāciju. Vienlaikus iedzīvotājiem ir iespējams iesniegt sūdzību arī mediju ombudam, ja informācija SEPL nav piekļūstama.
- Vērtējot publiski pieejamo informāciju, var secināt, ka piekļūstamu informāciju vairāk nodrošina SEPL, nekā EPL. Populārākais piekļūstamības risinājums ir subtitri. Tas varētu būt saistīts ar faktu, ka medijiem ir pienākums nodrošināt tulkojumu valsts valodā, ja publiskotais materiāls ir svešvalodā. Tādējādi subtitri nodrošina piekļuvi informācijai gan tiem Latvijas iedzīvotājiem, kas nepārzina konkrēto svešvalodu, gan personām ar dzirdes traucējumiem. Atsevišķos gadījumos tiek nodrošināta arī zīmju valoda un ziņas vieglajā valodā. Nav iespējams secināt, ka ir veiktas darbības, lai nodrošinātu pieejamu informāciju personām ar redzes traucējumiem.

2. Citu valstu prakse

Lai detalizētāk izanalizētu dažādus aspektus piekļūstamībai sporta raidījumu saturam plašsaziņas līdzekļos, LR tiesībsargs lūdza citu Eiropas valstu ombudu institūcijām sniegt informāciju par pieredzi šī jautājuma risināšanā. Tika saņemta informācija⁸⁷ no kopskaitā septiņām valstīm: Austrijas, Bosnijas un Hercegovinas, Serbijas, Ukrainas, Grieķijas, Čehijas un Polijas Ombudu birojiem. Galvenie secinājumi ir izklāstīti šajā nodaļā.

Ombudu sniegtā informācija norāda, ka informācijas piekļūstamība (jo īpaši par sporta spēlēm) un piekļūstamības nodrošināšanas risinājumi ir atšķirīgi. Galvenie secinājumi:

- Serbijas un Grieķijas sporta komentētāji reti raksturo sporta spēlēs notiekošo;
- Austrijā, Ukrainā un Čehijā komentētāji sniedz informāciju, kas papildina ekrānā redzamās sporta norises;
- Austrijā personas ar redzes traucējumiem var izvēlēties konkrētu kanālu, kurā īpašs moderators olimpiskās spēles prezentē sīkāk, raksturojot ekrānā redzamo;
- Bosnijas un Hercegovinas Ombudi ir izstrādājuši ieteikumus sabiedriskās televīzijas dienestiem par informatīvo programmu pielāgošanu personām ar dzirdes traucējumiem;
- Ukrainā ir izstrādāti vairāki politikas plānošanas dokumenti, kas norāda uz piekļūstamības risinājumu nepieciešamību, bet likums neregulē procedūru un nosacījumus subtitru vai zīmju valodas tulkojuma nodrošināšanai;
- Grieķijā, neskatoties uz likumā noteiktu mediju pakalpojumu sniedzēju pienākumu sniegt audio aprakstus (piemēram, valsts sabiedriskajai televīzijai informatīvās un izklaides programmas jānodrošina ar audio aprakstu vismaz divas stundas nedēļā), pakalpojums joprojām nav pieejams.

Ir valstis, kurās ir izstrādāts attiecīgais tiesiskais regulējums, bet pakalpojums tāpat nav pieejams (Grieķija). Ir valsts, kurā ir izstrādāts tiesiski nesaistošs dokuments – valdības un pakalpojumu kvalitāte uzlabojas (Polija). Ir valstis (Austrija, Bosnija un Hercegovina, Serbija, Ukraina, Čehija), kurās informācijas piekļūstamība sporta spēlēm ir atkarīga no sporta komentētāja prasmēm. Kā labas prakses piemērs norādāms Austrijas sabiedriskās raidorganizācijas piedāvātais audio aprakstošais komentārs visām sacensībām, kas olimpisko spēļu laikā tiek rādītas Austrijas

⁸⁷ Atbildes sniegtas 2022. gada sākumā, līdz ar to pastāv iespēja, ka normatīvais regulējums vai faktiskā situācija ir mainījusies.

sabiedriskajā televīzijā, kā arī personu ar redzes traucējumiem iespējas izvēlēties konkrētu kanālu, kas piedāvā piekļūstamu formātu.

Turpinājumā sniegts ieskats katras valsts iesniegtajā informācijā.

Austrija. Austrijas sabiedriskā raidorganizācija piedāvā tā saukto audio aprakstu visām sacensībām, kas olimpisko spēļu laikā tiek rādītas Austrijas sabiedriskajā televīzijā. Personas ar redzes traucējumiem, skatoties olimpiskās spēles, var izvēlēties konkrētu kanālu un visu ekrānā redzamo īpašs moderators prezentē tā, lai sīkāk raksturotu ekrānā redzamo. Pakalpojums tiek piedāvāts papildus “parastajiem” komentētājiem, kuri komentē olimpiskās spēles sabiedriskajā televīzijā.

Bosnija un Hercegovina. Lai nodrošinātu piekļuvi informatīvam saturam, Bosnijas un Hercegovinas ombudi ieteica sabiedriskās televīzijas dienestiem pielāgot informatīvās programmas personām ar dzirdes traucējumiem. Ieteikumos bija atsauce arī uz valsts iestāžu tīmekļa vietņu pielāgošanu cilvēkiem ar redzes traucējumiem.

Konkrēti pētījumi par olimpisko spēļu atspoguļojumu medijos un šī satura piekļūstamību personām ar FT valstī nav veikti. Līdzšinējā pieredze rāda, ka komentētāji vairāk raksturo ekrānā redzamo. Ombudi ir apņēmušies izglītēt visus žurnālistus, lai sekmētu viņu izpratni par to, kā pasniegt informāciju, kas ir svarīga visai sabiedrībai tā, lai tā būtu pieejama visām personām neatkarīgi no invaliditātes veida.

Serbija. Sporta notikumu komentāri par olimpiskajām spēlēm Serbijas Nacionālajā televīzijā ir atkarīgi gan no sporta komentētāja prasmēm un viņa individuālā komentēšanas stila, gan arī no sporta disciplīnas. Lielākā daļa komentētāju sniedz informāciju, kas neaparaksta, bet gan papildina ekrānā redzamo. Komentētājs reti atstāsta to, kas notiek sporta laukumā. Piemēram, daļslidošanas komentētāji raksturo, kas notiek uz ledus, un nosauc tiesnešu piešķirtos vērtējumus. Hokeja vai slēpošanas komentētāji neaparaksta ekrānā notiekošo.

Ukraina. 2021. gadā ar Ukrainas Ministru kabineta 2021. gada 7. aprīļa rīkojumu Nr. 285- r tika apstiprināts Nacionālais rīcības plāns Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanai līdz 2025. gadam, kurā teikts, ka, lai radītu apstākļus televīzijas programmu piekļūstamībai, kā arī lai palīdzētu cilvēkiem ar redzes un dzirdes traucējumiem, tiek apsvērta jautājums par audio komentāru ieviešanu televīzijas produktos cilvēkiem ar redzes traucējumiem.

Ar Ukrainas Ministru kabineta 2021. gada 14. aprīļa rīkojumu Nr. 366-r tika apstiprināta Nacionālā stratēģija bezšķēršļu telpai Ukrainā līdz 2030. gadam, kurā teikts, ka lielākā daļa mediju produktu

nav pielāgoti cilvēkiem ar redzes, dzirdes un intelektuālās attīstības traucējumiem, tāpēc šis jautājums ir jāregulē.

Cilvēkiem ar redzes, dzirdes un intelektuālās attīstības traucējumiem ne vienmēr ir piekļuve televīzijas un radio saturam. Cilvēkiem ar redzes un dzirdes traucējumiem nav piekļuves filmām un citiem kultūras produktiem un sporta pasākumiem. Lai gan likums ir pieņemts, tas neregulē procedūru un nosacījumus, kas būtu jāievēro raidorganizācijām (neatkarīgi no īpašumtiesībām un pakļautības), kas nodrošina oficiālo ziņojumu, filmu, video un programmu subtitrus vai zīmju valodas tulkojumus. Mediju piekļūstamību mērķgrupām nenodrošina zemās kvalitātes audiovizuālās dublēšanas tehnoloģijas, kuras raidorganizācijas izmanto, lai to saturs sasniegtu cilvēkus ar redzes un dzirdes invaliditāti.

Komentējot olimpisko spēļu translācijas Ukrainas televīzijā, sporta komentētāji atstāsta notikumus, kas notiek stadionā vai laukumā. Īpašs uzsvars bieži tiek likts uz emocijām.

Tiek domāts par to, kā radīt apstākļus cilvēku ar dzirdes traucējumiem netraucētai piekļuvei audiovizuālajai informācijai, ko pārraida valsts televīzijas un radio organizācijas. Tiek atzīmēts, ka raidorganizācijām, neatkarīgi no īpašumtiesībām, ir jārada labvēlīgi informācijas piekļūstamības apstākļi personām ar invaliditāti, jo īpaši personām ar redzes traucējumiem.

Grieķija. Lai gan Likums Nr. 4779/2021 paredz audio apraksta sniegšanu personām ar redzes invaliditāti, mediju pakalpojumu sniedzēji (gan publiskie, gan privātie) to nepiedāvā. Piemēram, saskaņā ar lēmumu Nr. 3586/2018, valsts sabiedriskajai televīzijai būtu jāpiedāvā daļa savas informatīvās un izklaides programmas ar audio aprakstu vismaz divas stundas (laikā no pulksten 17.00 līdz 23.00) nedēļā, tomēr šis pakalpojums netiek nodrošināts.

Olimpisko spēļu un citu sporta pasākumu pārraižu laikā nacionālās televīzijas komentētāji, komentējot sporta notikumu, nesniedz pilnīgu redzamā raksturojumu. Paļaujoties uz attēla spēku, viņi uzskata, ka visi televīzijas skatītāji paši var vizuāli sekot visiem sporta pasākumiem. Vienīgais, ko komentētāji raksturo detalizētāk, ir kādi specifiski paņēmieni. Var secināt, ka viņi nepievērš uzmanību pārraides detaļām – nesniedz informāciju par sportistiem, sportistu emocijām, to, kā izskatās sporta laukums, vai informāciju par skatītājiem, kuri apmeklē pasākumu. Saskaņā ar cilvēku ar redzes invaliditāti organizācijas sniegto informāciju, cilvēkiem ar redzes traucējumiem labākais veids, kā iegūt informāciju par sporta pasākumu, ir klausīties radio, jo šajā medijā komentētāji piedāvā detalizētākus sporta notikumu raksturojumus.

Čehija. Čehijas ombuda praksē nav bijušas sūdzības par sporta pasākumu komentēšanu. Vienlaikus jānorāda, ka čehu komentētāji sniedz salīdzinoši daudz aprakstošas informācijas. Vairumā gadījumu viņi nosauc konkurentu vārdus un stāsta dažādus interesantus faktus par pasākuma dalībniekiem. Piemēram, daiļslidošanā, kad ekrānā tiek parādīts konkurentu vecums, viņi šo informāciju iekļauj savos komentāros. Biatlonā viņi detalizēti komentē, kā attīstās sacensības, lai pat persona, kas nevar redzēt datus ekrānā, varētu iegūt labu priekšstatu par notiekošo.

Polija. Polijas Nacionālā apraides padome ir apraides regulators, kas izsniedz radio un televīzijas apraides licences un nodrošina, ka sabiedriskās raidorganizācijas ievēro likumus un nodrošina piekļuvi informācijai. Viena no padomes pilnvarām ir sagatavot vadlīnijas raidorganizācijām par piekļūstamību. Polijas ombudam ir trīs ieteikumi - par zīmju valodu, audio aprakstu un subtitriem cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem.

3. Pieklūstamības aspekti dažādos medijos

Pētījuma empīriski iegūtā informācija ir strukturēta nodaļās pēc mediju veida – drukātā prese, radio, televīzija un interneta mediji. Katra medija gadījumā ir norādīts gan mērķa grupas viedoklis par pašreizējiem pieklūstamības risinājumiem un nākotnes vajadzībām, gan mediju viedoklis un skaidrojums par pieklūstamības risinājumu izmantošanu. Ar katru mediju tika pārrunāti arī personu ar invaliditāti un NVO identificētie priekšlikumi pieklūstamības veicināšanai.

3.1. Drukātā prese

Personu ar invaliditāti un viņu intereses pārstāvošo NVO sniegtais viedoklis

**Cilvēki ar
redzes FT**

Drukāto presi personas ar redzes FT praktiski nelieto, jo druka ir pārāk sīka, bet lupu lietot ir neparocīgi un tā apgrūtina lasīšanu, jo īpaši, ja ir sīka druka – pazūd rindiņas, no piepūles sākas galvassāpes.

Drukātās preses satura pieklūstamībai svarīga ir papīra kvalitāte. Cilvēki ar redzes FT, uzsver, ka, jo parastāks ir papīrs, jo ērtāk uz tā ir lasīt drukāto tekstu. Piemēram, par ērtu tiek uzskatīts “tipiskais” avižu papīrs. Žurnāliem bieži tiek izmantots krītpapīrs, kas ir spīdīgs, tādēļ apgrūtina lasīšanu, jo veidojas atspīdums - arī, ja lieto lupu ar gaismu.

Ne vienmēr drukātajos izdevumos korekti izmantoti burtu un fona kontrasti.

Cilvēkiem ar redzes FT ērtāko kontrastu nodrošina melni burti uz balta fona vai balti burti uz melna fona. Uz sarkana fona burtus praktiski nevar izlasīt. Redzei pasliktinoties, pavājinās arī spēja uztvert krāsu kontrastus.

Mērķa grupas pārstāvji norāda, ka drukātos izdevumos ir grūtības lasīt arī tad, ja mainās fonti vai tiek izmantots slīpraksts. Tekstu slīprakstā cilvēki ar daļēju redzes zudumu praktiski nevar izlasīt, tas attiecas arī uz informāciju internetā. Cilvēkiem ar redzes traucējumiem lasīt traucē šauri, izstiepti fonti, tādēļ ērtākais burtu veids ir Sans Serif. Drukātās preses vietā viņi bieži lasa ziņas internetā, jo interneta medijos tekstu datorā vai telefonā var palielināt, ja vien šāda iespēja nav atspējota lapas dizainā. Bieži tika minēts, ka attēlus drukātajā presē ir grūti saskatīt, datorā tas ir

vienkāršāk, jo attēlus var palielināt. Ja vēlas lasīt drukāto presi, līdz ir jānēsā kāds palīg līdzeklis. Bibliotēkās var būt pieejams teksta priekšlasītājs “Bruno”, ar kura palīdzību atpazīto tekstu ir iespējams saglabāt MP3 formātā – tādā veidā preses publikācijas var noklausīties.

Labs risinājums, kā cilvēkiem ar redzes FT piekļūt drukātās preses saturam, ir preses izdevuma audio formāts. Šādu formātu mediji ne vienmēr piedāvā, tomēr ir izdevumi, piemēram, izdevniecība “Kurzemes Vārds”, kas piedāvā iespēju abonēt arī laikraksta elektronisko versiju. Tādā veidā drukātā medija elektronisko versiju ir iespējams nolasīt ar teksta lasīšanas programmām.

Mērķa grupas pārstāvji norāda, ka aktuāls ir jautājums par informāciju vienkāršā un vieglajā valodā, kas ļautu visiem saprast informāciju. Vienlaikus tika minēts, ka ne visiem tas ir nepieciešams un ne visi to vēlas. Daļa informantu neuzskata, ka drukātajos medijos valoda būtu pārlietu sarežģīta, bet atzīst, ka viss atkarīgs no personas intelekta un FT veida. Redzes FT kontekstā vairāk aktuāla ir informācijas pasniegšana vienkāršā valodā - nelietot sarežģītus terminus.

Cilvēki ar daļēju dzirdes zudumu

Attiecībā uz drukātajiem medijiem personām ar daļēju dzirdes zudumu specifisku ierobežojumu nav. Mērķa grupa norāda, ka, laikam ejot, drukāto presi praktiski aizstāj ar interneta saturu. Tomēr arī šīs grupas pārstāvji norāda, ka pārāk sīki burti nerada vēlmi lasīt tekstu, jo nav vēlēšanās sīku burtu dēļ sasprindzināt redzi.

Ja žurnāla vāks ir košs, ar gaumīgu krāsu salikumu, ar nepārblīvētu tekstu, tas piesaista uzmanību. Cilvēki nereti izvairās no tekstiem, kuros ir daudz svešvārdu, anglicismu. Citu ieteikumu attiecībā uz to, ko būtu jāuzlabo, lai drukāto mediju padarītu labāk uztveramu, nav.

Cilvēki ar pilnīgu dzirdes zudumu

Daļa personu ar dzirdes traucējumiem lasa avīzes un žurnālus, daļa nē. Tas ir atkarīgs no tā, vai latviešu valoda ir personas dzimtā valoda. Ja dzirdes FT ir iegūti dzīves laikā un latviešu valoda ir dzimtā valoda, tad parasti drukātā teksta saprotamība problēmas nerada, arī profesionāla drukātos tekstos lietotā rakstu valoda. Cilvēkiem ar pilnīgu dzirdes zudumu, kuriem dzimtā ir zīmju valoda, ir stipri grūtāk uztvert drukāto tekstu, paplašinātas teikumu konstrukcijas. Viņi biežāk

neizprot sarežģītus vārdus, sarežģītus tekstus, politikā lietotus terminus un dod priekšroku īsiem, konkrētiem un saprotamiem vieglās valodas tekstiem.

Cilvēki ar pilnīgu dzirdes zudumu norāda, ka atsevišķos drukātajos preses izdevumos ir daudz sarežģītu vārdu (kā piemēru nosauc laikrakstu "Diena"). Tekstus bieži jālasa vairākas reizes, lai saprastu to saturu. Patīk žurnāls "IEVA", "Mājai un dārzam", "Veselība". Šīs grupas pārstāvji avīzes parasti lasa biedrības telpās.

**Cilvēki ar
garīga rakstura
traucējumiem**

Mērķa grupa avīzes un žurnālus izmanto ļoti maz vai nemaz, tas ir atkarīgs no viņu diagnozes un traucējumu smaguma pakāpes. Tie, kuri lasa drukāto presi, biežāk ir ar viegliem GRT. Cilvēki ar smagiem un ļoti smagiem GRT, visbiežāk lasīt neprot.

Mērķa grupa atzīst, ka tie, kas lasa, bieži vien ne visu rakstīto saprot. Daži diskusijas dalībnieki atzina, ka varētu lasīt vairāk, bet vienā lapaspusē ir pārāk daudz teksta, tas traucē koncentrēties. Teikumi ir pārāk gari, tāpēc doma pazūd. Tekstu ir grūti uztvert daudzo svešvārdu dēļ. Tā rezultātā interese par lasīšanu mazinās, īpaši tad, ja informāciju var iegūt citā, vieglākā veidā. Drukātu tekstu uztverē būtiska ir vieglā valoda un atbilstoši uzskatāmi attēli, kas ilustratīvi paskaidro tekstu.

Cilvēkiem ar GRT lielākais izaicinājums ir "izvilkt" informāciju no drukātās preses pārblīvējuma ar dažādām ziņām. Viņi uzskata, ka drukātajos medijos tekstu izvietojums nav pārskatāms (pietrūkst struktūras). Mēdz būt teksti, kas padara raibu visu lapaspusi.

Cilvēkiem ar smagiem GRT patīk grāmatas, kurās ir daudz bilžu. Patīk, ja attēli ir kustināmi, maināmi, ar kuriem cilvēks pats var darboties (pacelt, atvērt, aizvērt, mainīt krāsas u.c.). Patīk lasīt / skatīties produktu katalogus un reklāmu izdevumus gan no pārtikas veikaliem, gan kosmētikas katalogus, kuros var pabēzēt lapu un just šampūna smaržu u.tml. Viņus nesaista tādi drukātie izdevumi, kur ir vienlaidus teksts melns uz balta. Arī šīs mērķgrupas pārstāvjiem spīdīgais, glancētais papīrs ir traucējošs - ķeras, atspīd, tekstu ir grūti salasīt.

**Cilvēki ar
kustību FT un
citām
saslimšanām**

Cilvēki ar kustību FT un citām saslimšanām norāda, ka izdevumi atšķiras vizuāli un pēc lietotās valodas. Viņi atzīmē, ka preses izdevumos burtu izmērs varētu būt lielāks, lai cilvēki tos varētu ērtāk lasīt. Kā labu piemēru norāda žurnālu "Klubs",

savukārt, kā negatīvu piemēru – laikrakstu “Rīgas viņi”, kurā burti ir mazi un saturs - sarežģīts.

Cilvēki ar kustību traucējumiem savas piekļūstamības vajadzības risina ar tehnisko palīg līdzekļu palīdzību. Specifisku vajadzību attiecībā uz drukātajiem izdevumiem šai grupai nav.

Drukāto mediju sniegtais viedoklis

Pētījuma ietvaros tika intervēti trīs drukāto izdevumu pārstāvji. Mediju īstenotā praksē vērā tiek ņemta tā lasītāju grupa, kuriem varētu būt sliktāka redze. Pēc sūdzību / ieteikumu saņemšanas atsevišķiem medijiem ir pieredze palielināt burtus vai mainīt to fontu uz salasāmāku. Kur tas ir iespējams, ir palielinātas atstarpes starp rindām, izvēlēts treknis melns teksta fonts, tiek piedomāts pie pietiekami izcelta teksta - fona kontrasta. Teksts tiek strukturēts kolonnās, kas padara vieglāku atgriešanos pie jaunas rindas. Tekstā tiek lietoti izcēlumi – vai nu tos izceļot ar treknrakstu, vai palielinot izcēluma teksta izmēru. Tāpat tiek izmantoti tādi risinājumi kā satura strukturēšana apakšvirsrakstos, apakšvirsrakstu numurēšana. Tomēr izmantotie risinājumi nav raksturīgi visiem intervētajiem medijiem. Viens no intervētajiem medijiem norādīja, ka burtu palielināšana palielina arī izdevuma lapu skaitu. Tas attiecīgi palielina izdevuma izmaksas, tādēļ jāreķinās ar potenciālo lasītāju maksātspēju.

Komentējot vieglās vai vienkāršās valodas lietojumu, mediji norāda, ka žurnālistu darbs ir rakstīt sarežģītu tekstu cilvēkam saprotamā formā. Tāpēc mediji šajā ziņā būtiskas problēmas nesaskata. Žurnālisti cenšas piedomāt pie teikumu garuma (t.i., neveidojot ļoti garus teikumus), vārdu un svešvārdu lietošanas / nelietošanas. Medijos ir pieņemta prakse iesaistīt literāro redaktoru, kas uzlabo valodas lietojumu, mazina svešvārdu lietojumu.

Vienlaikus mediji atzīst, ka ir reizes, kad žurnālisti “grēko” ar teikumu garumu. Tāpat tiek norādīts, ka interviju formāta rakstus žurnālisti bieži nepārveido, lai saglabātu stāstījuma autentiskumu. Šajās reizēs interviju fragmenti var ietvert gan sarežģītākus vārdus, gan epitetus, metaforas, kas ir grūti uztveramas personām, piemēram, ar GRT vai zīmju valodu kā dzimto valodu.

Žurnālisti ir izglītojušies par jautājumiem, kā tekstu pasniegt vieglāk uztveramu. Atsevišķos gadījumos ir veikta pašizpēte par to, kā izdevuma dizainu veidot piekļūstamāku. Mediji izmanto

attēlus, kā arī tiek domāts, lai tajos attēlotais drukātajā izdevumā būtu saskatāms. Taču arī šī prakse intervēto mediju starpā atšķiras.

Intervētie mediju pārstāvji norāda, ka drukātajiem izdevumiem nav izstrādāta un netiek plānots izstrādāt profesionālu portāla versiju. Tas prasa būtiskus finanšu ieguldījumus, jo īpaši, lai saturu veidotu piekļūstamu. Tāpat tiek norādīts, ka būtu grūti konkurēt ar lielākajiem interneta medijiem. Katram no intervētajiem medijiem ir vienkāršota mājaslapa. Mājaslapā ir vai nu sniegta pamata informācija par mediju, vai publicēti atsevišķi raksti. Viens medijs publicē visus rakstus, ievērojot, lai pāriet noteikts laiks pēc drukātā izdevuma iznākšanas.

Mediji nodrošina izdevumu elektronisko versiju. Šis formāts ir noderīgs tiem, kuri izmanto teksta nolasīšanas programmas. Elektroniskās versijas ir dažādas – gan ļaujot saturu lasīt kā PDF failu, gan nodrošinot iespēju uzspiest un atvērt tikai interesējošo rakstu un pietuvināt bildi līdzīgi, kā tas ir portālā.

Kopumā mediji norāda, ka ir ieinteresēti uz klausīt ieteikumus, kā uzlabot izdevumu piekļūstamību. Īpašu interesi izrādīja izdevums “MK Latvija”. Medijiem kopumā ir būtiski, lai auditorijai būtu patīkami lasīt izdevumu un nepiekļūstamības dēļ lasītāju skaits nesaruktu. Vienlaikus tiek uzsvērts, ka ieteikumus ir iespējams ņemt vērā, ciktāl tie ir finansiāli realizējami un uzlabojumiem ir efekts. Pastāv bažas, ka, neskatoties uz uzlabojumiem, iespējams, cilvēkiem tāpat ērtāk būtu patērēt citas mediju formas – piemēram, internetu, radio u.c. Mediji norāda, ka ārējais finansējums arī komercmediju gadījumā būtu ļoti noderīgs un vēlams satura pielāgošanai. Šādā gadījumā mediji būtu gatavi spert arī būtiskus soļus piekļūstamības uzlabošanai, piemēram, veidot iknedēļas apkopojumu (1-2 lapas) ziņās vieglajā valodā.

Intervijās tiek skarts arī reklāmas jautājums. Viens no medijiem norāda, ka no iznirstošajām reklāmām mediji, kas saturu publicē internetā, nevar izvairīties. Vismaz puse no reklāmām ir automātiskās Google reklāmas, kuras nevar ietekmēt.

Medijiem ir bijusi sadarbība ar atsevišķām NVO, taču vairāk satura jautājumos, nevis piekļūstamības aspektā. Vienā gadījumā ir saņemts arī konkrēts ieteikums veidot raksta kopsavilkumus vieglajā valodā. Tomēr pagaidām šāds risinājums izdevumā vēl nav ieviests, par to tiks domāts. Kopumā kā pozitīvs aspekts tiek norādīts, ka intervētie laikraksti labprāt un regulāri ietver rakstus par cilvēkus ar invaliditāti interesējošiem jautājumiem, kā arī atspoguļo mērķa grupai interesējošos notikumus.

Viens no mediju izaicinājumiem ir tas, kā noturēt lasītāju un kā līdzsvarot visu sociālo grupu intereses. Piemēram, to grupu intereses, kam patīk profesionāli un sarežģīti raksti ar tiem, kuriem patīk īsi, vieglā valodā esoši raksti. Turpinājumā 10. tabulā ir sniegts īss kopsavilkums par mediju sniegtajām atbildēm uz personu ar invaliditāti paustajiem ieteikumiem piekļūstamības uzlabošanai.

10. tabula. Pārskats par drukāto mediju īstenoto praksi piekļūstamības nodrošināšanā

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Drukāto mediju īstenotā prakse
Izvēlēties papīru, kas neatspīd (krītpapīrs netiek uzskatīts par piemērotu izvēli)	Intervēto mediju prakses ir atšķirīgas. Viens medijs pilnībā izmanto avīžu papīru. Otram medijam ir avīžu papīrs un krītpapīra vāks. Savukārt trešais medijs lieto tikai krītpapīra lapas un papildu - glancētu vāku. Attiecībā uz krītpapīra lietojumu medijs norāda, ka tajā izmantotās krītpapīra lapas neatspīd. Pāreja uz vienkāršu papīru, medija ieskatā, pasliktinās izdevuma vizuālo noformējumu un būtiski saīsinās tā ilgmūžību. Krītpapīrs ir noturīgāks nekā avīžu papīrs, neburzās. Medijam ir būtiski, lai arī pēc laika, izdevums ir lasāms.
Nodrošināt pietiekami lielu teksta burtu lielumu, lai to būtu ērti lasīt arī ar lupu	Mediji uzskata, ka izdevumu burtu lielums ir apmierinošs. Divi no medijiem pēc auditorijas ieteikuma ir palielinājuši burtu izmēru, rindstarpas. Visu mediju gadījumā tiek lietoti izcēlumi, lai akcentētu svarīgākās ziņas. Viens no medijiem norāda, ka vēl vairāk palielināt burtu izmēru nav iespējams, jo tādējādi nebūtu iespējams iekļauties izdevuma apjomā, pieaugtu izmaksas. Pastāv baža, ka, neiekļaujot pietiekamu skaitu dažādu rakstus, lasītājiem varētu zust interese par izdevumu. Mediji norāda, ka izdevuma elektroniskajās versijās burtu lieluma problēma nav aktuāla, jo tekstu un attēlus var palielināt.
Nodrošināt pietiekami spēcīgu burtu un fona kontrastu (tumši burti uz gaiša fona vai otrādi). Neizmantot tādas krāsu kombinācijas kā sarkana/zaļa, jo tās cilvēkiem ar krāsu aklumu var būt grūti atšķirt	Mediji norāda, ka pamatā ievēro pietiekami izteiktus kontrastus. Tiek lietoti melni burti uz balta fona. Ir reizes, kad kāds teksts ir bijis uz mazāk kontrastējoša fona. Bet tā nav tipiska prakse. Mediji norāda, ka lielākie pārkāpumi šajā ziņā novērojami reklāmās, kuru dizainu medijs nevar ietekmēt. Dažkārt tās arī nav iespējams nodrukāt pietiekami kvalitatīvi un kontrastējoši.
Nepārblīvēt tekstu un izvairīties no pārāk daudz attēlu, krāsu, informācijas kombinācijas vienuviet	Mediji uzskata, ka šajā aspektā izdevumos nav būtisku problēmu. Attēlu lietojums ir samērīgs. Reklāmas parasti ir nodalītas. Reizēm reklāmas lapa tiek sakombinēta ar kādu žurnālistikas satura tekstu. Taču tie ir atsevišķi izņēmumi.

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Drukāto mediju īstenotā prakse
Izvēlēties tādu teksta fontu, kas ir piemērots personām ar redzes FT (piemēram, Sans Serif), nelietot šaurus un izstieptus burtus, saglabāt vienādu teksta fontu viscaur tekstam	Mediji norāda, ka izdevumos tiek izmantots, viņu ieskatā, pietiekami ērts burtu fonts. Precīzu izmantotā fonta veidu intervētie mediji sarunas laikā nevar nosaukt. Mediji izdevumu skatās arī caur savu perspektīvu, t.i., lai arī viņiem pašiem to būtu viegli lasīt. Ir mediji, kuriem viscaur tekstam tiek lietots viens fonts. Ir mediji, kuri virsrakstos lieto citu burtu fontu.
Nelietot teksta slīprakstus	Slīprakstu mediji izmanto ļoti reti, faktiski tikai svešvalodā esošiem vārdiem.
Pārliecināties, lai attēla izmērs un izšķirtspēja būtu pietiekami laba	Medijs norāda, ka attēli izdevuma drukātajā formātā vienmēr ir bijis kompromiss ar tekstu. Ir mediji, kas attēlam velta veselu lappusi, ir mediji, kas attēlu kombinē ar tekstu. Mediji cenšas izvēlēties saturiski atbilstošus un saskatāmus attēlus, salāgot to izmēru ar tekstu. Ja tiek izmantotas ģimenes bildes un fotogrāfijas, tās neievieto mazā izmērā. Elektroniskajā izdevuma versijā fotogrāfijas var pietuvināt, tās ir pietiekami asas.
Nodrošināt drukātās preses audio formātu	Ņemot vērā, ka risinājums ietver lielas izmaksas, mediji to pašlaik nevar nodrošināt.
Tekstā lietot vienkāršu valodu, t.i., bez sarežģītiem terminiem un svešvārdiem. Svarīgāko informāciju pasniegt vieglajā valodā. Kombinēt tekstu ar ilustratīviem attēliem vai infografikām.	Mediji attēlus izmanto, tekstu neveido sarežģītu. Cenšas sarežģītus jautājumus pasniegt vienkārši. Izņēmums, ja rakstā tiek atspoguļota intervija citātu formā. Tajā tiek atstāts oriģinālais stāstījums. Kopsavilkumus vieglajā valodā neviens medijs neveido, bet tas ir nākotnē apspriežams jautājums un varētu tikt ieviests ar finansiālā atbalsta palīdzību.

3.2. Radio

Personu ar invaliditāti un viņu intereses pārstāvošo NVO sniegtais viedoklis

Cilvēki ar
redzes FT

Attiecībā uz radio kanāliem personas ar redzes FT specifiskas problēmas neidentificē. Iebildumi, ja tādi ir, kopumā varētu būt līdzīgi, kā cilvēkiem bez FT – piemēram, pareiza runātāju dikcija, intonācijas un tas, vai raidījuma saturs tiek pieteikts, vai nobeigumā tas tiek atkārtots u.tml.

Mērķa grupa kopumā pozitīvi novērtē radio saturu un pieejamību. Žurnālisti iepazīstina ar sevi, moderatoriem ir laba dikcija. Uzsver, ka dikcijai ir ļoti liela nozīme informācijas uztverē.

Radio skaņa tiek vērtēta kā laba, nav problēmu. Atšķirībā no televīzijas, balss un fona mūzika ir salāgota, fona mūzika netraucē. Norāda, ka vajadzētu padomāt par tehniskiem risinājumiem, piemēram, klausīšanās pogas iestrādi.

Daļa informantu klausās radio podkastus un pozitīvi novērtē straumēšanas rīkus: "Atrast ir viegli, bet parādās "sīkās reklāmiņas". Mazāk, tāpēc labāka situācija."

Norāda, ka Latvijas Radio 1 aktuālās ziņas būtu nepieciešams dažādot – t.i., vienu stundu sniegt kā parastās ziņas, bet nākamajā stundā - vieglajā valodā. Uzskata, ka ar ziņām vieglajā valodā vakarā vien nepietiek. Kā norāda viens no intervētajiem, ziņas vieglajā valodā šķiet saprotamas, jo moderators runā lēni, vienkārši un sarežģīto terminu nav. Iesaka, ziņas vieglajā valodā veidot arī citos radio kanālos, piemēram "Radio Skonto", jo tā ir viena no populārākajām radio stacijām.

Ir ievērojis, ka ir stacijas, kur ir klusāka skaņa, salīdzinot ar citiem kanāliem. Mainot radiostacijas, jāmaina skaļums.

Cilvēki ar
daļēju dzirdes
zudumu

Lai audiāli uztvertu informāciju, personām ar daļēju dzirdes zudumu ir svarīgi redzēt mutes kustības. Tā kā tradicionālajā radio formātā to nav iespējams redzēt, šo mediju mērķa grupa izmanto mazāk. Visbiežāk to dara izklaides nolūkā – klausoties mūziku.

Personas, kurām dzirdes traucējumi nav tik izteikti, klausās radio raidījumus, ja vien moderatora balss ir pietiekami skaidra, lai dzirdētu. Kā labo piemēru izteiksmes un balss skaļuma ziņā min B. Sipenieci-Gavari.

Norāda, ka diktori runā pietiekami skaidri, bet intervējamie bieži nerunā pietiekami skaidri. Norāda, ka ir svarīgi, lai radio pārraidēs nebūtu fona trokšņi.

Norāda, ka mājaslapā publicētajiem radio raidījumiem būtu vēlama subtitru iespēja.

**Cilvēki ar
pilnīgu dzirdes
zudumu**

Radio raidījumus neklausās, jo tajos nav subtitri un zīmju valodas tulkojums.

Norāda, ka raidījumiem ir nepieciešami subtitri. Tāpat norāda, ka varētu tikt veidots kanāls, pa kuru tiek raidīti subtitri.

**Cilvēki ar
garīga rakstura
traucējumiem**

Mērķa grupa norāda, ka radio vairāk izmanto izklaidei – mūzikai. Patīk Radio Skonto, Retro FM un Latvijas Radio 2, kur ir daudz latviešu dziesmas un katru stundu ir īsas ziņas, kas šķiet viegli uztveramas.

Ciktāl klausās ziņas vai kādus radio raidījumus, pārsvarā saprot to saturu. Radio diktoru dikcija mērķa grupai šķiet skaidra, īsos teikumos, ir noteikta tempa saglabāšana. Patīk B. Sipiņieces-Gavares runa – pietiekami skaļa, nerunā sarežģīti. Kā pozitīvais piemērs tiek izcelts arī G.Linga. Uzsver, ka klausoties radio, ir svarīgi, lai runa nav monotona, nav arī ļoti strauja, lai ir pareizi akcenti. Uzska, ka žurnālisti nepietiekami strādā ar vokālajiem pedagogiem, nestrādā ar dikciju. Ir problēma, ka raidījumos runātāji teikumus un vārdu galotnes norauj.

Norāda, ka ir atsevišķi brīži, kad nevar saprast teikto, jo ir pārāk sarežģīti teikumi vai vārdi. Piemēram, politiska rakstura raidījumi šķiet nesaprotami, t.sk. valodas un dažādu svešvārdu dēļ. Uzsver vieglās valodas nepieciešamību.

Ziņas vieglajā valodā ir dzirdētas, uzskata, ka ir ir vieglāk saprast, jo īsi teikumi. Speciāli šīs ziņas gan neklausās, drīzāk - ja sanāk dzirdēt, kas kopumā sasaucas ar radio intervijā pausto, ka cilvēki aizvien retāk radio izmanto (ieslēdz), lai klausītos konkrētu pārraidi.

**Cilvēki ar
kustību FT un**

Uzska, ka radio ziņas kopumā ir labas. Tās ir īsas, skaidras un saprotamas. Katrā nākamajā stundā ir kas jauns. Kā pozitīvu piemēru norāda radio SWH diktori

citām I.Vaikuli, kura runā ļoti skaidri. Labprāt klausās radio stacijas SWH, Radio Skonto,
saslimšanām Latvijas Radio2, dažreiz Latvijas Radio 5.

Norāda, ka nepieciešams vairāk uzlabot radio pārraižu muzikālo kvalitāti un dažādot saturu, lai personām ar kustību traucējumiem ir vieglāk pavadīt visu dienu, “sēžot četrās sienās”.

Radio informāciju internetā meklē, izmantojot aplikācijas telefonā. Atrod viegli, jo, izmantojot aplikācijas, nav jāiet caur noteiktu mājas lapu. Viss ir atkarīgs no tā, kā aplikācijas ir veidotas. Specifisku vajadzību šai grupai nav.

Mediju pārstāvju sniegtais viedoklis

Intervētie radio mediji pārstāv gan komercmediju, gan sabiedrisko mediju – Latvijas Radio 1 un Latvijas Radio 2. Intervētie mediji norāda, ka seko līdzī piekļūstamības jautājumiem, kā arī to, ka NEPLP regulāri sniedz atskaiti par piekļūstamības prasību ievērošanu. Sabiedriskajā medijā visiem darbiniekiem papildus ir ieviestas obligātas mācības. Satura veidotājiem, kuri ir ēterā, ir obligātas runas nodarbības. Ir runas pedagogs, kas seko latviešu valodas lietojumam gan no literāras runas viedokļa, gan arī no tā, kā tiek izrunāta valoda. Dikcijai, pareizai izrunai, korektai un literāri pareizai valodai tiek pievērsta ļoti liela uzmanība. Katram satura veidotājam ir jāapmeklē piecas obligātas runas nodarbības gadā. Katrs cilvēks, kurš iziet ēterā, reizi 3 - 5 gados iziet pārbaudi, kur eksperts no malas, simulējot sarunu, novērtē valodas prasmes, izteiksmes līdzekļus, izrunas intonācijas un visu, kas tika minēts.

Medija pārstāvis skaidro, ka šī jautājuma kontekstā ir būtiski respektēt radiostaciju uzbūvi un ar likumu noteiktos (licencētos) formātus. Ir muzikālas radiostacijas, informatīvi muzikālas stacijas un informatīvas stacijas. Līdz ar to starp radio stacijām mūzikas un runas proporcijas ir dažādas un tās ir noteiktas ar likumu. Intervētā komercmedija gadījumā uzsvars tiek likts uz principu mazāk runu – vairāk mūzikas. Izteiktu raidījumu radio stacijas ēterā nav, runāšana visbiežāk neilgst vairāk par divām minūtēm vienā ētera “izgājiena” reizē.

Ievērojot piekļūstamības prasības, Latvijas Radio nodrošina ziņas vieglajā valodā latviešu un mazākumtautības valodā. Vieglo ziņu valodas transkripts katru dienu tiek publicēts arī sabiedrisko mediju portālā LSM.lv un Latvijas Radio mājas lapā. Attiecībā uz ziņām vieglajā valodā - pamatā tās princips ir izvairīšanās no sarežģītiem tekstiem, teikuma konstrukcijām, svešvārdu lietošanas. Viegļās valodas ziņu izlaidumi, stingri skatoties, ne vienmēr ir vieglās valodas izlaidumi. Dažkārt tie

ir lēnākas valodas ziņu izlaidumi. Ziņu veidotājiem regulāri notiek apmācības. Ir laba sadarbība ar Viegļās valodas aģentūru un ziņu dienestu.

Sabiedriskajā medijā izaicinājums piekļūstama satura veidošanā ir ne vien materiālie resursi, bet arī cilvēku kapacitāte. Tāpēc sabiedriskie mediji ir diskutējuši par iespēju sabiedriskajam medijam izveidot atsevišķu portālu, jo piecu minūšu ziņas vieglā valodā nav pietiekams apjoms, lai cilvēki aktīvi varētu sekot ziņām par to, kas notiek Latvijā un pasaulē.

Sabiedriskais medijs no 2024. gada 1. decembra ir iesaistījies starptautiskā projektā par ziņām vieglajā valodā. Tas ir ES finansēts projekts viegli saprotamu ziņu pārveidei. Projekta mērķis ir pilnveidot profesionāļu prasmes, piedāvājot pielāgotas apmācības, pieredzes apmaiņas programmas, un izveidot starptautisku platformu, kur jomas speciālisti dalītos ar labo praksi, kā šo saturu ražot. Projekta viens no mērķiem ir sagatavot aprobētu risinājumu (vadlīnijas), kuras varētu piemērot visi mediji.

Latvijas Radio sižeti interneta vietnē tiek arī titrēti. Saturam, kas ir garāks par 13 minūtēm, kapacitātes dēļ izveidot subtitrus nav iespējams. Kopumā īsā video saturs tiek subtitrēts aptuveni pusē gadījumu. Attiecībā uz subtitriem, sabiedriskais medijs norāda, ka tos arī būtu nepieciešams veidot vieglajā valodā.

Komercedijs neveido ziņu raidījumus vieglā valodā. Taču attiecībā uz citiem risinājumiem norāda, ka podkāsti tiek subtitrēti. Vienlaikus tiek uzsvērts, ka komerciālo radio šī brīža lielākais izaicinājums ik mēnesi ir iegūt finansējumu, lai varētu segt darbaspēka izmaksas nākamajam mēnesim.

Sabiedriskā medija darbībai finansējumu piešķir valsts. Komercedijs saistībā ar finansēm norāda uz negodīgu un nevienlīdzīgu konkurenci reklāmas tirgū starp radio un citiem kanāliem. Piemēram, ir aizliegumi reklāmu izvietošanai radio, taču sociālajos tīklos tas netiek regulēts. Reklāmas nauda tādējādi aizplūst uz sociālajiem tīkliem un citām interneta platformām. Līdz ar to bez ieņēmumiem no reklāmas nav iespēju un līdzekļu, lai ražotu pārraides vai subtitrētu dziesmas un raidījumus.

Attiecībā uz tīmekļvietni Latvijas Radio norāda, ka tīmekļvietne nav piekļūstama. Tā ir veidota sen, ir novecojusi. Taču esošajā situācijā nav lietderīgi ieguldīt līdzekļus tās uzlabošanā, jo no 2025.gada Latvijas Radio un Latvijas Televīzija tiks apvienotas. Tiks veidota jauna, vienota tīmekļvietne, kurā būs visa funkcionalitāte. Tā ietvers visus piekļūstamības risinājumus, balss pielāgošanu un navigāciju, burtu izmērus, krāsas, bilžu atslēgšanas iespēju. Tīmekļvietnes izveide varētu noslēgties 2026. gadā.

Komercedija gadījumā arī tīmekļvietne nav izveidota piekļūstamā formātā. Medijs ir izmantojis rīku *Lighthouse* tīmekļvietnes darbības novērtēšanai. Taču secinājums ir – jāpārprogrammē visa tīmekļvietne, t.sk. dizains (burtu lielums, atstarpes starp burtiem), kontrasti, pie tam tas jāveido atsevišķi datora versijai un atsevišķi mobilajai versijai. Šobrīd komercedijs to nevar atļauties finanšu līdzekļu trūkuma dēļ. Jaunā tīmekļvietne ir programmēšanas stadijā. Tajā galvenā funkcija ir klausīšanās poga.

Attiecībā uz sadarbību ar NVO, sabiedriskajam medijam ir bijusi sadarbība ar lielākajām personu ar invaliditāti intereses pārstāvošajām organizācijām - Latvijas Neredzīgo biedrību, LNS, Sustento, Apeironu. Komercedijam sadarbība ar NVO piekļūstamības plānošanā nav bijusi. Taču ir bijusi sadarbība satura izveidē, atbalstot NVO iniciatīvas, piemēram, ziedot.lv, Dakteris Klauns, Centrs MARTA, Valsts asinsdonoru centrs, Palīdzēsim.lv, Apeirona akcijas u.c.

Sabiedriskā medija pamatfunkcija ir sabiedriskā pasūtījuma ietvaros radīt saturu, programmas dažādām sabiedrības grupām. Sabiedriskā medija uzdevums nav konkurēt ar komerciālajiem medijiem. Tādēļ izskan aicinājums sabiedriskajiem medijam būt tam, kas uzņemas līdera lomu piekļūstama satura veidošanā un ievieš atklātas programmas, ar kurām būtu iespējams dalīties arī komercedijiem. Var tikt izmantota atvērta kodu pieeja - programmatūra, kura iegūstama par velti un kuras izejas kods ir brīvi pieejams lietošanai, modifikācijai, testēšanai, ieviešanai. Tādējādi programmētāju kopdarba rezultātā varētu rast tehniskos risinājumus, ko visi, tai skaitā komercediji, varētu izmantot. Tāpat tiek norādīts, ka valsts finansējuma izlietošanā aktīvi jāpiedalās NVO, tiesībsargam, kuriem jābūt iespējai piedalīties satura sagatavošanas procesā, jāspēj pārraudzīt, par kādām tēmām raidījumi tiek gatavoti.

Turpinājumā 11. tabulā ir sniegts īss kopsavilkums par mediju sniegtajām atbildēm uz personu ar invaliditāti paustajiem ieteikumiem piekļūstamības uzlabošanai.

11. tabula. **Pārskats par radio īstenoto praksi piekļūstamības nodrošināšanā**

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Radio īstenotā prakse
Nodrošināt moderatorus, kuriem ir skaidra dikcija, skaļa balss, kuri ievēro noteiktu tempu, pareizus akcentus un intonācijas, kuri teikumus un galotnes izrunā skaidri (nenorauj)	Mediji norāda, ka moderatoru runai tiek nopietni sekots līdzī. Tiek organizēti kursi / mācības. Latvijas Radio ir ieviestas pat obligātas obligātas runas nodarbības visiem satura veidotājiem, kuri ir ēterā. Ir runas pedagogs. Katrs cilvēks, kurš iziet ēterā, reizi 3 līdz 5 gados iziet pārbaudi, kur

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Radio īstenotā prakse
	eksperts no malas, simulējot sarunu, novērtē valodas prasmes, izteiksmes līdzekļus, izrunas intonācijas u.c. Par runas ātrumu – jāņem vērā, ka raidījumu veidotajiem, diktoriem runas temps ir dažāds. Daļa ir cilvēki, kas nav tik pieredzējuši un vēl mācās.
Pievērst uzmanību intervējamo studijas viesu dikcijai, skaidrai teikumu un galotņu izrunāšanai (nepieciešamības gadījumā sniedzot īsu instruktāžu)	Mediji norāda, ka viesus informē un vērš uzmanību uz atsevišķiem aspektiem, kas jāņem vērā ēterā. Vienlaikus medijs nevar ietekmēt to, kā cilvēks ēterā runās, jo paradumus nav iespējams mainīt uzreiz. Tādējādi šajā aspektā uzdevums būtu visai sabiedrībai kopumā – t.i., runāt iespējami labā latviešu valodā, skaidri, ar pareizām intonācijām, nenorautām galotnēm.
Pieteikt raidījuma saturu un atkārtot to nobeigumā, skaidri iepazīstināt ar runātājiem, nobeigumā to atkārtojot	Radio raidījumos šis ieteikums tiek nodrošināts. Kā audio medijs, radio bieži atkārto informāciju raidījuma laikā - kas ir studijas viesi, nosaucot vārdus, uzvārdus, amatus vai jomas ekspertus. Ja televīzijas un radio robežas saplūst un ēterā tiek izmantots televīzijas saturs, jāņem vērā, ka televīzijā šīs prakses atkārtot nav.
Runāt īsos un vienkāršos teikumos, nelietot sarežģītus vārdus un svešvārdus	Mediji ieteikumu cenšas ievērot. Nepieciešamības gadījumā to risina ar apmācībām. Šajā jautājumā ir jānodala, vai runa ir par raidījuma vadītāju, korespondentu, satura veidotāju vai par intervējamo.
Būtiskāko saturu pasniegt vieglajā valodā	Komercedijs norāda, ka kopumā cenšas saturu pasniegt vienkārši. Vienlaikus tiek norādīts, ka būtu vērts veikt fokusgrupu pētījumus, lai saprastu, kas ir tie produkti, kas būtu jāveido vieglā valodā. Sabiedriskais medijs nodrošina ziņas vieglā valodā.
Dažādot regulārās ziņas – vienu stundu pasniegt ziņas vienkāršā valodā, otrā stundā - ziņas vieglajā valodā	Ziņas ir īsas un koncentrētas. Tendences rāda, ka arvien mazāk cilvēku ieslēdz radio uz konkrētu laiku, lai klausītos konkrēta raidījuma saturu. Ja ir ērti lietojama un saprotama mājas lapa un ja tajā ir izvietots aktuālais ziņu izlaidums vieglajā valodā, tad cilvēks visdrīzāk izmantos šo

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Radio īstenotā prakse
	piedāvājumu sev izdevīgā laikā. Un uz to arvien vairāk virzās mediju patēriņa paradumi.
Nodrošināt, lai radio raidījumu skaļums, dziesmas būtu vienmērīgā skaļumā starp dažādām radio stacijām	Latvijā ir vienots standarts attiecībā uz radio skaļumu. Sabiedriskie mediji ievēro šo standartu. Medijs norāda, ka atšķirīgs skaļums ir negodīga komercprakse, par kuru var ziņot.
Pievērst uzmanību, lai pārraidēs nebūtu fona trokšņu	Fona trokšņi nav izplatīta problēma radio ēterā. Tie varētu rasties tikai tehniskas kļūmes gadījumā. Trokšņi atsevišķās reizēs var būt gadījumos, kad korespondents ir devies ielu intervijās vai, piemēram, notiek pikets. Vienlaikus norāda, ka tas ir arī žanrs un forma, kā sākt stāstījumu, tai skaitā ar audio skaņām.
Raidījumiem, kuri pieejami tīmekļvietnē – audiovizuālā formātā, kadrēt runātāju, lai būtu redzamas lūpu kustības	Attiecībā uz komercmediju šis ieteikums nav attiecināms. Attiecībā uz sabiedrisko mediju - audiovizuālā satura veidošana paredz tuvplānus un kadrējumu uz konkrēta cilvēka seju un spēju nolasīt lūpu kustības. Tiek lietoti arī kopplāni, atspoguļojot citu intervijas dalībnieku emocijas uz teikto. Šādos gadījumos varētu tikt izmantoti citi risinājumi – piemēram, zīmju valodas tulkojums un subtitri.
Raidījumiem, kuri pieejami tīmekļvietnē – audiovizuālā formātā, nodrošināt subtitrus, piemēram, raidījumam “Krustpunktā”	Attiecībā uz komercmediju šis ieteikums nav attiecināms. Attiecībā uz sabiedrisko mediju – ierobežotas kapacitātes dēļ nav iespējams notitrēt pilnīgi visus raidījumus. Risinājums būtu to darīt ar transkribēšanas rīka palīdzību. Tomēr trūkst kapacitāte visiem subtitriem iziet cauri, lai izlabotu kļūdas, jo mākslīgais intelekts šobrīd nepiedāvā tik labu produktu, lai to uzreiz varētu izmantot. Nopublicējot subtitrus bez caurskatīšanas un ar kļūdām, pastāv risks saņemt nosodījumu par nekorektu valodas lietojumu.

3.3. Televīzija

Personu ar invaliditāti un viņu intereses pārstāvošo NVO sniegtais viedoklis

Cilvēki ar
redzes FT

Mērķa grupa uzskata, ka televīzijas pārraidēs personas ar redzes FT tiek diskriminētas, jo daļa informācijas bez audio apraksta tām nav pieejama. Ekrānā rāda attēlus, kas netiek komentēti, runāto papildina slīdošas informatīvas lentes u.tml. Problēmas ir novērojamas arī sabiedriskajos medijos, piemēram, Panorāmā. Komerckanālos, kā norāda intervētie, tas notiek ļoti bieži.

Uzrunātajiem informantiem televīzijā interesē ziņu raidījumi, kultūras raidījumi, sports. Parasti televīzijas saturā orientējas pēc raidījumu laikiem, nav problēmas ar tiem raidījumiem, kuri atkārtojas un kuriem laiki zināmi. Vienlaikus tiek norādīts, ka programma televīzijā pieejama faktiski tikai tiem cilvēkiem, kuriem nav redzes problēmu. Daudz atkarīgs no tā, kuru televīziju lieto (GO3, TET, kabeļtelevīzija). Piemēram, attiecībā uz GO3 personas norāda, ka ir grūti orientēties sadaļās, tās nav pietiekami nodalītas un nav pietiekamu kontrastu. Ir grūti saprast, kurā sadaļā cilvēks atrodas. Ejot programmā pa kanāla raidījumiem, ir grūti saprast raidījumu laikus. TET programmā orientēties ir vieglāk.

Norāda, ka GO3 aplikācija nav pielāgota visa ekrānā esošā teksta nolasīšanai tālrunos. Iespējams, ka šāda problēma ir arī citu televīziju aplikācijām.

Kopumā tiek atzīmēts, ka televīziju ziņu diktoriem ir pietiekami laba dikcija, informāciju no teiktā var uztvert. Vienlaikus arī norāda, ka ne visiem korespondentiem un žurnālistiem ir laba dikcija. Dažkārt viņi runā ļoti ātri un informācijas uztveršanu kavē agresīva fona mūzika. Ziņu diktori ne vienmēr iepazīstina ar sevi. Ir redzami vārdi un uzvārdi ekrānā, bet tas nav risinājums cilvēkiem ar redzes FT. Norāda, ka raidījumu vadītāji bieži mutiski nepiesaka cilvēka, kuru intervē, vārdu un uzvārdu, amatu.

Informanti ir kritiski attiecībā pret sporta spēļu translēšanas kvalitāti. Norāda, ka ir grūti sekot līdz spēles laikam, ja komentētāji to regulāri nepasaka. Spēļu laikā netiek sniegta nepieciešamā informācija par, piemēram, komandas sastāvu. Informācija par spēles laiku un rezultātu uz ekrāna ir pārāk sīka, to nevar izlasīt. Spēļu laika un

rezultāta informācijai uz ekrāna jābūt lielāka izmēra un ar lielāku kontrastu.

Komentētāji pārāk daudz aizraujas ar sporta vēsturi un lieku informāciju. Sporta spēļu translācijās komentētājiem biežāk vajadzētu minēt rezultātus, kura spēles minūte rit. Trūkst audio apraksti.

Kritiska attieksme mērķa grupā ir pret izteicienu “paskatieties uz ekrānu” vai “zvaniem pa tālruņa nr., kas redzams ekrānā”, vai televīzijas konkursiem, piemēram, Bez Tabu, kur uzdod jautājumus par ekrānā redzēto.

Raidījumos, kuros izmanto infografikas, ne vienmēr pastāsta, kas tajās ir attēlots. Būtiskākā informācija netiek vizuāli izcelta. Tas pats attiecas uz laika ziņām, kurās izmanto karti, bet moderatori nepastāsta visu tajā attēloto informāciju.

Jāņem vērā, ka cilvēkiem ar daļēju redzes zudumu praktiski nav pieejams teksts televizora ekrānā, t.sk. dažādi brīdinājumi. Šai informācijai ir pārāk mazs burtu izmērs, un tā slīd pa ekrānu pārāk ātri. Ja jāsaudzē redzes atlikums, cilvēki izmanto dzirdi kā pamata informācijas ieguves veidu.

Kopumā norāda, ka dažāda satura raidījumos, filmās vairāk nepieciešams izmantot audio aprakstus jeb tiflo komentārus. Kā labu piemēru norāda īsfilmu “Slima suņa murgi”. Tā ir Latvijas Kultūras akadēmijas studentu izveidota īsfilma ar audio aprakstu.

Kinoteātros labi noderētu aprakstošais audio austiņās. Aprakstošais audio ir filmām angļu valodā. Audiosatura veidošanas kultūra ir svarīga visiem, ne tikai cilvēkiem ar redzes FT. Informanti cer, ka daudzas problēmas nākotnē atrisinās mākslīgais intelekts un plašāka audiosintezatoru pielietošana. Pašlaik teksts nepilnīgi tiek pārveidots audio formātā. Skandināvijā, piemēram, ir speciālas ierīces, ko var pieslēgt televizoram ar šādu funkciju, ir arī speciālas aplikācijas. Latviešu valodā šādu iespēju pagaidām nav. Ierosina Saeimā noteikt, ka visām filmām (gan mākslas, gan dokumentālajām) ražošanas procesā jābūt audio aprakstiem. Īpaši lielu vērību būtu jāpievērš par Latvijas valsts budžeta līdzekļiem veidotām filmām.

Norāda, ka televīzijas kanālu logo vajadzētu būt vairāk izceltam, jo bieži tas saplūst ar ekrāna fonu. Uzskata, ka pieejamības uzlabošanai subtitri ir vajadzīgi visos kanālos, ne tikai Latvijas Televīzijā, bet arī TV3, TV24 un citos kanālos.

Viena no informantēm norāda, ka televīzijā ziņas saturu noplicina, neuzsver izņēmumus personu ar invaliditāti gadījumā. Piemēram, Covid-19 pandēmijas laikā ziņas ziņoja, ka veikalā var iet tikai pa vienam, bet publiski neminēja, ka persona ar invaliditāti veikalā var iet ar asistentu, jo tā ir izņēmuma situācija. Tāpat bieži ir norādes, ka ar suņiem veikalā iet nedrīkst. Bet netiek minēts izņēmums par suņiem - asistentiem.

Cilvēki ar daļēju dzirdes zudumu

Lai audiāli uztvertu informāciju, cilvēkiem ar daļēju dzirdes zudumu ir svarīgi redzēt mutes, lūpu kustības. Ir svarīgi, lai runātājus rāda tieši, jo kopplāni tāpat kā fona trokšņi tikai traucē un apgrūtina uztveri.

Kā norāda informanti, ir vairāki interesanti populārzinātniskie raidījumi kanālā “LTV1” un “LTV7”, bet tie ir nepieejami subtitru trūkuma dēļ. Dažiem raidījumiem subtitrus pievieno tikai atkārtojumā. Kopumā vajadzīgi ir reāllaika titri. Somijā un Igaunijā plaši tiek izmantoti teksta pierakstītāji (runas-teksta tulki), kas to dara tieši pasākuma laikā un šis teksts operatīvi tiek translēts. Tiešraides raidījumu subtitru sagatavošanā varētu izmantot to informāciju, ko raidījumu veidotāji sagatavo moderatoram.

Informanti skatās filmas, seriālus, taču ne visi ir subtitrēti. Muzikālos priekšnesumus ar runāšanu dziesmu pauzēs mērķa grupa neskatās, jo nav subtitru. Kopumā intervētajiem šķiet, ka Latvijas Televīzija pēdējos gados mazāk subtitrē populārzinātniskās filmas. Tāpēc skatās Viasat History, National Geographic kanālus. Atsevišķi raidījumi, piemēram, Latvijas Televīzijas raidījums “Kas notiek Latvijā?” ir atrodamī internetā, kur tos var skatīties ar subtitru iespēju. Taču šādu informāciju nepieciešams vairāk popularizēt, piemēram, norādot to subtitros. Ir daži raidījumi zīmju valodā, bet tie nav pieejami cilvēkiem ar daļēju dzirdes zudumu. “Panorāma” , “De facto” – reāllaika titri nav pieejami, par iepriekšējām dienām ir. Pozitīvā nozīmē tiek nosaukts TV 24 raidījums “Preses klubs”.

Attiecībā uz cilvēkiem ar daļēju dzirdes zudumu, kas nelieto zīmju valodu, uzskata, ka veidojas diskriminējoša situācija, kad aktuālā informācija tiek tulkota tikai zīmju valodā. Mērķa grupai nav skaidrs, kā draudu gadījumā informācija tiks nodota personām ar daļēju dzirdes zudumu, kuri nesaprot zīmju valodu.

Sporta spēles skatās, ja tās ir pietiekami dinamiskas un saista uzmanību arī bez komentēšanas, piemēram, hokejs. Būtu rekomendējama ātra teletaipa teksta lente ar īsu komentāru - sākuma informācija, kur spēle notiek, kas spēlē, un spēles gaitā - kas uz laukuma notiek.

Televīzijas diktori parasti runā pietiekami skaidri, bet intervējamie bieži nerunā pietiekami labi. Uzteic ziņu diktorus L.Roni, U.Štokmani, kuriem bija skaidra dikcija, labas lūpu kustības. Uzska, ka mūsdienās dikcijai netiek pievērsta pietiekama uzmanība. Runātais aizkadrā nav saprotams, ja rāda citu sižetu.

Norāda, ka bērnu filmām, raidījumiem noteikti vajadzīgi subtitri. Mazajiem bērniem ar daļēju dzirdes zudumu būtu vēlams kāds radījums vieglajā valodā.

**Cilvēki ar
pilnīgu dzirdes
zudumu**

Personas ar dzirdes zudumu skatās filmas, dažādus raidījumus, ziņas, ja ir zīmju valodas tulkojums vai subtitri. Kā pozitīvu piemēru uzteic kanālu "8TV" un "Fox", jo tajos vienmēr ir subtitri. Latvijas Televīzijas kanālos ne vienmēr ir subtitri. TV3 arī nav subtitru. Uzsver, ka ziņām un raidījumiem daudz lielākā īpatsvarā noteikti nepieciešami subtitri, t.sk. nepieciešami reāllaika titri.

Televīzijā skatās filmas. Norāda, ka esošais subtitru lielums ir par mazu. Tāpat norāda, ka, ja fons ir gaišs un subtitru burti ir balti, tos nevar izlasīt, jo nav kontrasta. Lietuvā subtitriem ir pamata fons, tāpēc tos ir viegli izlasīt un redzēt notiekošo. Lielbritānijā televīzijā subtitros var nošķirt, kurš runā. Sieviešu balss ir norādīta sarkanā krāsā, vīriešu balss dzeltenā krāsā. Tiek aprakstīts fons, piemēram, kāda melodija skan, vai durvis čīkst. Šādu praksi rekomendējams pārņemt arī Latvijā.

Attiecībā uz subtitriem, norāda, ka teksti subtitros tiek ātri mainīti, var paspēt izlasīt tikai pusi. Par subtitriem raidījumiem kopumā norāda, ka tas ir atkarīgs arī no tā, kāda televīzija ir pieslēgta. Dažiem operatoriem var uzlikt subtitrus, citiem nē. Norāda, ka komerctelevisijās ir slikti subtitri, trūkst fona apraksts. Uzska, ka TV3 saturs nav pieejams.

Kanālā "LTV1" biežāk skatās ziņas plkst. 18.00, jo ir tulkojums zīmju valodā un ir vairāk raidījumu ar subtitriem. Norāda, ka ziņās plkst. 18.00 surdotulka ekrāns ir par mazu, nepieciešams lielāks ekrāns, citādi burtiski "jāpielīp" pie ekrāna, lai redzētu

zīmes. Norāda, ka rīta ziņās ekrāna lielums ir labs, bet cilvēki paralēli pošas ikdienas gaitās, tāpēc nevar redzēt visu, ko tulko. Dienas ziņas strādājošie kavē, tāpēc ļoti svarīgi, ka tulkojums būtu arī vakara Panorāmā.

“LTV1” ir laba zīmju valoda un subtitri. Vienlaikus norāda, ka zīmju valodas tulkojumam nav pietiekami labs fons, reizēm apžilbst acis. Daudzām interesējošām programmām, piemēram, 4. studija, Degpunktā vai Laika ziņām, Bez Tabu nav subtitru un nav zīmju valodas tulkojuma. Latvijas Televīzijā skatās sporta programmas, bet norāda, ka intervijās nav zīmju valodas tulkojuma vai subtitru. Iesaka televīzijas filmām, ziņām iestrādāt iespēju izvēlēties satura pieejamību ar subtitriem vai zīmju valodā. Lielbritānijā un Zviedrijā, piemēram, šī izvēle pastāv.

Attiecībā uz satura saprotamību norāda, ka raidījumos, ziņās ir daudz jaunu vārdu, kurus nevar saprast. Atkarībā no cilvēka zināšanām var nesaprast pat 20 % - 50 % no satura. Ja diktors ātri runā, arī surdotulks ātri rāda, tad ir grūti saprast. Gana bieži cilvēki ar dzirdes zudumu pārprot mediju informāciju, mēdz strīdēties par to, kam ir taisnība. Lūdz atbalstu personām bez dzirdes FT informācijas, sarežģītu vārdu nozīmes skaidrošanai. Tādēļ ir apsverama iespēja veidot atsevišķus raidījumus zīmju valodā, piemēram, par aktuālākajām ziņām. Igaunijā, Somijā personām ar dzirdes zudumu ir savas atsevišķas ziņas aptuveni 10 minūšu garumā, kur pielāgotā saturā izstāsta būtiskāko.

Attiecībā uz subtitrēto un zīmju valodā tulkoto saturu norāda, ka Latvijā nepietiekami tiek domāts par bērniem ar dzirdes traucējumiem. Bērnu raidījumiem, multfilmām, filmām nav subtitru un tulkojumu zīmju valodā. Ir tikai daži raidījumi - viens, divi gadā. Tas, ka nav raidījumi, pasakas zīmju valodā, ietekmē šo bērnu tekstpratību un lasītprasmi arī nākotnē. Zīmju valodas tulkojumam bērniem televīzijā jābūt teatralizētam, ar mīmikām, kustībām.

Uzskata, ka kopumā televizora ekrānā nereti ir informācijas pārbagātība (surdotulks, slīdošā josla, subtitri, attēli u.c.). Grūti saprast, uz ko koncentrēt uzmanību.

**Cilvēki ar
garīga rakstura
traucējumiem**

Mērķa grupa televīziju bieži izmanto izklaidējoša rakstura interesēm, piemēram, filmām, mūzikas pārraidēm, pamatā vairāk atpūtas raidījumiem - ēst gatavošana,

“Ķepa uz sirds”, interjera raidījumi u.c. Patīk vienkārši, saprotami raidījumi, nereti tos ieslēdz tikai fonam, jo pašu raidījumu neskatās.

Uzskata, ka ir nepieciešami subtitri, lai varētu lasīt visi. Ja skatās filmas vai raidījumus, kuros attēla apakšā ir subtitri, norāda, ka tos ir grūti lasīt, jo subtitri ātri mainās – tie būtu ilgāk jāfiksē. Palīdzētu vieglās valodas izmantošana. Norāda, ka subtitru daļu nepieciešams veidot ar kontrastējošākiem burtiem. Vajadzētu vienvēidīgu ierāmējumu vai fonu, kas ir nemainīgs. Ir svarīgi, ka fons, uz kura tiek rakstīti burti, izceļ rakstīto. Apgrūtina tumši burti uz tumša fona vai gaiši burti uz gaiša fona.

Norāda, ka nepieciešams sinhronizēt informācijas uztveres ceļus – ko raksta, to ierunā un to arī rāda, citādi ir grūti koncentrēties un uztvert informāciju.

Ir personas, kas skatās arī ziņas. Norāda, ka žurnālistiem būtu jārunā vienkāršākā valodā. Ir daudz teksta, ko līdz galam nevar saprast. Viena dalībniece uzsvēra, uztrauc viss, kas notiek pasaulē, īpaši karš. Norāda, ka nav vajadzības visu pasniegt tik negatīvi, vairāk gribētu dzirdēt pozitīvo. Norāda, ka novērojama arī nekorekta vārdu un terminu lietošana, nekorekti atspoguļo informāciju, nevar saprast, ko grib pateikt.

No moderatoriem patīk M.Grīgalis un T. Bricis, kuri vada laika ziņas. Ir interesanti un patīkami skatīties, izteiksmīgi runā. Patīk arī tie, kas vada raidījumu “Latvijas Sirdsdziesma” – N. Zušs un V. Vītola, jo uz viņiem ir patīkami arī estētiski skatīties. Patīk kā runā B. Sīpeniece-Gavare.

Vairākiem grupas dalībniekiem nepatīk, kad cilvēki pārmaina savas balsis, vai tas, ka vienlaicīgi runā vairāki cilvēki, pārtraucot cits citu. Moderators nepiesaka, nepaskaidro, kurš runā. Īpaši grūti koncentrēties tiem, kas balstās tikai uz dzirdi – nevar saprast, kurš izsakās. Arī personām ar GRT traucējošas var būt blakus skaņas – infraskaņas un ultraskaņas (dažādi skaņu efekti).

Patīk attēli, grafikas. Norāda uz situāciju, ka, ja grafikas parādās, tad bieži tikai īsu brīdi, un persona ar GRT nespēj tās izpētīt.

Cilvēki ar kustību FT un

Mērķa grupas pārstāvji norāda, ka tādos raidījumos kā “Panorāma” un “TV3 ziņas” sižeti ir saprotami; ziņas ir labas, īsas un skaidras. Arī žurnālistu darbs apmierina.

citām

Uzskata, ka televīzijā labāks un saprotamāks saturs ir sabiedriskajam medijam.

saslimšanām

Komerckanālu žurnālistu kvalifikācija tiek vērtēta kā zemāka.

Viens no informantiem ir pamanījis un uzskata, ka ir atšķirība starp raidījumiem, kuri ir iepirkti no citām valstīm, un vietējā ražojuma raidījumiem, kuriem pietrūkst krāsas, tie izskatās pelēki. Arī līdzvērtīgi šovi ārzemju programmās šķiet vizuāli krāšņāki.

Programmu meklē, izmantojot viedās televīzijas sniegtās iespējas. Norāda, ka burtu lielums ir par mazu.

Vērtējot teksta saturu, norāda, ka ziņu saturs bieži ir negatīvs: “Visu laiku ir kas negatīvs. Vajag pozitīvas ziņas, lai cilvēki paši nepaliek negatīvi.” Uzsver, ka arī tad, ja informācija ir negatīva, eksistē dažādi veidi, kā to pasniegt.

Vērtējot saprotamību, atzīst, ka tajos gadījumos, kad dzimtā valoda ir latviešu valoda, teksts ir saprotams. Bet, ja latviešu valodu vēl mācās, kā arī cilvēkiem ar GRT televīzijā lietotie teksti var būt pārāk sarežģīti. Piemēram, ziņās lietotos sarežģītos un nepazīstamos terminus ir grūti saprast arī vecākiem cilvēkiem. Uzskata, ka sarežģītāka vārdu izvēle ir raksturīga tieši jaunajiem žurnālistiem. Ilgstoši strādājošos žurnālistus var saprast. Kā pozitīvu piemēru norāda žurnālistu J. Domburu, kurš uzdod ļoti konkrētus jautājumus, bet nesaņem tādas pašas atbildes. Kā labu piemēru norāda arī L. Vondu, kas vada ziņas un runā saprotami. Kā labu piemēru norāda žurnālistu A. Rozenbergu, kurš ir ierunājis filmas. TV 24 ir labs žurnālists J. Labucis, kurš sestdienas vakaros vada raidījumu par Ukrainu, jautājumus uzdod par tēmu, vienkārši un bez liekām replikām.

Mediju pārstāvju sniegtais viedoklis

Attiecībā uz televīzijas mediju sniegtajām atbildēm, pirmkārt, jāņem vērā, ka tika intervēti saturiski ļoti atšķirīgu televīzijas kanālu pārstāvji. Viena intervija ietvēra sabiedrisko mediju, Latvijas Televīziju, kurai ir kanāli “LTV1” un “LTV7”, kas ēterā nodrošina gan ziņas, gan dažādus raidījumus, filmas u.c. saturu. Otrs intervētais medijs “8TV” ir komercmedijs, kas pamatā ēterā raida filmas un seriālus.

Komerccmedijā tiek izmantoti divi piekļūstamības risinājumi – subtitrēšana un elektroniskie raidījuma apraksti. Subtitrētā satura apjoms veido ap 30 %. Citi papildu piekļūstamības risinājumi pašlaik netiek izmantoti un plānoti, jo tiek ievērotas visas likumā noteiktās prasības un saturs, risinājumi ir atbilstoši programmas stratēģijai. Tāpat kanāla saturu nav plānots paplašināt ar oriģinālr Raidījumiem, ziņām vai tiešraidēm. Līdzīgi kā citu komercmediju gadījumā tiek norādīts, ka televīzijas ienākumi ir atkarīgi no reklāmu ieņēmumiem un ir ierobežoti resursi, lai izstrādātu papildu piekļūstamības risinājumus.

Audio aprakstus ne sabiedriskā televīzija, ne komercmedijs nepraktizē.

Attiecībā uz sabiedrisko mediju - subtitri un zīmju valodas tulkojums ir galvenie izmantotie piekļūstamības formāti lineārajā televīzijā (t.i., nerunājot par portālu LSM.lv).

Audio aprakstu veidošanai televīzijai pietrūkst gan kompetences, gan resursu. Arī raidījumi un ziņas vieglajā valodā paredz faktiski atsevišķu satura ražošanu, kas šī brīža situācijā ir sarežģīti izpildāms uzdevums. Vienlaikus, digitālā platformā LSM.lv tiek nodrošināts saturs vieglajā valodā. Viegļās valodas izmantošana ir izaicinājums, jo nav daudz speciālistu šajā jomā.

Ārpus Latvijas ražotais saturs - dokumentālās filmas, seriāli, filmas, animācijas filmas - vienmēr un pilnībā tiek tulkotas latviešu valodā. Tiek ierunāts latviešu valodas teksts un tiek izveidoti arī subtitri. Oriģinālsaturs, ko veido pati televīzija, ir ļoti daudzveidīgs. Sadarbībā ar LNS, ir izstrādāts raidījumu saraksts, kurš jau vēsturiski tiek nodrošināts ar zīmju valodas tulkojumu. Piemēram, Dienas ziņas, atsevišķas valsts nozīmes pārraides, svētku pasākumi, raidījums “Viens pret vienu”, “Aizliegtais paņēmiens”, “Kas notiek Latvijā?”. Tāpat arī bērnu raidījumiem. Zīmju valodas tulkojums dievkalpojumiem ir nodrošināts samēra nesen, un tas tiek nodrošināts pēc lūguma. Savukārt no zīmju valodas tulkojuma “Krustpunktā” televīzija atteicās, jo pēc tā nebija pieprasījuma. Tādējādi sadarbībā ar LNS tiek izvērtēti raidījumi, kuriem ir nepieciešams tulkojums vai subtitri. Kanālos “LTV1” un “LTV7” kopā subtitri un zīmju valodas tulkojums tiek nodrošināts 38 % no visa satura (2024. gada I pusgada dati).⁸⁸

Lielāko daļu Latvijas Televīzijas satura portfeļa daļu veido tiešraides raidījumi, kā Rīta Panorāma, Panorāma, visi informatīvi dokumentālie raidījumi, translācijas. Šos raidījumus titrēt ir izaicinājums, jo nav pieejams mākslīgais intelekts vai citi rīki. Subtitri tiek nodrošināti pēc pārraidēm - tikai

⁸⁸ “LTV1” pirmajā pusgadā ar subtitriem bija nodrošināti 27,37 % un 13,54 % satura ar zīmju valodas tulkojumu. Savukārt “LTV7” kanālā 33,96 % subtitri un 1,52 % ar zīmju valodas tulkojumu. Šī proporcija starp subtitriem un zīmju valodas tulkojumu ir tāpēc, ka “LTV7” kanālā salīdzinoši vairāk ir iepirktais saturs, maz ir oriģinālsatura, līdz ar to procentuāli lielāks subtitrētais saturs.

atkārtojumiem, bet arī tad ne visā apjomā, jo kapacitāte ir ierobežota. To dara manuāli. Subtitrus neveido ziņu raidījumiem, jo tie ir ikdienas raidījumi un to saturs ātri noveco. Subtitrus nodrošina tiem raidījumiem, kuru saturs un aktualitāte ir ilgmūžīgāka. Subtitrus pakāpeniski nodrošina arī arhīvā esošajiem raidījumiem, kurus rāda Latvijas Televīzijas programmās. Tulkot arhīvu neviens normatīvs nenosaka, bet tā ir sabiedriskā medija iniciatīva.

Intervētajai komerctelevisijai ir izstrādāta stratēģija piekļūstamības nodrošināšanai cilvēkiem ar FT. Komercedijs norāda, ka tajā ir iekļauta likumā noteikto prasību nodrošināšana, jo nav finanšu resursu, lai nodrošinātu, piemēram, zīmju valodas tulkojumu. Nav bijušas konsultācijas ar NVO pārstāvjiem, bet visām aktualitātēm tiek sekots līdzi. Sabiedriskais medijs norāda, ka speciāla stratēģija nav izstrādāta, vadās pēc normatīvajiem aktiem, NEPL stratēģijas, vadlīnijām, regulāri sniedz atskaites u.c.

Sabiedriskais medijs norāda, ka nākotnē uzskata par nepieciešamību veicināt piekļūstamību bērniem domātajiem raidījumiem, vēlas attīstīt saturu vieglajā valodā. Audio aprakstiem ir vēl tālāks ceļš ejams. Tiks turpināts darbs pie zīmju valodas tulkojuma attīstīšanas, plānots nodrošināt zīmju valodu koncertiem, Dziesmu svētku saturam u.c.

Abu intervēto mediju gadījumā tiešā vai pastarpinātā veidā ir bijusi sadarbība ar NVO piekļūstamības jautājumos. Pastarpinātā formā tā ir dalība NEPLP semināros, kur notiek sarunas/diskusijas arī ar NVO pārstāvjiem. Latvijas Televīzija arī tiešā veidā sadarbojas ar LNS, mazāk ar Latvijas Neredzīgo biedrību, ar biedrību "Rīgas pilsētas "Rūpju bērns"" un Viegglās valodas aģentūru.

Attiecībā uz izvirzītajiem rādītājiem - subtitrēts un zīmju valodā tulkots saturs – Latvijas Televīzija šobrīd ir sasniegusi 38 % rādītāju, taču sasniegt 50 % 2027. gadā būs izaicinoši. Piemēram, šobrīd ar zīmju valodas tulkojumu ir maksimāli noslogoti zīmju valodas tulki. Attiecībā uz intervēto komerctelevisiju – subtitrētais saturs veido aptuveni 30 % un pārsniedz noteikto 3 % robežu un 2027. gadā plānotos 5 %.

Attiecībā uz to, kā televīzijas satura veidošanā iesaistītie speciālisti gūst informāciju par piekļūstamības jautājumiem, tiek norādīts, ka viens no informācijas ieguves avotiem ir NEPLP semināri un darba grupas. Latvijas Televīzija no 2024. gada ir piekļūstamības projekta vadītājs, kurš koordinē subtitru izveides un zīmju valodas tulkojuma nodrošinājuma plānošanu, budžetu, koordinē sadarbību ar NVO un veic citus darbus atbilstoši mērķim. Kopumā ar piekļūstamības risinājumiem integrēti strādā visas Latvijas Televīzijas nodaļas. Ir nepieciešama iekšējās izpratnes

veicināšana satura veidotājiem, režisoriem, žurnālistiem un visiem citiem iesaistītajiem. Papildus Latvijas Televīzija ir EBU Access grupā, kurā ir daudzu Eiropas valstu sabiedriskie mediji. Šajā grupā apvienojas eksperti, kas atbild par piekļūstamību, dalās pieredzē, izstrādā jaunas iniciatīvas. Līdz 2025.gada pirmajai pusei nepieciešams izstrādāt iekšējos dokumentus, vadlīnijas satura piekļūstamībai. Iekšējās vadlīnijās jādefinē arī tehniskas detaļas, piemēram, kā izskatās zīmju valodas tulks, kā ģērbies, cik lielam attēlam ir jābūt u.c. aspektus.

Turpinājumā 12. tabulā ir sniegts īss kopsavilkums par mediju sniegtajām atbildēm uz personu ar invaliditāti paustajiem ieteikumiem piekļūstamības uzlabošanai.

12. tabula. Pārskats par televīzijas kanālu īstenoto praksi pieklūstamības nodrošināšanā

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Televīzijas kanālu īstenotā prakse
Nodrošināt lielāku pavadošā teksta burtu lielumu, ilgāku tā fiksēšanu. Izvairīties no slīdošajām lentām	Ir standarts, kas tiek ievērots, bet standarta ietvaros var būt atšķirības, piemēram, starp Panorāmu vai kādu kultūras raidījumu. Komercedijs norāda, ka būtu nepieciešams noteikt, kāds ir rekomendējamo burtu lielums un fons.
Televīzijas kanāla logo izvietot lielākā izmērā, izcelt to no fona	Logo nosaka standarta ētera programmatūra, kurā tiek uzlikts logo. Tam ir paredzēta noteikta vieta. Attiecībā uz kontrastu informācija ir precizējama. Komercedijs norāda, ka tā logo ir izcelts un liela izmēra.
Nodrošināt lielāku subtitru izmēru, pietiekami spēcīgu burtu un fona kontrastu - fiksētu subtitru fonu. Subtitros ar krāsu palīdzību nošķirt balsis (piemērs no Lielbritānijas, kur televīzijā subtitros sieviešu balss ir norādīta vienā krāsā, vīriešu balss citā krāsā; tiek raksturots fons, piemēram, kāda melodija skan, vai durvis čīkst)	Burtus un kontrastus nosaka standarts. Vienlaikus komercedijs norāda, ka būtu vēlams piemērs, regulējums, kādam burtu lielumam un fonam vajadzētu būt. Vai subtitri ir augšā vai lejā, kāds ir fons – tas ir atkarīgs no satura. Ja ir, piemēram, melnbaltas filmas, ir jāveido subtitru lente. Ir saturs, kuru medijs iepērk un kurā jau ir subtitri. Tādos gadījumos subtitrus izvieto augšā. Krāsas balsu nošķirtībai subtitros ir nākotnes jautājums. To primāri varētu īstenot iepirktajam saturam, kur ir pietiekami daudz laika subtitru sagatavošanai. Iespējams, to varētu darīt arī, titrējot atkārtojumus. Šobrīd primārais uzdevums ir nodrošināt, lai subtitri būtu pietiekami kvalitatīvi, lai varētu saprast, par ko iet runa.
Nodrošināt subtitrus visiem raidījumiem, nodrošināt reāllaika titrēšanu, piemēram, šovos, apbalvošanas ceremonijās, debatēs u.c. raidījumos (De facto, Bez tabu, Degpunktā utt)	Reāllaika subtitri šobrīd ir medija lielākais izaicinājums, jo vieglāk subtitrēt ir arhīvu. Pašlaik nav iespējams nodrošināt tiešraides subtitrus, jo tie nav labā kvalitātē. Attiecībā uz subtitriem, kur iekavās tiek norādīts, ka, piemēram, rej suns vai skan mūzika - tuvākajā laikā to būtu grūti nodrošināt reāllaikā raidījumos.
Izcelt svarīgo informāciju subtitros, īpaši ārkārtas situācijās	Tas ir tehnisks jautājums. Jautājums ir arī par to, kā identificēt, kura ir svarīgākā informācija uz kopīgās informācijas fona, piemēram raidījumā De facto.

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Televīzijas kanālu īstenotā prakse
Nodrošināt subtitrus un zīmju valodas tulkojumu bērnu raidījumiem	Komercedija saturā nav bērnu raidījumu, nav arī filmas un seriāli bērniem. Sabiedriskais medijs norāda, ka tas ir nākotnē risināms jautājums. Zīmju valodas tulkojums ir nepieciešams bērniem, kuriem ir dzirdes zudums, to šobrīd nodrošina oriģinālsaturam. Nākotnē noteikti būtu nepieciešams zīmju valodas tulkojums arī plašākam bērnu raidījumu lokam.
Palielināt surdotulka ekrānu dienas ziņās (labais piemērs – rīta ziņās)	Zīmju valodas tulkojums tiek nodrošināts tikai sabiedriskajā medijā. Tas, kā izskatās surdotulks, ir pārrunāts ar LNS. Par izmēru - logs ir atbilstošs tam, kādu loga izmēru konkrētajā pārraidē izmanto. Tas aizsedz ekrānu, tāpēc variācijas iespējas ir ierobežotas.
Surdotulka fonam izvēlēties maigāku toni, kas mazāk apžilbina acis	Šajā jautājumā ir atšķirīgi mērķa grupas viedokļi.
Nodrošināt tehnisku iespēja izvēlēties televīzijas satura pieejamību ar subtitriem vai zīmju valodā, līdzīgi kā tas ir citās valstīs	Šobrīd tiek nodrošināti vai nu subtitri, vai zīmju valodas tulkojums. Izvēles iespējas nav. Tas nozīmētu, ka viss saturs ir jāpielāgo divos veidos. Tas ir ļoti apjomīgs resursu jautājums. Kapacitāte un resursi šobrīd ir ierobežoti.
Dažādiem raidījumiem, sporta raidījumiem un filmām izmantot audio aprakstus, jo īpaši filmām, kuras ir veidotas par valsts budžeta līdzekļiem	Ir veiktas pārrunas ar Kino centru un kinorežisoriem, ka principā tam ir jābūt kā valsts pasūtījuma daļai, jo valsts pasūta kvalitatīvu saturu un tas nozīmē ne tikai scenāriju, filmēšanu un iekrāsošanu, bet arī subtitrus, transkripcijas izveidi, audioaprakstu sagatavošanu. Vajadzētu būt tā, ka valsts finansētai filmai, neatkarīgi no tā, kurā kanālā to rāda, jābūt subtitrētai. Visam jaunajam saturam sabiedriskais medijs nodrošina subtitrus, kas nav audioapraksti. Kā norādīts iepriekš, audioaprakstiem ir vajadzīgas speciālas zināšanas. Jāatrod speciālisti, kas to varētu darīt, jāsaprot, kā to tehnoloģiski pareizi darīt, cik laiku tas prasa, kādas ir medija tiesības.
Komentēt ekrānā redzamo attēlu un slidošajās lentās saturu, īpašu vērību pievērst laika ziņu pasniegšanai, lai	Sadarbībā ar LNS laika ziņas tiek nodrošinātas ar zīmju valodas tulkojumu, bez subtitriem. Zīmju valodas

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Televīzijas kanālu īstenotā prakse
tiktu atspoguļota visa kartē esošā informācija	tulkošana kopumā ir daudz reižu dārgāka nekā subtitrēšana, kurai ir plašāka pielietojamība.
Nodrošināt moderatorus ar labu dikciju, kuri saglabā noteiktu tempu, runā izteismīgi; nepieļaut ātru runu, kas apgrūtinā ar zīmju valodas tulkojumu	Sabiedriskā medija moderatoriem, žurnālistiem ir valodu kursi. Ziņu dienestā ir cilvēki, kuri labo tekstus, lai tie būtu labskanīgi, gramatiski un literāri pareizi. Domājot par saturu un ziņām, tiek domāts arī par runas ātrumu. Pie tā tiek strādāts, bet ir grūti panākt, ka visi runās vienotā veidā.
Moderatoram iepazīstināt ar sevi, cilvēkiem, kas sižetā runā, vai ir studijas viesi, t.sk. norādot runātāja amatu (pavadošās joslas rakstīto tekstu pasniegt audiāli) Nepieļaut situācijas, kad vienlaikus runā vairāki cilvēki, cits citu pārtrauc (slikts piemērs ir politiskās debates). Pieteikt katru diskusijas dalībnieku brīdī, kad viņš runā Pievērst uzmanību raidījuma viesu dikcijai, saprotamai izteiksmei (nepieciešamības gadījumā sniegtot īsu instruktāžu)	Ziņu sižeti iet viens aiz otra, apakšā ir dienas ziņu kopsavilkums. Paralelitāte nav iespējama. Par pieteikšanu – medijs piekrīt. Reizēm informāciju liek tikai pavadošajā joslā, lai ietaupītu laiku. Raidījuma vadītājs parasti piesaka sevi un arī runātājus. Diskusijās to dara vienreiz, ekrānā tas tiek parādīts ar subtitriem. Diskusiju kultūra ir tāda, ka cilvēki runā viens otram virsū, un to nav iespējams noregulēt paredzamā, strukturēta veida formā. Piemērs, ir raidījums “Kas noteik Latvijā” - raidījuma vadītājs lūdz nepārtraukt citu runātāju, bet viesi to turpina darīt.
Nelietot agresīvu fona mūziku laikā, kad moderators runā Izvairīties no fona trokšņiem, infraskaņām un ultraskaņām	Mūzika neskan brīdī, kad runā moderators.
Izvairīties no kopplāniem, kadrēt runātāju, lai ir redzamas runātāja lūpu kustības. Kur tas nav iespējams, lietot subtitrus	Šobrīd tas tehnoloģiski nav iespējams. Ir kopplāns, vidējais plāns, runātāji, radot kopējo audiovizuālo tēlu. Tas ir audiovizuālais saturs, tādēļ tiek pievienoti subtitri vai zīmju valodas tulkojums.
Padarīt piekļūstamākas sporta spēļu translācijas – regulāri atkārtot spēles laiku, iepazīstināt ar laukumā esošās komandas sastāvu, regulāri sniegt informāciju par spēles rezultātu,	Šis jautājums attiecas uz konkrēta moderatora profesionalitāti. Cilvēki, kas komentē spēles, ir sportisti. Viņi to nedara ikdienā, tās ir specifiskas zināšanas. Ne visas vēlmes ir savietojamas ar standarta sporta spēļu translāciju. Ja izmanto atkārtotāšanas iespējas ar daudzām

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Televīzijas kanālu īstenotā prakse
Īpaši, ja tas strauji mainās, nodrošināt lielāka izmēra burtus un ciparus spēles rezultātam un spēles laikam. Nodrošināt teksta lenti sporta raidījumos ar īsu komentāru - kur spēle notiek, kas spēlē, un spēles gaitā - kas uz laukuma notiek, kurš iemeta vārtus. Nodrošināt zīmju valodu, subtitrus sporta intervijās	grafikam, ir daudz informācijas. Tad orientējas uz to, ka viss, kas ir redzams, nav jāatspoguļo. Minētie ieteikumi varētu būt radio formāts. Un kopā ar vieglo valodu tas ir formāts, kuru varētu veidot. Par sportu ir liela interese, tāpēc 2023.gadā tika uzsāktas studijas intervijas ar zīmju valodas tulkojumu. Ne katrās sporta spēles, bet pasaules čempionātā hokejā vai kādās nozīmīgākās spēlēs varētu domāt par piekļūstamības paplašināšanu. Varētu domāt par atsevišķu kanālu, piemēram, internetā vai radio. Nākamgad Latvijas Televīzija tiks apvienota ar Latvijas Radio, tādējādi šo jautājumu varētu risināt. Tam būtu nepieciešams papildu finansējums.
Nelietot norādes “paskatieties uz ekrānu” vai “zvaniem pa tālruni nr., kas redzams ekrānā”, kā arī no tādiem televīzijas konkursiem (piemēram, Bez Tabu), kur uzdod jautājumus par ekrānā redzēto	Šis ir punkts, par kuru ir jāinformē darbinieki.
Informāciju pasniegt vienkāršā valodā, būtiskākās ziņas – vieglā valodā	Ir identificēts kā aktuāls un nākotnē risināms jautājums.
Nodrošināt bērnu raidījumus vieglā valodā	Ir redzams, ka bērni ļoti labprāt skatās iepirkto animāciju. Uz iepirkto saturu ir ierobežotas tiesības par konkrētu lietošanas reižu skaitu un izvietojuma laiku. Ieguldot līdzekļus subtitrēšanai vai zīmju valodas tulkošanai, jāņem vērā, ka pēc gada saturs ir jādod atpakaļ vai jāpērk jaunas tiesības uz to pašu. Attiecībā uz oriģinālsaturu - bērnu interese zūd. Bērni labprātāk izmanto LSM.lv. Portāla Bērnistabā liek puzzles, krāso grāmatas, reizina. Līdz ar to tas ir satura virziens, kurš tiks attīstīts.
Mazināt informācijas piesātinājumu ekrānā (surdotulks, slīdošā josla, subtitri, attēli u.c.); sinhronizēt	Kopumā piekrīt, ka informācijas ir daudz. Tomēr norāda, ka televīzijā satura veidošanas princips visbiežāk ir tāds, ka informācijas ceļi pārklājas. Jautājuma risināšanā būtu vērtīgi uz klausīt citu valstu pieredzi.

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Televīzijas kanālu īstenotā prakse
informācijas uztveres ceļus – ko raksta, to ierunā, to rāda	
Nodrošināt lielāku balansu starp pozitīvām un negatīvām ziņām	Šajā aspektā paļaujas uz to, kādas valstī konkrētajā brīdī ir aktuālās ziņas.
Pievērst uzmanību žurnālistu lietotajai terminoloģijai – lai tā būtu korekta	Turpmāk vairāk pievērsīs uzmanību šim aspektam.
Vairāk izmantot vizuālos uzskates līdzekļus - attēlus, grafikus un tos ilgāka fiksēt televizora ekrānā	Attiecībā uz šo pastāv atšķirīgi un pat pretēji uzskati – ir bijis ieteikums vairāk stāstīt, ne rādīt.
Televīzijas sadaļas nodalīt skaidrāk, izmantot skaidru burtu un fona kontrastu, rast labāku risinājumu, kas palīdz labāk nolasīt raidījuma laikus;- Televīziju aplikācijas veidot tā, lai to saturu būtu iespējams nolasīt – t.i., salāgot ar programmu tālrunī, kas nolasa ekrānā redzamo tekstu.	Šo aspektu nevar komentēt, jo nav bijusi pieredze.

3.4. Interneta mediji

Personu ar invaliditāti un viņu intereses pārstāvošo NVO sniegtais viedoklis

Cilvēki ar redzes FT Piekļuvei interneta medijiem cilvēki ar redzes FT izmanto palīg līdzekļus, kas nodrošina ekrāna palielinājumu. Datorpeles lietošana prasa lielāku redzes piepūli.

Ja jāsaudzē redzes atlikums, notiek pāreja uz dzirdi kā pamata veidu informācijas ieguvē. Izmanto telefonus vai datorus ar programmu, kas nolasa ekrānā redzamo tekstu. Tomēr, kā norāda, ne visu informāciju var nolasīt, piemēram, attēlus un

ekrānu uzņēmumus, jo tiem nav pievienots alternatīvais teksts vai audio apraksts.

Tāpat svarīgi, lai nebūtu ierobežotas iespējas pārveidot, pielāgot informāciju personu ar redzes FT vajadzībām. Tiek uzsvērts, ka ir apgrūtināši, ja tīmekļvietnēs tiek ierobežotas iespējas palielināt tekstu un attēlus, mainīt fontus, krāsas. Par tīmekļvietņu pielāgošanu – norāda, ka Apeirona mājaslapa ir labs piemērs, kur ērti var mainīt vizuālo noformējumu, var ierakstīt un lejuplādēt nolasīto tekstu.

Sabiedriskie mediji vairumā gadījumu nodrošina ērtu informācijas piekļūstamību (piemēram, LSM.lv). Komercediji ne vienmēr nodrošina ērtu piekļūstamību (interneta televīzija Go 3 tiek minēta negatīvā nozīmē, pozitīvā - jauns.lv). Jauns.lv gadījumā ir labi, ka balss sintezators nolasa tekstu. Bet to nevar iepauzēt. Arī NRA, jauns.lv, LA lielākoties ar nolasīšanas funkciju viss ir kārtībā.

Viens no informantiem uzskata, ka klausīšanās pogai kā iespējai būtu jābūt jau iestrādātai visās tīmekļvietnēs, jo daudzās tādu nav.

Tāpat ir nepieciešama automātiska funkcija palielināt burtus, lai var vieglāk izlasīt tekstu. Ir svarīga pietiekama attēla izšķirtspēja, lai, to pietuvinot (palielinot), burtus var izlasīt.

Lai vieglāk orientētos ziņu portālu saturā, navigācijas pogām ir jābūt vienkopus, bet atdalītām, kā arī kontrastainām. Norāda, ka ir diezgan grūti tīmekļvietnēs meklēt ziņas, jo ir pārāk daudz reklāmas un kustīgās reklāmas, kas “staigā” pa tīmekļvietni un traucē. Neredz to, ko meklē, bet redz to, ko nemeklē.

Arī interneta medijiem ir svarīgs burtu un fona kontrasts. Nevajadzētu būt, piemēram, baltiem burtiem uz gaiši zila fona, baltiem burtiem uz dzeltena fona, tumši pelēki burti uz gaiši pelēka fona un citas nekontrastainas kombinācijas, jo pat, palielinot tekstu ekrānā, viss saplūst kopā. Nav labi, ja tiek izmantots slīpraksts, labāk uztverams ir treknraksts. Problēmas rada neērti lasāmi burtu fonti. Nepatīk fonti, ko lieto diena.lv; nepatīk šauri, izstiepti fonti. Visērtākais burtu veids ir Sans Serif. Attiecībā uz cipariem un burtiem norāda, ka problēma mēdz arī būt tāda, ka redzes FT dēļ informāciju var izlasīt nepareizi, piemēram, uzraksts uz autobusa Nr. 13 izskatās kā burts “B”. Un, ja izlasa nepareizi, redzes problēmu dēļ var rasties pārpratumi, kļūdainas situācijas.

Ar video kvalitāti portālos nav problēmas, jo svarīgāka ir skaņa.

Problēmas sagādā uznirstošās reklāmas, kurām bieži vien grūti atrast aizvēršanas krustiņu, vai arī, aizverot šo reklāmu, var trāpīt uz reklāmu, vai arī kādu navigācijas pogu. Uzsver, ka tā ir mājaslapu programmēšanas kļūda, jo programmētājam vajadzētu tajā vietā pievienot alternatīvo tekstu – aizvērt. Tad programmatūra šo atpazītu un varētu vieglāk aizvērt. Kā pozitīvu piemēru izceļ Santa.lv, jo šajā portālā reklāmas nav uzbāzīgas un ir podziņa “klausīties” labā latviešu valodā.

Bieži vien rakstiem ir reklāmas pārrāvumi, kas apgrūtina lasīšanu. Ieteikums ir informāciju un tās izkārtojumu neveidot raibu, jo ļoti krāsainas tīmekļvietnes apgrūtina uztveri. Un, kā jau minēts, nodrošināt burtu un fona kontrastu.

Attiecībā uz saprotamību, viens no informantiem norāda, ka LSM.lv portālā reportāžās vajadzētu runāt vienkāršākā valodā, lai informāciju varētu saprast arī tie, kuriem ir grūtības ar valodas uztveri un sapratni. Diktori runā pārāk ātri, dikcija pat ir laba, bet ātrums slikts.

**Cilvēki ar
daļēju dzirdes
zudumu**

Lasāmo interneta mediju uztverē personām ar daļēju dzirdes zudumu īpašu ierobežojumu un specifisku vajadzību nav.

Interneta medijos podkāstus un video neskatās (piem., videoziņas la.lv portālā), ja tajos nav subtitru. Nav pamanīts, ka būtu norāde, vai kādai videoziņai, podkāstam kādā ziņu portālā ir pieejami subtitri. Tā kā subtitru parasti nav, tos neatver. Ja rakstītais teksts atkārtο videoziņā runāto, par to nesatraucas.

Ziņu diktoru (raidījuma vadītāju) informācijas pasniegšanas veidu, skaņu un klausīšanās funkciju nevar komentēt, jo neskatās, ja nav subtitru. Attiecībā uz satura saprotamību un uztveramību norāda, ka ir jūtams, ka trūkst teksta korektoru.

Daudzi videoklipi – ziņas, sarunas - tiek atrasti nejauši (vai arī YouTube piedāvā), to skatīšanās atkarīga no laika, intereses. Lai uzņemtu šāda veida informāciju, tiek tērēts laiks (atšķirībā no personām bez dzirdes FT, kuriem informācijas uztvere parasti ir kā fons citām savām darbībām).

Nepatīk uznirstošās reklāmas.

**Cilvēki ar
pilnīgu dzirdes
zudumu**

Patīk LSM.lv portāls, jo tur ir apraksti. Delfos uzskata, ka ir grūti saprast. Jaunieši lieto dažādas aplikācijas, gara informācija neinteresē. Norāda, ka arī sociālo tīklu (Tiktok u.c.) īsajos video faktiski var uzzināt to pašu, ko publicē žurnālos vai ziņās – tikai koncentrētā formā.

Norāda, ka internetā rakstītais teksts ir sarežģīts. Reizēm tas ir īsāks nekā presē, tāpēc saprotamāks. Tekstus bieži jālasa vairākkārtīgi, lai saprastu to saturu. Ir atšķirība, vai cilvēks nedzird kopš dzimšanas vai dzirde zaudēta dzīves laikā. Ja dzīves laikā un latviešu valoda ir kā dzimtā valoda, tad saprot. Ja dzimtā valoda ir zīmju valoda, tad ir ļoti grūti saprast sarežģītākus, garākus tekstus. Norāda, ka tekstu vēlams papildināt ar attēlu.

Norāda, ka reāllaika titri ir smieklīgi, reizēm tulkojums ir šausmīgs un nav lasāms. Nav saprotams, ko cilvēks runā. Filmu Google tulkojums ir ar kļūdām. YouTube kanālā atsevišķām filmām ir subtitri, tad var skatīties.

Uzskata, ka ir novēlota informācija par krīzes situācijām. Maz informācijas par tehniskiem risinājumiem un iestatījumiem, lai saņemtu 112 ziņas vienmēr, ne tikai tad, kad ieiet aplikācijā.

**Cilvēki ar
garīga rakstura
traucējumiem**

Liela daļa intervēto cilvēku ar GRT ar datoru nestrādā, jo nemāk un nav intereses mācīties, jo tas ir nogurdinoši. Tie informanti, kuri izmanto internetu, zina, kā atrast informāciju. Internetā labprāt skatās dzīvnieku attēlus, video par dabu, bet neinteresē politisku rakstu, interviju lasīšana vai skandaložu notikumu apraksti.

Lielākā problēma ir tā, datora ekrāns nogurdina acis. Izaicinājums vizuālai informācijas uztverei medijos ir reklāmu mirguļojumi, iestarpinājumi, kas novirza no satura uztveres, ja cilvēks lasa un mēģina izprast rakstīto. Tā kā šī mērķa grupa ir ar kognitīva rakstura traucējumiem un psihiskām saslimšanām, tad blakus efekti informācijas apstrādē rada problēmas satura uztverē.

Ir pierasts, ka raksti ir organizēti slejās, tādēļ ir grūti pārslēgties, ja rakstam pa vidu ir reklāmas laukums. Cilvēkam ir grūti saprast, vai lasāmais ir beidzies, vai nē. Grūti saprast, kur turpināt lasīt tālāk. Norāda, ka labāk, lai reklāma ir sākumā vai beigās. Apgūtina arī tas, ja ir jāpāršķir jauna lapa.

Ja ir kustību traucējumi, lieto pielāgotu peli, grūti pārtīt garos rakstus ar reklāmām, apgrūtinot ar peli manevrēt.

Informanti arī norāda, ka ir pasliktinājusies rakstītā teksta kvalitāte - bieži redzams zemas kvalitātes saturs un teksts, pāritekšanās, pārrakstīšanās.

**Cilvēki ar
kustību FT un
citām
saslimšanām**

Cilvēki ar kustību FT un citām saslimšanām norāda, ka internetā var atrast visu.

Atzīmē, ka ir dažas tīmekļvietnes, kuras nevar lietot, jo tās nav izstrādātas vizuāli uztverami, burtu lielums ir par mazu, grūti lasāmas. Arī tekstu izvietojums varētu būt labāks. Viņi lasa informāciju tajās tīmekļvietnēs, kur tā ir saprotama un vieglāk uztverama.

Mērķgrupas pārstāvji domā, ka krāsas, attēlu un teksta izvietojums ir katra cilvēka gaumes lieta, kā arī tīmekļvietņu vizuālais tēls ir gaumes lieta. Informants kā negatīvu piemēru norāda portālu “Kas jauns”, jo to nevar uztvert. Portālam ir jauns vizuālais tēls, bet burti mazi un grūti salasāmi, tāpēc nevar uztvert informāciju. Parasti informants lasa portālus “Apollo”, “Delfi”, bet arī tur saredz ne tikai plusus, bet arī mīnus.

Tika izteikti arī ieteikumi interneta portālos uzlabot saturu. Piemēram, izņemot un arhivējot vecas ziņas - tās, kas ir vecākas par vienu nedēļu, citādi ar peli ir jābraukā, jāmeklē, un tas ir lieki. Cilvēkiem ir svarīgi uzreiz redzēt jaunāko informāciju. Informants atzīmē, ka daži raksti ir par garu, un informāciju nevar saprast, bieži, rakstu izlasot, jāsecina, ka galvenais ir pašās tā beigās.

Tika izteikts viedoklis, ka ir pārāk daudz reklāmu, un arī žurnālistu kvalifikācija ir kritusies: “Virsraksts ir skaļš, bet saturs nekāds.” Kā negatīvie piemēri tiek minēti raksti portālos “Delfi” un “Apollo”.

Informanti uzskata, ka cilvēka spējas atrast informāciju internetā ir atkarīgas arī no cilvēka prasmēm. Katrā portālā ir kādas problēmas. Piemēram, Latvijas Radio tīmekļvietnē atrast konkrētus raidījumus var būt sarežģīti pat tad, ja cilvēkam ir labas datora lietošanas zināšanas un prasmes. Masu mediju tīmekļvietnēm ir jābūt maksimāli vienkāršām, tām jāatbilst un tajās ir jāņem vērā Web lietošanas principi, tostarp jāņem vērā lietotāju, cilvēku ar invaliditāti, viedoklis.

Plašsaziņas līdzekļu tīmekļvietnēs ir jādomā par simbolu izvietošanu, lai saprastu, uz kuriem simboliem ir jāspiež taustiņš, lai atvērtu informatīvas sadaļas. Jāpadomā par bultu lielumu, jo pretējā gadījumā ir grūti izmantot tīmekļvietnes - navigēt tajās. Tīmekļvietnēs būtu jābūt iespējai pārslēgt kontrastus, palielināt burtus. Pat, ja datoros ir atbilstošas programmas, bet cilvēks tās nav lietojis, tad nezināšanas dēļ rodas problēmas piekļūt informācijai. Tāpat satura pieejamībā svarīgi ir lietotie termini, kur, kādus un kādā kontekstā lieto, pretējā gadījumā informācijas jēga zūd.

Mediju pārstāvju sniegtais viedoklis

Pētījuma ietvaros tika veiktas intervijas ar trīs dažādu interneta mediju pārstāvjiem – sabiedrisko mediju “LSM.lv”, nacionāla mēroga mediju “DELFI” un mediju, kam ir reģionāls raksturs - “liepajniekiem.lv”. Pieklūstamības risinājumiem izmantotās prakses medijos ir dažādas.

- **Iespēja nolasīt tekstu.** Neviena no medijiem neizmanto šādu risinājumu. Komercediji norāda, ka ir bijis mēģinājums šādu risinājumu ieviest testa versijā, taču to lietotāju skaits ir bijis zems, tādējādi ieguvumi nav samērogojami ar izdevumiem, jo pakalpojuma nodrošinājumam ir lielas uzturēšanas izmaksas.
- **Saturs vieglajā valodā.** Komercediji norāda, ka speciāls saturs vieglajā valodā netiek veidots, bet žurnālisti informāciju pasniedz aizvien vieglākā valodā. Mediji orientējas uz jebkuru auditoriju, tai skaitā jauniešiem, kas maz lasa. Lai piesaistītu katru lietotāju – visa informācija tiek pasniegta pietiekami kodolīgi, tēžu veidā, vienkāršā valodā. Sabiedriskajam medijam ir projekts - ziņas vieglajā valodā LSM.lv, sadarbībā ar Latvijas Radio. Tā ir atsevišķa satura plūsma - ziņu kopsavilkums, kas ir vienāds gan Latvijas Radio, gan LSM.lv portālā.
- **Subtitrēšana.** Attiecībā uz subtitru veidošanu prakse ir dažāda. Viens no medijiem norāda, ka videosižetus neveido, bet pārpublicē. Līdz ar to par tā saturu un pieklūstamību personām ar invaliditāti atbildību nenes. Otrs komercedijs norāda, ka sociālajos medijos subtitri tiek nodrošināti gandrīz 99 % gadījumos. Portālā, kurā pārsvarā tiek publicēti pilnie raidījuma ieraksti, tikai 1 % gadījumu. Sabiedriskais medijs audiovizuālajiem failiem izmanto subtitrus. Subtitrus pakāpeniski un secīgi nodrošina arī arhīvā esošajiem raidījumiem. REplay.lsm.lv (attiecībā uz “LTV1” un “LTV7” kalendārā gada ietvaros pārraidīto saturu) 2023. gadā ar subtitriem bija nodrošināti 27 %, ar zīmju valodas tulkojumu 7 %, bet 2024. gada pirmajā pusgadā 26 % ar subtitriem un 11 % ar zīmju valodas tulkojumu.
- **Audio apraksti.** Audio aprakstus neviena no medijiem šobrīd nenodrošina.

Sabiedriskais medijs norāda, ka tīmekļvietnē ir ietverti slēptie atribūti - dažādi parametri, kur medijs apraksta, kas kur atrodas - citiem paskaidrojošiem tekstiem, lai ar ekrānlasītājiem būtu vieglāk nolasīt saturu. Sabiedriskais medijs pēc VARAM ieteikuma ir sācis strādāt pie tīmekļvietnes veidošanas pieklūstamākā formātā. Ir izlaboti konstatētie defekti, kurus parāda automātiskie rīki. Reizi gadā tiek veikta visu lapu analīze, pārbaudīta lapu struktūra. No rīkiem medijs ir izmantojis Lighthouse un Accessibility Insights. Tādējādi tika pievērsta uzmanība fontu izmēriem, kontrastiem,

jo īpaši krāsu kontrastiem. Uzmanība tiek vērsta arī uz virsrakstu izmēriem. Tiek analizēts, kā funkcionē TAB taustiņš.

Viens no komercmedijiem arī norāda, ka pirms kāda laika tika izmantots kāds no piekļūstamības rīkiem, lai uzlabotu/salāgotu krāsu un kontrastu izvēli reklāmas baneros cilvēkiem ar dažāda spektra redzes traucējumiem. Komercmediju pārstāvji norāda, ka būtu vērtīgi iesaistīt NVO, lai testētu tīmekļvietnes, tādējādi tiktu identificēts, vai pastāv atšķirības starp mērķa grupas viedokli un rīku sniegtajiem secinājumiem.

Kopumā testēšana digitālajā vidē tiek novērtēta kā viens no lielākajiem izaicinājumiem, jo tas ir laikietilpīgs process un paralēls citiem testēšanas darbiem. Ir jāpārlicinās arī par drošību un satura ievainojamību, jāpārbauda daudz fragmentu kodu. Sagaidāms, ka nākotnē būs nepieciešams papildu programmētājs, lai testēšanu veiktu.

Attiecībā uz citiem nākotnē ieviešamiem risinājumiem – viens no komercmedijiem norāda, ka ir uzsākts darbs pie vispārējas informācijas piekļūstamības risinājuma izstrādes mobilajās ierīcēs. Pirmkārt, attiecībā uz to, kā piedāvāt mainīt burtu izmēru. Otrkārt, nodrošināt tumšo fonu, jo pētījumos un aptaujās ir secināts, ka ir cilvēki, kas vieglāk uztver tekstu/informāciju, ja tā ir uz gaiša fona, un ir cilvēki, kas vieglāk uztver uz tumša fona. Medijs norāda, ka laiku atpakaļ bija ieviests TAB taustiņš funkcionalitātei cilvēkiem ar redzes traucējumiem, bet tas šobrīd tehnisku pārmaiņu laikā nedarbojas. To paredzēts atjaunot līdz 2025. gada janvāra beigām.

Sabiedriskā medija pārstāvis norāda, ka varētu novirzīt resursus bērnu satura plašākai piekļūstamības nodrošināšanai, veidojot gan audioaprakstus, kam šobrīd pietrūkst gan kompetences, gan resursu, gan zīmju valodas tulkojumu, gan subtitrus. To visu būtu iespējams izvietot LSM.lv vietnē, jo bērniem domātais saturs nenoveco un katru gadu nāk klāt jauni bērni, kuriem šis saturs ir aktuāli nepieciešams. Vienlaikus sabiedriskais medijs norāda, ka jau šobrīd saturs bērniem ir pieejams ar lielu zīmju valodas tulku, turklāt specifiski attēlojot arī emocijas.

Vēl nākotnē sabiedriskajos medijos varētu atvieglot navigāciju interneta vietnē, lai cilvēki vieglāk varētu atrast to, ko vēlas. Piemēram, lai cilvēks ar dzirdes zudumu varētu viegli piekļūt saturam, kur būtu atrodamas anotācijas vai grāmatzīmes, vai raidījuma satura apraksts. Audioaprakstu veidošana tuvākajā laikā nav iespējama, jo ir resursu ietilpīga. Kā norāda sabiedriskais medijs, arī citu valstu kolēģi vairāk uzmanības velta navigācijai, fonu lielumam, kontrastiem un pārējiem aspektiem, kas atvieglo informācijas uztveramību. Kopumā medijs norāda, ka lielākais pieprasījums ir digitālajā vidē, līdz ar to prioritāte ir digitālo vadlīniju ievērošana un paplašināšana, lai saturs

būtu pieejams vienmēr. Domājot par personām ar kustību traucējumiem - šobrīd ar vienu pirkstu nav iespējams navigēt, dot komandas un tikt pie satura, tādējādi tas varētu būt virziens, ko attīstīt.

Sadarbība ar NVO piekļūstamības risināšanā ir bijusi vienam no komercmedijiem un sabiedriskajam medijam. LSM.lv gadījumā lapa tika testēta sadarbībā ar personām ar redzes traucējumiem. Medijam ir sadarbība arī ar LNS. Viens no komercmedijiem regulāri veido aptaujas, lai lietotāji izteiktu savu viedokli par produktu, saturu, dizainu. No atbildēm gan nav iespējams identificēt, vai un cik lielu īpatsvaru veido tieši personas ar FT. Mediji norāda, ka nākotnē sadarbība ar NVO noteikti būtu attīstāma un mediji laprāt pieņemtu NVO palīdzību piekļūstamības ieteikumu identificēšanā. Kopumā mediji norāda, ka informācija par dažādiem piekļūstamības jautājumiem tiek saņemta no NEPL padomes vai tās organizētajos semināros. Speciāli kursi netiek organizēti.

Laika un finanšu resursi, kā arī informācijas trūkums kopumā ir galvenie izaicinājumi piekļūstama satura internetā veidošanā. Turpinājumā 13. tabulā ir sniegts īss kopsavilkums par mediju sniegtajām atbildēm uz personu ar invaliditāti paustajiem ieteikumiem piekļūstamības uzlabošanai.

13. tabula. **Pārskats par interneta mediju īstenoto praksi piekļūstamības nodrošināšanā**

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Interneta mediju īstenotā prakse
Attēliem vienmēr pievienot skaidrojošo aprakstu - alternatīvo tekstu vai audio aprakstu	Attēliem lielākoties ir pievienoti apraksti. Attēlu skaidrojošais apraksts tiek ievietots arī tekstā. Dinamiskā satura gadījumā pielikt attēlam alternatīvo tekstu ir redaktoru atbildība. Ja kādam attēlam tas trūkst, tas norāda uz nepieciešamību medijam izglītēt redaktorus.
Nodrošināt pietiekami spēcīgu burtu un fona kontrastu. Izvēlēties piemērotu fontu (piemēram, Sans Serif), nelietot šaurus un izstieptus burtus, saglabāt vienādu burtu fontu viscaur tekstā	Viscaur tiek lietots viens burtu fonts. Netiek lietoti šauri un izstiepti burti. Tiek izmantots fonts, kas viegli lasās un ir ar vienādu burtu platumu. Fonta un fona kontrasts tiek ievērots, taču ir atsevišķi izņēmumi, kad tas nav pietiekami spēcīgs.
Nelietot teksta slīprakstu	Komercmediji slīprakstu izmanto citātos un svešvārdos, bet neizmanto kā pamatelementu. Arī sabiedriskais medijs slīprakstu izmanto reti, vienlaikus ir novērojams, ka raksta sākumā tas tiek lietots arī tam, lai nodotu saturisku informāciju. Medijs norāda, ka tiks veikts izglītojošs darbs ar redaktoriem.

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Interneta mediju īstenotā prakse
Tīmekļvietnēs neierobežot iespējas pārveidot un pielāgot informāciju (palielināt, mainīt fontus, krāsas)	Izmantotās prakses ir dažādas. Ir mediji, kam ierobežošana nav uzlikta vai kas to plāno noņemt. Ir medijs, kas ļauj palielināt tekstu, bet neļauj mainīt krāsas.
Nodrošināt automātisku funkciju palielināt burtus, mainīt kontrastus	Nav nodrošināta automātiskā funkcija palielināt burtus, mainīt kontrastus. Burtu palielināšana iespējama manuāli, piemēram, ar Ctrl + kombināciju. Viens no medijiem norāda, ka mainīt fontus vai krāsas varētu būt problemātiskāk, jo dizaineriem jāpārbauda, vai viss ir kārtībā, īpaši attiecībā uz krāsām.
Iestrādāt klausīšanās pogu un iespēju nolasīt tekstu, kā arī iepauzēt tekstu	Nevienā no medijiem netiek nodrošināta šāda iespēja, jo tā prasa papildus resursus vai nav bijis attiecīgs pieprasījums. Sabiedriskajā medijā rakstiem, kurus sagatavojis Latvijas Radio, ir iespēja lasīt tekstu un noklausīties to audio formātā.
Nodrošināt pietiekamu attēla izšķirtspēju, lai, to pietuvinot (palielinot), tā saturu var izlasīt	Pēc iespējas tiek ievietoti attēli, fotogrāfijas, infografikas ar augstu izšķirtspēju. Bet, tā kā ziņu portāla mērķis ir nodrošināt ātru informācijas apriti un, ja, piemēram, kāds aculiecinieks atsūta kādu bildi/foto/video, kas uzņemta ar viņa mobilo ierīci, tad diemžēl šo attēla/video kvalitāti nevar uzlabot.
Navigācijas pogas izvietot vienkopus, uzskatāmi atdalot, kā arī veidot ar lielāku kontrastu	Navigācijas poga ir izvietotas vienkopus. Atšķiras kontrasta lietojums.
Izvairīties no uznirstošajām reklāmām, no reklāmu mirguļojumiem un iestarpinājumiem; reklāmās padarīt redzamāku aizvēršanas pogu, kā arī programmējot iestrādāt alternatīvo tekstu reklāmas aizvēršanai. Nelietot kustīgās reklāmas. Neveidot teksta pārrāvumus ar reklāmām	Reklāmas ir raksturīgas komercmedijiem, jo to finansējumu veido ieņēmumi no reklāmas. Medijs nevar ietekmēt reklāmu dizainu. Jautājums ir risināms ar reklāmas aģentūrām, kas veido reklāmas. Ja tiek iegādāts abonements, saturs ir pieejams ar samazinātu reklāmu skaitu.

Personu ar invaliditāti / NVO sniegtais ieteikums	Interneta mediju īstenotā prakse
Informāciju un tās izkārtojumu neveidot raibu, jo ļoti krāsainas tīmekļvietnes apgrūtina uztveri	Tīmekļvietņu dizains ir pietiekami vienkāršs, piezemēts. Ziņu sadaļa netiek veidota raiba. Raibumu un krāsainību rada reklāmas, kuras medijam nav iespēja ietekmēt.
Izmantot vienkāršu valodu. Būtiskākās ziņas pasniegt vieglā valodā. Dažādos informācijas pasniegšanas veidus – piemēram, iekļaujot attēlus un infografikas	Informāciju lasītājiem mediji kopumā pasniedz vienkāršoti. Pārpublicētie raksti no ziņu aģentūrām netiek pārveidoti. Tiek izmantoti dažādi informācijas pasniegšanas veidi – gan iekļauti grafiki, gan attēli. Latvijas Televīzija un Latvijas Radio kopā nodrošina ziņas vieglajā valodā.
Nodrošināt skaidru runātāju dikciju, pareizas intonācijas un uzsvarus	Ja medijs veido šo saturu, pie tā tiek piedomāts. Ja saturu pārpublicē – interneta medijs to nevar ietekmēt.
Nodrošināt raidījumu subtitrus, ja netiek nodrošināts pavadošais teksts	Sabiedriskajā medijā arhīva raidījumi tiek subtitrēti. Komercediju gadījumā plānots plānots šo jautājumu risināt. Ja medijs saturu pārpublicē, subtitrus tas neveido.
Lielāku uzmanību vērst uz teksta kvalitāti, piesaistot korektorus	Korektori tiek iesaistīti. Ja ir kāda akūti steidzama ziņa, tā tiek publicēta bez korektora iesaistes, lai nodrošinātu ātrāku informācijas nodošanu lasītājam. Viens no medijiem norāda, ka korektors nav ziņām krievu valodā.
Vecākas ziņas strukturēt, veidojot arhīvu	Tiek veidots arhīvs.

4. Cita identificētā informācija un problemātika saistībā ar pētāmo jomu

4.1. Redzes FT (daļējs un pilnīgs redzes zudums)

Saskaņā ar veikto diskusiju un interviju rezultātiem, personām, kuras ir zaudējušas redzi/kļuvušas vājredzīgas dzīves laikā, ir psiholoģiski un fiziski grūti pārorientēties uz dzirdes izmantošanu kā pamata informācijas ieguves kanālu, īpaši tad, ja vājredzība stauji pasliktinās vai redze zaudēta vecumdienās. Gados jaunāki cilvēki ātrāk adaptējas dzirdes uztverei.

Kopumā pastāv dažādi redzes palīg līdzekļi. Daudz palīdz automatizētie rīki, kas pārveido redzamo informāciju audioformā. Viedierīcēs un datoros ir pieejamas balss komandas, runājošās aplikācijas. Taču automatizētos rīkus biežāk apgūst un izmanto gados jaunāki un vidēja vecuma cilvēki. Diskusijas dalībnieki norāda, ka cilvēki vecumā pēc 60 gadiem, progresējot vājredzībai, ātrāk kļūst depresīvi, viņiem ir grūti pārslēgties uz palīg līdzekļu izmantošanu, nav tehnoloģiju lietošanas pieredzes. Gados jaunāki viegli atrod informāciju internetā, gados vecākie pārsvarā izmanto radio.

Intervijās un diskusijās personas uzsvēra, ka medijiem vairāk vajadzētu konsultēties ar jomas ekspertiem informācijas piekļūstamības nodrošināšanā cilvēkiem ar dažādiem FT. Tāpat tiek norādīts, ka jau studiju procesā, sagatavojot mediju speciālistus, apmācībā vajadzētu iekļaut studiju kursu par informācijas piekļūstamības aspektiem.

Mērķa grupa norāda uz nepieciešamību piekļūstamību nodrošināt ne tikai medijos, bet arī citos pasākumos un vietās. Piemēram, nodrošināt audio aprakstus sporta spēļu laikā, līdzīgi, kā tas tiek nodrošināts arī citās valstīs. Nodrošināt audio aprakstus filmām kino teātros. Kopumā uzlabot piekļūstamību arī valsts un pašvaldības iestāžu informācijai.

Attiecībā uz organizāciju pieredzi sadarbībā ar medijiem norāda, ka galvenais iebildums attiecībā uz informācijas tālāku pārpublicēšanu ir attēlu ievietošana bez audioapraksta vai alternatīvā teksta, teksta pārveidošana dizainā, kas neveicina satura piekļūstamību.

4.2. Dzirdes FT (daļējs dzirdes zudums)

Saskaņā informantu norādīto, lielākā daļa no personām ar dzirdes FT, ir personas, kurām ir daļējs dzirdes zudums, kam dzirde ir pasliktinājusies dzīves laikā – traumu, saslimšanu rezultātā un dzirdei pasliktinoties arī ar vecumu. Norāda, ka dzirdei pasliktinoties, cilvēki var noslēgties, kļūst depresīvi. Gados jaunāko cilvēku ekonomiskais potenciāls netiek pilnvērtīgi izmantots.

Personas ar daļēju dzirdes zudumu visbiežāk neprot zīmju valodu, tai nepieciešami citi informācijas piekļūstamības risinājumi. Uzsver, ka informācijas uztveres un vajadzību ziņā pastāv atšķirības starp personām kurām ir daļējs dzirdes zudums un personām, kurām dzirde zudusi pilnībā. Pauž uzskatu, ka valsts institūcijas nepietiekami uzklausa, sadzird un izprot personas ar daļēju dzirdes zudumu. Tiek aktualizēts jautājums, kur personas ar daļēju dzirdes zudumu kopumā iegūst informāciju par problēmām, ārstniecību, rehabilitāciju, tehnoloģiskajiem palīg līdzekļiem, atbalsta pasākumiem, par citu personu ar daļēju dzirdes zudumu dzīves pieredzi, invaliditātes kārtošanu, logopēdiju, bērnu ārstēšanu un apmācību u.tml. Vecāki, kuru ģimenē piedzimis bērns ar dzirdes traucējumiem, cer sagaidīt informatīvu materiālu par to, kā audzināt, ārstēt, izglītēt savu bērnu, lai viņš varētu iekļauties sabiedrībā. Raksti par audioloģiju, logopēdiju, iekļaujošo izglītību, cilvēku personisko pieredzi internetā un presē ir. Taču tiek norādīts, ka tie ir izvietoti dažādās vietnēs, dažādos žurnālos.

Kopējā iezīme personām ar daļēju dzirdes zudumu ir tā, ka informācijas sadzirdēšanā traucē fona trokšņi, kā arī ir būtiski, lai šīs personas redzētu runātāja mutes, lūpu kustības, lai runātājam būtu pareiza artikulācija. Grūtības rada augsto frekvenču sadzirdēšana.

Personām ar daļēju dzirdes zudumu aktuāls un satraucošs ir jautājums par piekļūstamību informācijai ārkārtas, kritiskajās situācijās - kā varēs sadzirdēt sirēnas, radio sniegto informāciju (bez subtitriem un iespējas redzēt mutes kustības).

Attiecībā uz informācijas sadzirdēšanu nozīmīgs izaicinājums ir labu dzirdes aparātu pieejamība. Pieaugušajiem ar 1-2. dzirdes traucējuma pakāpi valsts apmaksātus dzirdes aparātus nepiešķir, tādēļ tie ir jāiegādās par personīgiem līdzekļiem vai jāmeklē palīdzība biedrībā. Tiem, kuriem ir 3.-4. dzirdes traucējuma pakāpe, ir ierobežotas iespējas iegūt invaliditātes statusu. Par valsts līdzekļiem ne vienmēr tiek piešķirti piemērotākie aparāti. Biedrība "Sadzirdi.lv" saņem sūdzības par nepiemērotiem aparātiem. Tāpat ir sarežģīti panākt, ka kompensē dzirdes aparātu iegādi un implantu remontu bērniem. Problēmas rada bateriju nomaiņa. Aktualizē nepieciešamību iesaistīt darba devējus dzirdes aparātu iegādē gadījumos, kad tie ir nepieciešami darba pienākumu izpildei.

Norāda uz nepieciešamību piekļūstamību nodrošināt ne tikai medijos, bet arī citos pasākumos un vietās. Piemēram, kultūras namos, īpaši ārpus Rīgas, kā arī dažādos citos pasākumos ir nepieciešami reāllaika titri. Norāda, ka ir nepieciešams veicināt sabiedrības un dažādu speciālistu izpratni par personu ar daļēju dzirdes zudumu vajadzībām. Nepieciešams uzlabot piekļūstamību izglītības procesā, jo, kā norāda, pedagogi bieži runā, staigājot pa klasi vai rakstot uz tāfeles, kas apgrūtina bērnu spēju viņus saprast, jo nav redzama mutes kustība. Kā labais piemērs tiek minēta Čehija, kur ir speciālas programmas pedagogu izglītošanai par to, kā strādāt ar bērniem, kuriem ir daļējs dzirdes zudums.

Kā negatīvu aspektu norāda to, ka Latvija nepiedalījās projektā par vienotu invalīda invaliditātes karti Eiropā, kas dotu iespēju saņemt atlaides transportā pieredzes apmaiņas pasākumos ES.

Attiecībā uz organizāciju pieredzi sadarbībā ar medijiem norāda, ka gatavo relīzes preseī par notikumiem, piedalās radio raidījumos, televīzijā. Informē par savām problēmām, piedalās diskusijās, bet nejūt, ka šādam skaidrojošam darbam būtu atdeve. Norāda, ka ir maz iespēju izteikties medijos un pastāstīt par personu ar dzirdes traucējumiem problēmām un vēlamajiem risinājumiem.

4.3. Dzirdes FT (pilnīgs dzirdes zudums)

Uzsver, ka informācijai cilvēkiem ar dzirdes FT jābūt pasniegtai vizuāli. Tiem, kuru dzimtā valoda ir zīmju valoda, ir svarīga vienkāršas un vieglas valodas lietošana. LNS ik nedēļu tiekas cilvēki ar dzirdes zudumu, lai uzzinātu nozīmīgākos notikumus un apspriestu mediju ziņu saturu, kas daļā gadījumu viņiem ir bijis pārāk sarežģīts vai raisa pārpratumus. LNS pārstāvji cenšas pielāgot ziņu saturu vieglākā formā, pamainot vārdus un saliekot akcentus, lai tas ir skaidrs un nepārprotams visiem, īpaši tiem, kuriem zīmju valoda ir dzimtā valoda.

Diskusijā tika apspriesta surdotulku kvalifikācija. Kopumā informanti norāda, ka surdotulkam jāprot pielāgoties dažāda auditorijai – citam patīk, ka visu detaļās pastāsta, citiem tulkojums nepieciešams vienkāršāks un īsāks. Galvenā surdotulka auditorija ir personas, kurām rakstu valoda nav stiprā puse. Vairāk rekomendējams piesaistīt surdotulkus ar dzirdes FT, kas labāk izprot situāciju. Surdotulku bez dzirdes FT iesaka iesaistīt tiešraižu tulkošanā. Kā pozitīvu norāda to, ka Ministru kabineta preses konferences tiek tulkotas zīmju valodā.

Norāda uz nepieciešamību piekļūstamību nodrošināt ne tikai medijos, bet arī citos pasākumos un vietnēs. Kā piemērs tika norādīta nepieciešamība ministriju tīmekļvietnēs iestrādāt pogu, kuru uzspiežot, tiktu nodrošināta informācija zīmju valodā. Uzska, ka nevienai no ministrijām tīmekļvietnēm informācija nav īsti piekļūstama.

Diskusiju dalībnieki uzsvēra, ka medijiem nepieciešams vairāk sadarboties ar LNS, lai noskaidrotu cilvēku ar dzirdes traucējumiem vajadzības vēl pirms dažādu aplikāciju izstrādes, nevis tikai testēšanas laikā.

4.4. Garīga rakstura traucējumi (GRT)

Saskaņā ar veikto diskusiju un interviju rezultātiem, informanti uzskata, ka medijos ir liels negatīvo ziņu daudzums. Nav līdzsvara starp pozitīvās un negatīvās informācijas daudzumu. Tas, lai arī nav satura pieejamības jautājums, ietekmē personu ar GRT vēlmi izmantot medijus. Norāda, ka, sākoties karam, medijos tika atspoguļota ļoti agresīva, negatīva ziņu plūsma. Tas personām ar GRT radīja trauksmi, jo viņas to uztvēra tā, ka Latvijā ir sācies karš.

Specifiska iezīme personām ar vidējiem un smagiem GRT ir tā, ka reklāmas šī grupa uztver kā patiesību. Tādējādi reklāmu saturam ir ļoti liela ietekme uz viņu dzīvi. Šīm personām ir grūtības izmantot kritisko domāšanu, lai atšķirtu viltus ziņas no patiesām. Līdz ar to praksē rodas dažādi pārpratumi.

Kopumā vieglās valodas jautājums ir tas, kas personām ar GRT rūp visvairāk. Svešvārdu lietošana, garu vārdu lietošana rada grūtības. Informāciju pasniedzot, nepieciešams izvairīties no gariem, sarežģītiem vārdiem, divdabja teicieniem, aforismiem, epitētiem, salīdzinājumiem, pārnestās nozīmes vārdiem. Personām ar GRT ir atšķirīgas intereses, visu saturu nav iespējams pielāgot.

Piekrīt, ka ziņas par aktualitātēm būtu jāveido vieglā valodā. Iespējams, pietiktu ar nedēļas apkopojumu vieglajā valodā par svarīgāko Latvijā un pasaulē, jo raidlaiks ir dārgs. Iespējams, tas būtu jādara internetā (piemēram, portālā "LSM.lv"), kur būtu iespējamāk veidot atsevišķu sadaļu vieglajā valodā (grafikas, attēli, pielāgots saturs).

Norāda, ka trūkst vieglā valodā pielāgotu materiālu par vēlēšanām, par tiesībām, par datu aizsardzību. Personām ar GRT ir grūti saprast, par ko balsot. Nav pielāgotu partijas programmu. Svarīgāko, izglītojošo informāciju nepieciešams izcelt vizuāli vai viegliem vārdiem. Pastāstīt par to, kāpēc ir jādodas vēlē, kā notiek vēlēšanas u.tml. jautājumiem.

Tāpat uzmanība tiek vērsta uz ētiskiem jautājumiem mediju darbā. Tiek norādīts, ka žurnālisti nekorekti mēdz atspoguļot cilvēkus ar invaliditāti. Kā nekorekts tiek norādīts jēdziens "mūžīgie bērni", jo tas ir ANO Konvencijai neatbilstošs. Kā nekorekta tiek norādīta kampaņa "Dzer, brauc, pievienojies!", jo daļā sabiedrības radās interpretācija, ka personas ratiņkrēslos ir pārgalvīgie šoferi.

Kopējie mērķa grupas ieteikumi:

- Jāveido sadarbība ar medijiem ar mērķi padarīt redzamu grupu - personas ar GRT.

- Dažādos medijos jāveicina informācijas vieglajā valodā veidošana – krāsu, burtu lielums, lapaspušu izkārtojums, attēlu izvietošana atbilstoši vieglās valodas principiem.
- Lieku trokšņu, skaņu un papildus efektu neizmantošana, lai nenovērstu uzmanību.
- Nepieciešams popularizēt infografikas, ceļa kartes, kas uzskatāmi attēlo informāciju.
- Sinhronizēt informācijas uztveres ceļus – ko raksta, to ierunā, to rāda (ja nav TV, tad attēli);
- Turpināt skaidrojošo filmu veidošanu Youtube kanālā.
- Veikt izmaiņas likumdošanā, kur tiek noteikts, ka ir informācijas, kas iestāžu mājas lapās ir jāpublicē vieglajā valodā.

4.5. Kustību un citi FT

Kā norāda informanti, ja vien personai nav kombinēti FT, specifisku vajadzību attiecībā uz mediju satura piekļūstamību šai grupai nav. Personas izmanto to, kas ikdienā ir ērtāk lietojams un pieejams. Drīzāk aktuāls ir tehnoloģiju izmantošanas pratības jautājums, kā arī finanšu līdzekļu pieejamība mediju iegādē. Tika norādīts, ka ir būtiski, lai netiktu samazināts bezmaksas televīzijas kanālu skaits.

Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Atbilstoši Satversmes 91. un 100. panta nosacījumiem, ikvienam un bez jebkādas diskriminācijas ir tiesības brīvi iegūt informāciju. Mediju darbību attiecībā uz iedzīvotāju tiesībām iegūt informāciju Latvijā reglamentē Satversme, starptautiskie, ES tiesību akti un nacionālie tiesību akti.

Latvijā mediju darbību regulē trīs likumi: likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”, EPL un SEPLPL. Katrs no likumiem regulē konkrētu mediju darbību. Likumā “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” norma par informācijas pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti nav iekļauta. Savukārt abos pārējos likumos ir ietverta norma par informācijas pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti. Vienlaikus jānorāda, ka EPL ir tiesības pašiem noteikt prioritātes, kāda satura pieejamība primāri tiks veicināta, kādām programmām un kādai mērķa grupai. No 2025. gada 28. jūnija spēkā stājas Pieklūstamības likums un tam pakārtotie Ministru kabineta 2024. gada 27. februāra noteikumi Nr. 128 “Preču un pakalpojumu pieklūstamības prasības.” Šis likums attiecas arī uz drukātajiem medijiem gadījumos, ja līdzās drukātam izdevumam tiks uzturēta medija digitālā versija internetā.

Stratēģiskos uzstādījumus un rīcības attiecībā uz pieklūstamību nosaka arī divi nozares attīstības plānošanas dokumenti. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālajā stratēģijā 2023.–2027. gadam plānotie rezultatīvie rādītāji ir norādīti tikai subtitrētam un surdotulkotam saturam, turklāt tie ir atšķirīgi no “Plānā personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju veicināšanai 2024.–2027. gadam” norādītajiem sasniedzamajiem rādītājiem. Secināms, ka šie risinājumi pamatā ir attiecināmi uz satura pieklūstamības veicināšanu personām ar dzirdes FT. Nav definēti rezultatīvie rādītāji pieklūstamības risinājumiem personām ar redzes traucējumiem un GRT. Savukārt SEPL padomes darbības stratēģijā 2022.–2025. gadam pakalpojumu pieklūstamības jautājumi atsevišķi nav iekļauti un personas ar invaliditāti nav norādītas.

Likumos nav norādītas arī konkrētas informācijas pieklūstamības prasības, tehniskas normas vai standarti, kuri būtu jāievēro informācijas pasniegšanā, lai tā būtu pieklūstama personām ar dažāda veida FT. Taču atsevišķi tehniski risinājumi ir ietverti Vadlīnijās 1 un Vadlīnijās 2.

EPL izvēlētie pieejamības risinājumi lielākoties ir subtitri. Zīmju valodas tulkojums tiek nodrošināts pamatā tikai SEPL. Abi risinājumi galvenokārt ir vērsti uz piekļūstamības veicināšanu personām ar dzirdes FT. Iztrūkst risinājumu personām ar redzes traucējumiem.

NEPLP kompetencē ir informācijas sniegšana un sūdzību par jebkādam problēmām saistībā ar EPL pakalpojumu vai informācijas piekļūstamību personām ar invaliditāti uzklausišana.

Plašsaziņas līdzekļu pieejamības uzlabošana ir svarīga, lai nodrošinātu, ka visas personas neatkarīgi no FT veida var piekļūt mediju saturam un iesaistīties tā apspriešanā. Veiktais pētījums norāda, ka piekļūstamība informācijai atšķiras gan pēc FT veida, gan invaliditātes smaguma pakāpes.

Piekļūstamības jēdziens kopumā ir cieši saistīts ar universālā dizaina principu, kas paredz produktu, programmu, pakalpojumu, informācijas veidošanu tā, lai tā būtu pieejama ikvienam, neatkarīgi no personas fiziskajām vai uztveres spējām.

Veicot pētījumu secināms, ka daļai mediju nav pietiekami laba izpratne par personu ar dažāda veida FT specifiskajām vajadzībām. Atsevišķiem medijiem mēdz būt maldīgs priekšstats par patieso auditorijas apmēru, kam ir nepieciešami konkrēti piekļūstamības risinājumi, piemēram, attiecībā uz dzirdi. Pētījumā bija novērojami gadījumi, kad dzirdes traucējumus informanti galvenokārt asociē ar personām ar pilnīgu dzirdes zudumu un attiecīgi nepieciešamību pēc zīmju valodas tulkojuma. Taču jānorāda, ka ne visas personas, kurām ir dzirdes FT, saprot zīmju valodu. Līdz ar novecošanos dzirde visbiežāk pasliktinās, tādējādi auditorijas apmērs, kurai ir aktuāli subtitri, īpaši reāllaika raidījumos, bieži vien ir lielāka nekā sākotnēji tiek uzskatīts.

Raidījumu piekļūstamības risinājuma izvēlē šobrīd pamatā tiek izmantots vai zīmju valodas tulkojums, vai subtitri, bet ne abi kopā. Mediji to pamato gan ar izmaksām, gan ar izaicinājumu spēēt titrēt un korekti pierakstīt to, ko reāllaikā konkrēta persona runā. Attiecībā uz subtitriem ir būtiski arī atzīmēt to, ka tie nav piekļūstami visām sabiedrības grupām. Piemēram, personām ar GRT, kā arī personām, kurām dzimtā valoda ir zīmju valoda, subtitru izpratne var sagādāt izaicinājumus, informācija var tikt pārprasta. Tādēļ subtitri, īpaši par valstiski svarīgiem notikumiem, būtu nepieciešami arī vieglā valodā.

Kopumā ārējā līdzfinansējuma trūkums, komercmediju ieskatā nevienlīdzīga konkurence reklāmās un ierobežojumi attiecībā uz valsts valodas lietošanu, kas samazina ieņēmumus no reklāmām, ir galvenie šķēršļi, kas traucē un var nākotnē kavēt dažādu piekļūstamības risinājumu ieviešanu.

Komercmediji kopumā ir gatavi reaģēt uz piekļūstamības prasībām, ja papildu prasības tiks ieviestas. Vienlaikus mediji vēlētos saņemt arī valsts atbalstu dažādu risinājumu ieviešanai. SEPL

gadījumā galvenais izaicinājums piekļūstamības risinājumu plašākā pielietojumā ir nepietiekama cilvēkresursu kapacitāte, valsts finansējuma ierobežotais ietvars un spēja algot tādus speciālistus, kas būtu konkrēta piekļūstamības risinājuma lietpratēji.

Lielākais EPL uzmanības fokuss līdz šim ir bijis uz subtitrēšanu un zīmju valodas tulkojumu. Mazāk ir izdarīts citās jomās, kuras ir saistītas ar redzes vai uztveres ierobežojumiem. Vienlaikus jānorāda, ka ir bijušas atsevišķas mediju iniciatīvas, kas ir orientētas uz to auditorijas daļu, kurai ir redzes FT. Tas galvenokārt izpaužas piemērotāka burtu un fona kontrastu izvēlē, burtu lieluma izvēlē, rindstarpās, izcēlumos, lapu navigācijā. Audiovizuālā satura audio aprakstu izveide, mediju ieskatā, šobrīd būtu visgrūtāk ieviešama resursu un prasmju trūkuma dēļ.

Maz aktualizēti ir arī tie risinājumi, kas ir paredzēti cilvēkiem ar GRT vai personām ar ierobežotu vārdu krājumu (personas, kuru dzimtā valoda ir zīmju valoda). Vienlaikus komercmediji norāda, ka problēma šajā jomā tiek risināta caur to, ka žurnālista darbs medijos ir vērsts tam, lai sarežģītāku informāciju pasniegtu vienkāršākā veidā. Vienlaikus komercmediji nenoliedz, ka varētu tikt veidoti apkopojumi vieglajā valodā. Taču mediji norāda, ka tam ir nepieciešami gan speciālisti, gan papildu resursi. Tāpat ir būtiski izvērtēt, kāda satura informācija ir tā, kura primāri būtu jānodrošina viegli uztveramā valodā. Vairāku komercmediju ieskatā, sabiedriskajiem medijiem primāri būtu jābūt tiem, kuri informāciju sagatavo dažādām sabiedrības grupām, t.sk. ar dažāda veida FT.

Attiecībā uz prasībām par subtitrēto un zīmju valodā tulkoto saturu, situācija intervēto mediju starpā ir atšķirīga. Ir mediji, kas jau šobrīd nodrošina nepieciešamo prasību izpildi. Lielākais izaicinājums rezultatīvo rādītāju sasniegšanā kopumā ir medijiem, kam ir liels reāllaika raidījumu apjoms. Nodrošināt subtitrus tiešraidēs šobrīd nav iespējams. Lai arī pastāv mākslīgais intelekts, tas nav pietiekami labā kvalitātē. Lai arī personas ar invaliditāti un NVO norāda, ka varētu tikt pieļautas atkāpes un kļūdas reāllaika titros, mediji tomēr nevēlas saskarties ar sabiedrības nosodījumu par latviešu valodas nepareizu lietojumu. Mediji norāda, ka vieglāk ir veidot piekļūstamu atkārtojumu un arhīvā esošo raidījumu saturu, īpaši, ja tā saturs tik ātri nenoveco un to ir iespējams rādīt atkārtoti.

Pētījumā ir aktualizējies jautājums par piekļūstamību kā obligātu prasību Latvijā ražotajām filmām. Tas ietver gan subtitrus, gan audio aprakstus, gan tulkojumu zīmju valodā. Vienlaikus tiek norādīts, lai arī jautājums ir aktualizēts, tiek saņemta pretestība no filmu veidotāju puses. Piemēram, atsevišķu režisoru vidū pastāv uzskats, ka zīmju valodas tulka logs izbojā mākslas darbu, jo režisors ir kadrējis, domājis par koptēlu u.c. Tādējādi piekļūstamība ir sabiedrības un iesaistīto pušu kopīgs

izpratnes jautājums. Tāpat būtisks aspekts piekļūstamības risinājumu izveidē ir NVO iesaiste risinājumu ieteikšanā un testēšanā. Taču medijiem trūkst informācijas, pie kā vērsties un kas būtu gatavi sniegt padomus satura un risinājumu plānošanā.

Tāpat piekļūstama satura veidošanā būtiska ir interešu salāgošana starp dažādām NVO, kas pārstāv dažādas personu ar FT intereses. Esošajā situācijā dažādu organizāciju starpā novērojama konkurence par savu interešu lobēšanu un piemērotu risinājumu ieviešanu, kā arī greizsirdība uz citām organizācijām. Ne visu FT veidu gadījumā piekļūstamības risinājumu aktualizēšanā vienlīdz aktīvi iesaistās NVO.

Attiecībā uz satura piekļūstamības veicināšanu, sabiedriskais medijs lielāku uzmanību piekļūstama satura nodrošināšanā nākotnē plāno vērst uz vēlēšanām, Dziesmu svētku saturu, t.sk. koncertiem, bērnu raidījumiem, kas ir identificēta kā aktualitāte arī mērķa grupā. Papildus mērķa grupa akcentē nepieciešamību veidot piekļūstamāku arī sporta notikumu, sporta spēļu saturu. Ir ieviesti atsevišķi uzlabojumi personām ar dzirdes FT, taču šobrīd nepietiekami risinātas tiek personu ar redzes FT vajadzības. Gan notikumu apskatu, gan sporta raidījumu kontekstā vismazāk risinātas tiek personu ar daļēju dzirdes zudumu vajadzības, jo šīs personas audio informāciju ne vienmēr dzird, savukārt tulkojumu zīmju valodā nesaprot. Lai sasniegtu šo sabiedrības daļu nepieciešama plašāka subtitru lietošana.

Kopumā visu mediju gadījumā skaidrāk ir nepieciešams arī noteikt prasības satura piekļūstamības nodrošināšanai valstisku svarīgu paziņojumu saturam, piemēram, par kara sākšanos, izmaiņām valdībā vai Saeimā, epidēmijām, dabas stihijām, atbalsta pasākumiem, vēlēšanām u.tml. Šādos gadījumos informāciju nepieciešams nodot kā audio formātā, tā ar subtitriem, zīmju valodā un vieglā valodā.

Kopumā jāņem vērā, ka mediju informāciju pēc tā iegūšanas veida var iedalīt trīs grupās: lasāma informācija, skatāma informācija un klausāma informācija. Tādējādi vairāki nosacījumi ir līdzīgi dažādu mediju starpā. Apkopojot pētījumā iegūto informāciju, personu ar dažāda veida FT vajadzības kopumā var grupēt vairākās lielās grupās:

- 1) Burtu lietojums un kontrasts: jāizvēlas viegli nolasāms burtu fonts, kā arī jāievēro teksta un fona kontrastus - tumši burti uz gaiša fona un otrādi. Nav ieteicams izmantot tādas krāsu kombinācijas kā sarkana/zaļa, kuras cilvēkiem ar krāsu aklumu var būt grūti atšķirt.

- 2) Audioapraksti: video saturam nepieciešami audio apraksti. Tie raksturo ainas vizuālos elementus (piemēram, darbības, runātāju vai aktierus, apģērbu un sejas izteiksmes). Audioapraksti būtu vēlami arī dažādos sporta un kultūras pasākumos.
- 3) Alternatīvais teksts: attēliem, grafikiem un citiem elementiem, kas nav teksta elementi, vienmēr ir jānodrošina aprakstošais teksts. Tas palīdz ekrāna lasītājiem nodot vizuālo saturu personām ar redzes FT.
- 4) Navigācija: ērta navigācija, ērta pārvietošanās ar taustiņiem. Nepieciešams vērst uzmanību uz tastatūras navigācijas izmantošanu, veidot nodaļu starpvirsrakstus, pēc kuriem ir iespējams ērtāk orientēties.
- 5) Mobilo platformu salāgošana ar ekrāna lasītājiem: jāpārliedz, vai medija saturs ir pieejams mobilajās platformās un to var pielāgot ekrāna lasītājiem, tālrunim un citiem palīgrīkiem.
- 6) Subtitru lietošana: audio un audiovizuālo saturu nepieciešams subtitrēt. Tas ietver ne tikai runāto tekstu, bet arī skaņas efektus, mūziku un citus atbilstošus audio signālus. Ir svarīgi nodrošināt subtitrētu audio saturu reāllaika raidījumiem, krīzes situācijās.
- 7) Zīmju valoda: tulkojumu zīmju valodā nepieciešams dažāda spektra raidījumiem, valstiskiem notikumiem. Būtu ieteicams piedāvāt atsevišķu zīmju valodas video iespēju.
- 8) Vienkāršā un vieglā valoda: jāizmanto vienkāršu valodu un vienkāršu teikumu struktūru. Jāizvairās no žargona, epitetiem, metaforām un sarežģītas terminoloģijas. Aprakstus veidot kodolīgus, informatīvus, izmantojot dažādus paņēmienus, piemēram, skaidrojošas grafikas.

Pētījuma gaitā tika identificētas arī specifiskākas vajadzības un ieteikumi satura pieklūstamības veicināšanai. Ieteikumi detalizētāk ir izklāstīti nākamajā apakšnodaļā "Ieteikumi".

Ieteikumi

Pētījuma ieteikumus kopumā iespējams strukturēt divās daļās. Pirmo ieteikumu daļu var apzīmēt ar jēdzienu – stratēģiskie ieteikumi (skatīt 14. tabulu). Tie kopumā attiecas gandrīz uz visiem medijiem, kā arī jomā iesaistītajām un ieinteresētajām pusēm. Otrā ieteikumu daļa raksturojama kā tehniski ieteikumi – principi, kas mediju piekļūstamībā ir būtiski personām ar dažāda veida FT.

14. tabula. **Stratēģiskie ieteikumi**

Nr. p.k.	Ieteikums	Iesaistītās puses
1.	Izstrādājot vadlīnijas EPL satura piekļūstamības veicināšanai, vērst uzmanību un korektu terminu izvēli, lai raksturotu personas ar invaliditāti. Ievērot terminus konsekventi un izcelt atšķirības piekļūstamības risinājumos personām ar dažāda veida FT. Vadlīniju izstrādē ņemt vērā starptautiskos standartus, ārvalstu labās prakses un jau izstrādātas vadlīnijas piekļūstamības veicināšanai (ja attiecināms), piemēram, WCAG vadlīnijas (Web Content Accessibility Guidelines).	NEPLP, NVO
2.	Sadarbībā ar jomas NVO skaidri definēt satura piekļūstamības prasības, t.i., noteikt, kāds saturs medijiem primāri ir jānodrošina visos piekļūstamības veidos. Piemēram, dienas ziņas, sporta spēles, bērnu raidījumi u.c. Visos medijos nepieciešams panākt pēc iespējas uztveramākas, viegli saprotamas informācijas iekļaušanu / publicēšanu.	NEPLP, NVO
3.	Katram medijam nodrošināt regulāru savu darbinieku apmācību par problēmām, ar kurām informācijas ieguvē saskaras personas ar invaliditāti, kā arī par konkrētiem piekļūstamības risinājumiem.	Mediji, NVO
4.	Licencētajās un akreditētajās augstākās izglītības programmās, kurās tiek izglītoti mediju nozarē strādājošie speciālisti, piemēram, žurnālisti, reklāmu speciālisti, grafiskie dizaineri u.c., ietvert obligātu kursu par informācijas piekļūstamību, lai veidotu izpratni par specifiskajām personu ar dažāda veida FT vajadzībām.	Augstākās izglītības iestādes, NVO

Nr. p.k.	Ieteikums	Iesaistītās puses
5.	Mediju informācijas piekļūstamības risinājumu ieviešanā un novērtēšanā veicināt sadarbību starp medijiem un personu ar invaliditāti intereses pārstāvošajām NVO.	EPL, drukātie mediji, NVO

Tehniska rakstura principi

Šajā sadaļā raksturoti principi, kas mediju piekļūstamībā ir būtiski personām ar dažāda veida FT. Tie ir strukturēti dalījumā pēc mediju veida: drukātie, interneta, radio un televīzijas mediji. Vienlaikus jānorāda, ka pētījumā ir izmantota kvalitatīvā pieeja, tādēļ tā nedod iespēju pārliecināties par to, cik lielai daļai sabiedrības tas vai cits risinājums būtu nepieciešams. Uzrunāto personu viedokļi var būt subjektīvi, kā arī pretrunīgi ar citu cilvēku viedokli un vajadzībām, īpaši ja atšķiras šo personu FT veids.

(1) Ieteikumi drukātajai presei:

- Izvēlēties papīru, kas neatspīd (krītpapīrs tiek uzskatīts par nepiemērotu izvēli);
- Izvēlēties teksta fontu, kura burtus ir ērti salasīt personām ar redzes FT (piemēram, Sans Serif formāta burti). Nelietot šaurus un izstieptus burtus, saglabāt vienādu teksta fontu viscaur tekstam;
- Nelietot teksta slīprakstus;
- Nodrošināt pietiekami spēcīgu burtu un fona kontrastu (tumši burti uz gaiša fona vai otrādi); nav ieteicams izmantot tādas krāsu kombinācijas kā sarkana/zaļa, kuras cilvēkiem ar krāsu aklumu var būt grūti atšķirt;
- Lietot atbilstošas atstarpes starp rindkopām. Tām ir jābūt pusotru reizi lielākām nekā atstarpēm starp rindām.
- Nepārblīvēt tekstu un izvairīties no pārāk daudz attēlu, krāsu, informācijas kombinācijas vienuviet;
- Pārliecināties, lai attēla izmērs un izšķirtspēja būtu pietiekami laba tā saskatīšanai;
- Tekstā lietot vienkāršu valodu, t.i., bez sarežģītiem terminiem un svešvārdiem. Svarīgāko informāciju pasniegt vieglajā valodā⁸⁹. Kombinēt tekstu ar ilustratīviem attēliem vai infografikām.

⁸⁹ LU Akadēmiskais apgāds. [Viegla valoda-rokasgramata.pdf](#)

Labie piemēri, kas izriet no veiktajām diskusijām un intervijām:

- **Laikraksts “Kurzemes Vārds”, žurnāls “A12”**, kas piedāvā iespēju noformēt drukātā formāta avīzi ar iespēju saņemt laikraksta elektronisko versiju, tādējādi nodrošinot piekļūstamību personām ar redzes FT.
- **Žurnāls “IEVA”, “Mājai un dārzam”, “Veselība”**, jo tajā ir saprotama, uztverama valoda;
- **Žurnāls “Klubs”**, jo tajā ir salasāms burtu lielums.
- **Laikraksts “Kurzemes Vārds”**, jo nodrošina bez maksas gada abonamentu nevalstiskajām organizācijām – LNS un Latvijas Neredzīgo biedrības Liepājas filiālēm.

(2) Ieteikumi radio:

- Nodrošināt moderatorus, kuriem ir skaidra dikcija, skaļa balss, kuri ievēro noteiktu tempu, pareizus akcentus un intonācijas, kuri teikumus un galotnes izrunā skaidri (“nenorauj”);
- Pievērst uzmanību intervējamo studijas viesu dikcijai, skaidrai teikumu un galotņu izrunāšanai (nepieciešamības gadījumā sniedzot īsu instrukciju);
- Pieteikt raidījuma saturu un atkārtot to nobeigumā, skaidri iepazīstināt ar runātājiem, t.sk. nobeigumā to atkārtot;
- Runāt īsos un vienkāršos teikumos, nelietot sarežģītus vārdus un svešvārdus;
- Būtiskāko saturu pasniegt vieglajā valodā;
- Dažādot regulārās ziņas – tās pasniedzot gan vienkāršā valodā, gan vieglajā valodā.
- Raidījumiem, kuri pieejami mājaslapā – audiovizuālā formātā, kadrēt runātāju, lai būtu redzamas lūpu kustības;
- Raidījumiem, kuri pieejami mājaslapā – audiovizuālā formātā, nodrošināt subtitrus.

Labie piemēri, kas izriet no veiktajām diskusijām un intervijām:

- **Baiba Sīpeniece-Gavare, Gvido Linga** - skaidra, skaļa balss, runā īsos un vienkāršos teikumos;
- **Inese Vaikule** - skaidra runa.

(3) Ieteikumi televīzijai:

- Dažādiem raidījumiem, sporta raidījumiem un filmām izmantot audio aprakstus, jo īpaši filmām, kuras ir veidotas par valsts budžeta līdzekļiem;
- Komentēt ekrānā redzamo attēlu un slīdošajās lentās saturu, īpašu vērību pievērst laika ziņu pasniegšanai, lai tiktu atspoguļota visa kartē esošā informācija;
- Nodrošināt moderatorus ar labu dikciju, kuri saglabā noteiktu tempu, runā izteiksmīgi; nepieļaut ātru runu, kas apgrūtina arī tulkojumu zīmju valodā;
- Moderatoram iepazīstināt ar sevi, cilvēkiem, kas sižetā runā, vai ir studijas viesi, t.sk. norādot runātāja amatu (pavadošās joslas rakstīto tekstu pasniegt audiāli);
- Pievērst uzmanību raidījuma viesu dikcijai, saprotamai izteiksmei (nepieciešamības gadījumā sniedzot īsu instruktāžu);
- Nepieļaut situācijas, kad vienlaikus runā vairāki cilvēki, cits citu pārtrauc (slikts piemērs ir politiskās debates). Pieteikt katru diskusijas dalībnieku brīdī, kad viņš runā;
- Izvairīties no kopplāniem, kadrēt runātāju, lai ir redzamas runātāja lūpu kustības. Ja nav iespējams kadrēt runātāju, tajā brīdī informāciju attēlot subtitros.
- Padarīt piekļūstamākas sporta spēļu translācijas – regulāri atkārtot spēles laiku, iepazīstināt ar laukumā esošās komandas sastāvu, regulāri sniegt informāciju par spēles rezultātu, īpaši, ja tas strauji mainās, nodrošināt lielāka izmēra burtus un ciparus spēles rezultātam un spēles laikam. Nodrošināt teksta lenti sporta raidījumos ar īsu komentāru - kur spēle notiek, kas spēlē, un spēles gaitā - kas uz laukuma notiek, kurš iemeta vārtus. Nodrošināt zīmju valodu, subtitrus sporta intervijās;
- Nelietot norādes “paskatieties uz ekrānu” vai “zvaniet pa tālruņa nr., kas redzams ekrānā”, kā arī nerīkot tādus televīzijas konkursus (piemēram, Bez Tabu), kur uzdod jautājumus par ekrānā redzēto;
- Nodrošināt pavadošā teksta burtu ilgāku fiksēšanu. Izvairīties no slīdošajām lentām;
- Televīzijas kanāla logo izvietot lielākā izmērā, izcelt to no fona;
- Nodrošināt subtitrus visiem raidījumiem, nodrošināt reāllaika titrēšanu, piemēram, šovos, apbalvošanas ceremonijās, debatēs u.c. raidījumos (De facto, Bez tabu, Degpunktā utt);
- Nepieciešams vairāk darīt zināmu informāciju par raidījumiem, kuri ar subtitriem ir skatāmi interneta vidē, piemēram, norādot to subtitros raidījuma sākumā;
- Nodrošināt lielāku subtitru izmēru, pietiekami spēcīgu burtu un fona kontrastu - fiksētu subtitru fonu;

- Subtitros ar burtu vai krāsu palīdzību nošķirt balsis (piemērs no Lielbritānijas, kur televīzijā subtitros sieviešu balss ir norādīta vienā krāsā, vīriešu balss citā krāsā; tiek raksturots fons, piemēram, kāda melodija skan, vai durvis čīkst);
- Izcelt svarīgo informāciju subtitros, īpaši ārkārtas situācijās;
- Nodrošināt subtitrus un zīmju valodas tulkojumu bērnu raidījumiem;
- Palielināt zīmju valodas tulka ekrānu dienas ziņās (labais piemērs – rīta ziņās);
- Nodrošināt tehnisku iespēja izvēlēties televīzijas satura pieejamību ar subtitriem vai zīmju valodā, līdzīgi kā tas ir citās valstīs;
- Informāciju pasniegt vienkāršā valodā, būtiskākās ziņas – vieglā valodā;
- Nodrošināt bērnu raidījumus vieglajā valodā;
- Mazināt informācijas piesātinājumu ekrānā (zīmju valodas tulks, slīdošā josla, subtitri, attēli u.c.); sinhronizēt informācijas uztveres ceļus – ko raksta, to ierunā, to rāda;
- Pievērst uzmanību žurnālistu lietotajai terminoloģijai – lai tā būtu korekta, īpašu runājot par mērķa grupu;
- Vairāk izmantot vizuālos uzskates līdzekļus - attēlus, grafikus un tos ilgāk fiksēt televizora ekrānā;
- Televīzijas sadaļas nodalīt skaidrāk, izmantot skaidru burtu un fona kontrastu, rast labāku risinājumu, kas palīdz labāk nolasīt raidījuma laikus;
- Televīziju aplikācijas veidot tā, lai to saturu būtu iespējams nolasīt – t.i., salāgot ar programmu tālrunī, kas nolasa ekrānā redzamo tekstu.

Labie piemēri, kas izriet no veiktajām diskusijām un intervijām:

- **Kanāli “Viasat History”, “National Geographic”, “8TV” un “Fox”**, jo tajos vienmēr ir subtitri;
- **TV 24 raidījums “Preses klubs”**, jo ir nodrošināti reāllaika titri;
- Kanāls **“LTV1”**, kurā ir laba zīmju valoda un subtitri;
- **Raidījuma vadītāji Laimdota Rone, Uldis Štokmanis, Baiba Sipeniece-Gavare, Laura Vonda, Aigars Rozenbergs, Māris Grigalis, Toms Bricis, Jānis Labucis**, kuriem ir skaidra dikcija un saprotams runas veids;
- **Normunds Zušs un Velga Vītola**, kuriem ir patīkams tembris, dikcija un vizuālais tēls.
- **Anatolijs Kreipāns un Mariss Andersons** – kā profesionāli sporta komentētāji, kas sniedz plašu informāciju par spēli un to, kas notiek laukumā, kas ir būtiska personām ar redzes FT.

- **“Panorāma” un “TV3 ziņas”**, jo sižeti ir saprotami, ziņas ir labas, īsas un skaidras.
- **Īsfilma “Slima suņa murgi”**, kas ir veiksmīgs piemērs audio apraksta izveidē.

(4) Ieteikumi interneta medijiem:

- Attēliem vienmēr pievienot skaidrojošo aprakstu - alternatīvo tekstu vai audio aprakstu;
- Nodrošināt pietiekami spēcīgu burtu un fona kontrastu. Izvēlēties piemērotu fontu (piemēram, Sans Serif), nelietot šaurus un izstieptus burtus, saglabāt vienādu burtu fontu viscaur tekstā;
- Nelietot teksta slīprakstu;
- Mājaslapās neierobežot iespējas pārveidot un pielāgot informāciju (palielināt, mainīt fontus, krāsas);
- Nodrošināt automātisku funkciju palielināt burtus, mainīt kontrastus;
- Iestrādāt klausīšanās pogu un iespēju nolasīt tekstu, kā arī iepauzēt tekstu;
- Nodrošināt pietiekamu attēla izšķirtspēju, lai, to pietuvinot (palielinot), tā saturs var izlasīt;
- Navigācijas pogas izvietot vienkopus, uzskatāmi atdalot, kā arī veidot ar lielāku kontrastu;
- Izvairīties no uznirstošajām reklāmām, no reklāmu mirguļojumiem un iestarpinājumiem; reklāmās padarīt redzamāku aizvēršanas pogu, kā arī programmējot iestrādāt alternatīvo tekstu reklāmas aizvēršanai. Nelietot kustīgās reklāmas. Neveidot teksta pārrāvumus ar reklāmām;
- Informāciju un tās izkārtojumu neveidot raibu, jo krāsainas mājaslapas apgrūtina uztveri;
- Izmantot vienkāršu valodu. Būtiskākās ziņas pasniegt vieglā valodā. Dažādot informācijas pasniegšanas veidus – piemēram, iekļaujot attēlus un infografikas;
- Nodrošināt skaidru runātāju dikciju, pareizas intonācijas un uzsvarus;
- Nodrošināt raidījumu subtitrus, ja netiek nodrošināts pavadošais teksts;
- Lielāku uzmanību vērst uz teksta kvalitāti, iesaistot korektorus;

- Vecākas ziņas strukturēt, veidojot arhīvu.
- Veidot mājaslapu tā, lai tās apmeklētājam būtu tehniska iespēja navigēt ar vienu pirkstu, dot komandas un tikt pie satura.
- Izmantot slēptos ARIA atribūtus, lai raksturotu kas kur ir atrodams un lai tādējādi ar ekrānlasītājiem būtu vieglāk nolasīt saturu.

Labie piemēri, kas izriet no veiktajām diskusijām un intervijām::

- **Apeirona mājaslapa** kā labs piemērs, kur ērti var mainīt vizuālo noformējumu, var ierakstīt un lejuplādēt nolasīto tekstu;
- **Portāls “LSM.lv”**, jo tam ir ērtā informācijas piekļūstamība;
- **Portāls “Jauns.lv”, “NRA.lv”, “LA.lv”**, jo balss sintezators nolasa tekstu;
- **Žurnāls “Santa.lv”**, jo reklāmas nav uzbāzīgas, ir poga “klausīties”, balss nolasa labā latviešu valodā.

Pateicības

- Pateicamies visām personām ar invaliditāti, kuras piedalījās diskusijās un sniedza intervijas.
- Pateicamies visām personu ar invaliditāti intereses pārstāvošajām NVO, kuras piedalījās diskusijās un sniedza intervijas.
- Paldies VSAC Zemgale, īpaši filiālei “Ropaži”, Latvijas Nedzirdīgo savienībai, Latvijas Neredzīgo biedrības Liepājas filiālei, kuras sniedza organizatorisku un cilvēkresursu atbalstu klātienēs diskusiju organizēšanā un personu ar invaliditāti iesaistīšanā dalībai diskusijā.
- Paldies Kantar Media par sniegtajiem mediju reitinga datiem.
- Paldies tiem Latvijas medijiem, kuri piekrita piedalīties pētījumā un sniedza intervijas.

Izmantoto avotu saraksts

1. 2024. gada 27. februāra Ministru kabineta noteikumi Nr. 128 "Preču un pakalpojumu piekļūstamības prasības". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/350121-precu-un-pakalpojumu-pieklustamibas-prasibas>
2. 2023. gada 5. decembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 699 "Invaliditātes lietu nacionālās padomes nolikums". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/347978-invaliditates-lietu-nacionalas-padomes-nolikums>
3. ANO Personu ar invaliditāti tiesību komiteja (2014). Vispārīgs komentārs Nr. 2 (2014) 9. pants: Piekļūstamība. Pieejams: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crpd/general-comments>
4. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2018/1808 (2018. gada 14. novembris), ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1808/oj/?locale=LV>
5. Eiropas Komisija. The European Accessibility Act. Pieejams: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/social-protection-social-inclusion/persons-disabilities/union-equality-strategy-rights-persons-disabilities-2021-2030/european-accessibility-act_en
6. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/882 (2019. gada 17. aprīlis) par produktu un pakalpojumu piekļūstamības prasībām (Dokuments attiecas uz EEZ). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj/?locale=LV>
7. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/214039-elektronisko-plassazinas-lidzeklu-likums>
8. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālā stratēģija laika periodam līdz 2018. gadam. (2012). Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/nacionala-strategija>
9. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālā stratēģija 2018.-2022. gadam. (2018). Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/nacionala-strategija>
10. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālā stratēģija 2023.-2027. gadam. (2022). Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/nacionala-strategija>

11. Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālā koncepcija 1996.-1999. gadam. (1996). Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/nacionala-strategija>
12. Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālā koncepcija 2000.-2002. gadam. (1999). Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/nacionala-strategija>
13. Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālā koncepcija 2003.-2005. gadam. Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/nacionala-strategija>
14. Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālā koncepcija 2006.-2008. gadam. Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/nacionala-strategija>
15. Elektronisko sabiedrības saziņas līdzekļu attīstības nacionālā koncepcija 2009.-2011. gadam. (2010). Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/nacionala-strategija>
16. Latvijas Republikas Satversme. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>
17. Kantar. (2024.09.20.). 2024. gada pavasarī un vasarā vismaz reizi dienā radio klausījās 61,5 % jeb 932 tūkstoši Latvijas iedzīvotāju. Pieejams: <https://www.kantar.lv/2024-gada-pavasari-un-vasara-vismaz-reizi-diena-radio-klausijas-615-jeb-932-tukstosi-latvijas/>
18. Kantar. (2024.10.11). Konsolidētās TV skatītākais kanāls septembrī – LTV1. Pieejams: <https://www.kantar.lv/konsolidetas-tv-skatitakais-kanals-septembri-ltv1-3/>
19. Kantar. (2024.04.03). Pēdējo 6 mēnešu laikā viens miljons 108 tūkstoši Latvijas iedzīvotāju ir lasījuši kādu no periodiskās preses izdevumiem. Pieejams: <https://www.kantar.lv/pedejo-6-menesu-laika-viens-miljons-108-tukstosi-latvijas-iedzivotaju-ir-lasijusi-kadu-no-periodiskas-preses-izdevumiem/>
20. Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>
21. Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes lēmums Nr. 458/1-2 “Par Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālās stratēģijas 2023.–2027. gadam apstiprināšanu”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/338558-par-elektronisko-plassazinas-lidzeklu-nozares-attistibas-nacionalas-strategijas-2023-2027-gadam-apstiprinasanu>
22. Likuma “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/64879-par-presi-un-citiem-masu-informacijas-lidzekliem>
23. Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes mājas lapas sadaļa “Satura pieejamība”. Pieejams: <https://www.neplp.lv/lv/satura-pieejamiba>

24. Preču un pakalpojumu piekļūstamības likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/340554-precu-un-pakalpojumu-pieklustamibas-likums>
25. Radio un televīzijas likums. (1995). Pieejams:
<https://ltv.lsm.lv/storage/documents/files/0e3cc25a598fbbd7ee242a4559554056.pdf>
26. Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums. Pieejams:
<https://likumi.lv/ta/id/319096-sabiedrisko-elektronisko-plassazinas-lidzeklu-un-to-parvaldibas-likums>
27. Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (2022.). Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes darbības stratēģija 2022.–2025. gadam. Pieejams:
<https://www.seplp.lv/lv/darbibas-strategija>
28. UNESCO. Disability equality in the media: representation, accessibility, management; practical manual. Pieejams: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391032>
29. Viegļā Valoda: Rokasgrāmata. (2022). Zin. red. Liepa D., Polinska V. Latvijas Universitāte. Pieejams:
https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Viegla_valoda/Viegla_valoda-rokasgramata.pdf